

Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

Anul XI ■ Nr. 7 (116) ■ Iulie 2020

Monumentul Eroilor din Boteni, Argeş

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeş şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

M-am sălbăticit...

Gheorghe PĂUN

După „evenimentele din ’89” am petrecut ceva mai mult de două decenii „pribegind pe la curţile matematice ale lumii” (autocitat), într-o singurătate mult productivă profesional, dar apăsător-derutantă: citisem, nu mai ştiu unde, că *singurătatea înţelepţeşte,* însă eu constatam, cu fiecare zi mai sigur de asta, că *singurătatea sălbăticeşte…* Nu ilustrez, asta e doar o mărturisire, nu un autodenunţ. Eram pe atunci (sunt şi acum, dar de pe alte poziţii, pentru că am fost *reparat,* prilej cu care mi-am reevaluat drastic priorităţile) şi bun *prieten* cu cardiologii şi, tot frecventându-i, am mai făcut o observaţie indubitabilă, pandant la cea dinainte: *frica prosteşte…*

Acesta este contextul rândurilor de faţă, context ce poate fi rezumat în cinci litere: c-o-v-i-d. *Coronazeul,* cum sugestiv îi zicea o doctoriţă din Italia, cam în răspăr cu oficialităţile.

Am fost încontinuu uimit, şi sunt şi acum, uimit şi oarecum speriat, de sincronizarea planetară din ultimele luni, în înfricoşarea populaţiei şi în însingurarea ei – cu consecinţele inevitabile: prostirea şi sălbăticirea. Nu acuz (nu regret, nu mă jelesc, nu strig – vorba poetului rus), doar constat. La fel peste tot, de la noi până în Noua Zeelandă, din Japonia până în Chile – Coreea de Nord nu contează, e excepţia de serviciu care confirmă regula. Stări de urgenţă, comunicate alarma(n)te, decrete militare, restricţii, măşti, numere mereu crescătoare de victime (incerte numerele, sunt suspiciuni că mai sunt şi aduse din condei), pedepse, mass-media angajată din plin în propagandă, distanţarea socială ca panaceu universal, virusologii uşor jenaţi…

Câteva comentarii disparate – nu puteţi cere mai mult de la un proaspăt (re)sălbăticit…

Sintagma „distanţare socială” este greşit folosită (probabil nu intenţionat, dar efectul rămâne): e vorba despre distanţare fizică, superficială, între trupuri, nu socială, cum ni se induce insistent, ca îndepărtare de rude, amici, vecini, colaboratori – cu atât mai mult de cei *bătrâni şi fragili* (sinonim pentru *inutili*?).

Poate e doar suspiciunea mea supraexcitată (deh, stare de alertă), dar prea are acelaşi efect cu obligativitatea purtării măştilor: oameni fără chip, ghiciţi după forma trupului. Nu mai există zâmbet, nu ne mai îmbrăţişăm (cât trebuie să fi suferit spaniolii din pricina asta!...), nu ne mai strângem mâinile. Se tot vorbea despre atomizarea societăţii… Care societate?! Un furnicar de contururi – şi acelea distanţate! – un pas spre generalizarea măştilor totale, gen Anonymous, KKK sau, direct, a burcilor islamice…

Cine/cum a sincronizat guvernele? Evident, teama şi consecinţa ei directă... Şi oportunitatea oferită de virus. Foamea de putere şi frica de a-şi pierde puterea, controlul asupra alegătorilor. Frica de *demos+kratos*. Politicienii nu pot exista în singurătate, în sine, ei sunt vietăţi gregare, *membri de partid*. Jocul şi înţelepciunea lor este partidul (iertare, Blaga). Ei trăiesc în competiţie cu partidele „adverse” şi, când ajung la putere, acţionează prin comparaţie. Fiecare guvern se uită la guvernele din jur, se uită, după caz, la UE, la OMS, numără morţii, imită măsurile luate de alţii sau, dimpotrivă, încearcă să fie original. Iar după ce intră în joc, nu se mai pot replia, îşi târâie şenilele impasibile ca nişte panzere nemţeşti (ştiu, e pleonasm, chiar este!) cu manşa blocată.

Mass-media? Nu merită decât o speculaţie: căderea comunismului – în direct, 11 septembrie şi ce-a mai urmat prin Orientul Apropiat – în direct, Wuhan şi ce-a mai urmat – în direct. Istorie exhibată pe ecrane – şi, desigur, influenţată. Mirare (ne)vinovată de „numerolog”: cam câte victime peste ocean de 11 septembrie 2011, cam tot atâtea la Wuhan… O întâmplare (?), desigur. Cu urmări planetare în ambele cazuri… Vom afla vreodată dedesubturile „întâmplărilor” din 11 septembrie?...

Internetul ca substitut al lumii reale! Va fi probabil consecinţa cea mai durabil-corozivă a pandemiei. De ani buni, „socializarea” se face pe reţele, acum şi şcoala (vai de capul ei, vai de sufletul copiilor – o generaţie înfricoşată), cultura, sportul (mari jucătoare de tenis întrecându-se într-o partidă pe calculator – e de râs sau e de plâns?) au fost împinse în virtual. Se lucrează tot mai mult de acasă, birocraţia s-a mutat pe net, medicina însăşi beneficiază.

Nu mai înşir domenii generale, se văd în jur, vreau să ajung la ceva personal, ţinând de sălbăticirea mărturisită în titlu: şi conferinţele au ajuns pe internet. Aveam o conferinţă de calcul membranar/celular la Viena, urmarea celei de la Curtea de Argeş de anul trecut, a douăzeci şi una din serie, şi una la Ulan Bator, în Mongolia, plănuisem să merg la amândouă, dar nu se mai pot organiza ca până acum, va fi una singură, „în nori”. Rămân invitat, dar trimit numai un text (pesimist, despre ştiinţa de azi), nu „particip” prin Skype, Zoom sau ce s-o mai fi inventat. Am „declinat” şi alte participări, care, în condiţii normale, m-ar fi interesat. Declar aici, ritos-explicit: nu vreau să fiu părtaş la „uciderea” conferinţelor ştiinţifice (sau a întâlnirilor culturale) tradiţionale! Peste alţi câţiva ani, vom trimite la e-conferinţe avataruri cibernetice, cópii holografice, clone-ciborgi… Nu, mersi! Eu rămân ce-am fost (plecăciune, Bădie Mihai)! Nu voi opri eu lumea din „evoluţia” ei (e-degradantă), dar măcar vreau să nu fiu părtaş!

Aşadar, susţin că *singurătatea sălbăticeşte, frica prosteşte!* Cititorul inteligent (căci/deci neînfricat), dacă ţine neapărat, poate considera textul de faţă ca o dovadă… Pe răspunderea lui/ei…

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Dincolo de această margine nu vedem nici un cuvânt pentru a acorda uneia din puteri o poziţie privilegiată; nu vedem motive de a pune Dunărea în mâna ţărmurenilor numai, prezidaţi în perpetuitate de-un neţărmurean care-i mai puternic decât ei toţi împreună. Având-o pe toţi în mână, putând instiga pe unul în contra celuilalt, i-ar putea lesne dezbina pentru a-i stăpâni.

Chiar dacă Europa întreagă ar găsi propunerea Barrère admisibilă, totuşi rămâne întrebarea până unde Europa are dreptul de-a mărgini suveranitatea unui stat independent şi din ce precedente poate deduce îndreptăţirea de-a crea uneia dintre puteri o poziţie precumpănitoare.

Propunerea Barrère, accentuată din partea Franţei prin titlul de ministru ce i s-a conferit delegatului ei şi prin termenul de zece zile, păcătuieşte în prima linie prin a nu reprezenta un punct de vedere *colectiv* european, ci unul *singular* austriac. Ne permitem a ne îndoi dacă Franţa ori altă putere e competentă a reprezenta interese austriece pe Dunărea română. Raporturile noastre cu Viena sunt, credem, încăîndestul de deschise ca să putem trata noi înşine, în numele nostru, pentru concesiile ce ar fi a se face statului vecin, dacă am fi dispuşi a le face, şi e greu de înţeles cum interesele austriece ne-ar putea deveni mai plăcute recomandate prin mijlocirea Franţei decum nu ne sunt recomandate de către cel interesat. Aci se naşte următoarea dilemă: sau Franţa vine în numele Europei, dar interesul Europei e întinderea autorităţii comisiei sale de la Galaţi până la Porţile de Fier, încât propunerea Barrère e contrarie acestui interes; sau vine în numele Austriei, şi atunci s-ar putea recuza mijlocitorul, de vreme ce cu Austria ne-am înţeles mai de mult, adică ne-am înţeles a nu îngădui nimic ca privilegiu unilateral, rugând-o să binevoiască a rămâne în sfera de drepturi de care se bucură toate celelalte puteri mari ale Europei, dreptul liberei navigaţiuni. Toate foile austriece – până şi *Bucarester Tagblatt* – citează ca motiv principal în favorul propunerii Barrère că Austria are mari interese pe Dunărea de Jos!

Le-o fi având, n-o tăgăduim, dar nicicând un *interes* nu e un *titlu de drept.* Dacă s-ar admite teoria că un *interes* e totodată un *drept,* am putea susţine că noi, românii, avem cele mai mari interese în Ardeal. O jumătate a poporului românesc e ţinută în condiţii de inferioritate naţională de către maghiari; la Gherla s-a numit un agent guvernamental episcop; guvernul face cele mai nepomenite presiuni pentru a introduce un idiom finotartaric în şcolile primare şi secundare, precum şi în biserici; se ameninţă zilnic cu stingerea intelectuală şi etnică milioane de români în ţara lor proprie şi strămoşească, în judeţele lor, româneşti *ab antiquo;* se introduce limba maghiară până şi în ţinutul Făgăraşului, până mai ieri al Ţării Româneşti. Ei şi? Din aceste interese naţionale ale noastre rezultă un drept pentru noi de-a ne amesteca în lucruri ce se petrec pe teritoriu austriac? Niciunul. Privim cu durere dincolo de munţi; principiul chiar al existenţei noastre e zilnic batjocorit şi călcat în picioare de-o rasă străină, fără instincte de dreptate şi fără sentiment de stat, şi cu toate acestea nu numai că nu putem reclama un drept de amestec pe teritoriu austriac, dar chiar drepturile noastre vechi ce le aveam în Ardeal au căzut în desuetudine şi nu le mai putem exercita. În adevăr, avem dreptul de-a sfinţi în Bucureşti pe mitropolitul arhidiecezei Ardealului şi a-l delega pe el ca să sfinţească episcopii sufragani câţi erau de trebuinţă. Aceasta pretutindenea sub coroana Sf. Ştefan, unde trăiau români. Oare dac-am îndrăzni să facem una ca aceasta, conform şi intereselor şi dreptului nostru, constatat prin zeci de acte publice, cine ne-ar îngădui? Domnii Ţării Româneşti au dreptul suveran, nedesfiinţat niciodată, de-a confirma alegerea magistraţilor publici în ţinutul Făgăraşului. Dacă, conform interesului, am pretinde să executăm acest drept, ne-ar îngădui cineva?

Dacă dar nici interese, nici drepturi căzute în desuetudine nu justifică o pretenţie a noastră pentru modificarea stării de lucruri dincolo de munţi – ce rezultă din marile interese ce Austria le are pe Dunărea de Jos? Nimic; nimic până atunci când dreptul e un titlu cu care se rezistă puterii; nimic pe cât timp un stat oricât de mic se reazemă pe drepturile ce decurg din suveranitatea sa.

Se pot în adevăr cere sacrificii României; dar sacrificii făcute *colectivităţii* puterilor europene, nu uneia din ele. Numai colectivitatea lor prezintă României oarecari siguranţe de neutralitate şi de neatârnare; preponderanţa cât de neînsemnată a uneia din ele înseamnă începutul atârnării şi a robiei. Şi am înţelege încă un raport de dependenţă de un stat binevoitor, care ar respecta individualitatea noastră etnică. Dar să atârnăm de cine? De Austro-Ungaria, în care maghiarii pot zilnic călca în picioare o jumătate a poporului românesc! (*Timpul,* 27 aprilie 1882)

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Nu numai motive politice ne comandă o precauţiune deosebită în cestiunea Dunării, ci şi cauze economice şi naţionale. Interesele cele mari pe care Austro-Ungaria le invocă ca fel de titlu de drept împotriva noastră nu sunt toate şi în complexul lor armonice cu interesele poporului nostru propriu. Asupra acestor din urmă avem a decide noi şi numai noi, căci, politiceşte independenţi, nu credem ca cineva să ne poată contesta dreptul de-a regula prin tratate noi de negoţ politica noastră economică aşa cum vom crede de cuviinţă şi a apăra, pe cât putinţă este şi întrucât e practic şi folositor, propria noastră activitate industrială.

Axioma cum că am fi o ţară exclusiv agricolă şi condamnată de-a rămâne agricolă s-a învechit în vederea tuturor. Nu e nimeni în ţară – afară doar de d. Boerescu şi de câţiva liberschimbişti plătiţi cu lefi din buget ca să înveţe pe popor cum să se ruineze la sigur – care să nu se fi convins că importanţa producţiunii industriale nu consistă în scumpetea sau ieftinătatea articolelor, ci în partea ei *educativă.* Un popor se creşte prin industrie proprie. Toate calităţile lui, toate predispoziţiile de gust, de arte, toate resorturile lui intelectuale şi morale se pun în mişcare prin munca industrială; el îşi deprinde mâinile la o sumă de lucrări ce pân-atunci i-erau necunoscute şi toate deprinderile acestea sunt aptitudini noi, talente noi, activităţi noi, a căror sumă constituie puterea colectivă a poporului.

Liberul schimb absolut e atât de periculos pentru calităţile unui popor, le tâmpeşte atât de mult pe toate încât genialul List poate spune cu drept cuvânt: cel mai mare rău ce ne-ar putea face duşmanul e ca să ne dea marfa lui nu ieftin, ci *gratis.* Toate puterile şi toate instinctele naţionale ar amorţi şi ar degenera; o naţie de matufi pe care cineva ar răsturna-o c-o lovitură de picior. În dar de ne-ar da toate bunurile, acest dar ar fi ca peşcheşul frânghiei de mătase pe care Sultanul îl trimitea demnitarilor Porţii de care voia să se cureţe.

Şi-n adevăr nu vedem urmările fatale ale liberului schimb în ţara noastră proprie? De-o parte ţăranii, munca agricolă fiind singura în stare a mai ţine concurenţă pe piaţa cosmopolită a universului, pe de altă parte zeci de mii de aspiranţi la funcţii publice, pepiniera nesfârşită a partidelor demagogice, elemente pururea nemulţumite, a căror conştiinţă şi onestitate are o tarifă foarte redusă de preţuri. (*Timpul,* 29 aprilie 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: Venus Printing Solutions SRL, Iaşi

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (60 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Intrat-a o boală în lume

Horia BĂDESCU

Că poeţii sunt nişte seismografe ultra-sensibile, capabile să înregistreze cu mult mai înainte şi mai precis mişcările tectonice ale istoriei, traduse în convulsiile sociale consumate la nivel psihologic şi existenţial, e un adevăr acceptat de mult. Nu doar pentru că ei au acces, mai mult decât alţii, la memoria genetică a speciei, la orizontul subconştientului, acolo unde timpul îşi consumă concomitent cei trei vectori ai săi şi intersectează veşnicul prezent al lumii, acolo unde „tot ce-a fost ori o să fie" *este* deja, ci şi pentru că hipersensibilitatea cunoaşterii intuitive cu care sunt înzestraţi le permite citirea semnelor care prevestesc acele seisme, semne pe care cei mai mulţi dintre oameni le ignoră în adevărata lor semnificaţie. N-au fost totdeauna profeţii mânuitori înzestraţi ai metaforei şi expresivităţii lirice? Dar dacă profeţii au fost mai mereu luaţi în seamă, cine ascultă profeţiile poeţilor?

În 1933, Lucian Blaga publica volumul *La cumpăna apelor,* ansamblu de poeme care propunea o viziune tulburătoare şi tragică: „Intrat-a o boală în lume/ fără obraz, fără nume/ …Bolnav e omul, bolnavă piatra,/ se stinge pomul, se sfarmă vatra" (*Boală*). În satul minunilor, locul binecuvântat al copilăriei sale, atins cândva de aripa sacrului, cerul este „jefuit de stele./ Cuiburi în copaci s-aprind/ ca de-o mână. Ard cu flăcări.(…) Duhul răului tot vine/ 'n sat nelocuit…" (*Vrajă şi blestem*) Până şi cei care ar fi trebuit să învingă boala cu cântecul lor, poeţii – căci, nu-i aşa?, „o boală învinsă-i orice carte" – sunt ei înşişi bolnavi. Cu toţii poartă „fără lacrimi/ o boală în strune" şi duc răni „– izvoare –/ deschise sub haină" (*Cântăreţi bolnavi*)! Lumea întreagă pare bolnavă în poezia lui Blaga.

Cum am putea înţelege această boală cosmică, această suferinţă universală dacă nu în sens ontologic? Ca pe nostalgia sfâşietoare după ceva trăit şi pierdut pe veci, starea aurorală, starea de Fiinţă. Resimţire disperată a absenţei unui lucru esenţial pe care-l cauţi, fără a-l putea vreodată găsi în lumea exprimată: Elohim! Pe care poetul îl invocă zadarnic încă de la debut. Ceea ce va exprima Blaga în întreaga sa operă este această trăire a imposibilităţii de a găsi ceea ce cauţi cu disperare întreaga viaţă, acel ceva căruia îi resimţi şi îi trăieşti prezenţa, fără a putea să ţi-l apropii, cauză a bolii de care suferă omul şi lumea, dar de care doar omul, poetul, e conştient: „Caut, nu ştiu ce caut. Sub stele de ieri,/ sub trecutele, caut/ lumina stinsă pe care-o tot laud." (*Lumina de ieri*) Lumina absentă, însă mereu prezentă în rune, urme, semne înscrise în lucruri. Poeţii sunt aici, printre aceste semne, printre aceste rune, pentru a le interpreta. Interpreţi tăcuţi, aproape muţi. Bolnavi care tac, cântăreţi care tânjesc în aşteptarea absolutului, mergând „de-a pururi/ spre soare apune" şi sporind „nesfârşirea/ c-un cântec, c-o taină." (*Cântăreţi bolnavi*)

Doar în acest sens orice carte devine „o boală învinsă" şi cel care a reuşit s-o învingă, vindecător al lui însuşi şi al universului, îşi află salvarea trecând dincolo de forme, risipindu-se „sub pământ, în apă, în vânt", regăsind starea de Fiinţă din care purcedem şi în care ne întoarcem cu toţii. A pune lacătul pe ultima pagină, pe uşa unei cărţi sau a unei spuneri, înseamnă nu a închide, ci a deschide misterul pentru a pătrunde în el, pentru a afla „taina trăită unde s-a dus". Fiindcă rănile acestor cântăreţi bolnavi sunt izvoare care vin din Fiinţă şi ne pot îngădui să bem suferinţa acesteia. Pentru a învăţa drumul eternei reîntoarceri.

Însă nu doar tânjirea după starea de fiinţă, temelie a întregii sale poetici, este „boala fără obraz, fără nume", pe care o resimte şi o presimte Lucian Blaga, ci lepădarea de Fiinţă, pandemia lumii moderne. Cu o jumătate de veac mai înainte Nietzsche avea să afirme: „Dumnezeu e mort!" Uitând, însă, să precizeze: în sufletul omului. Poate că filosoful german ar fi trebuit, mai degrabă, să afirme: „Omul a murit, s-a sinucis!" Căci lepădându-se de transcendenţă, s-a lepădat de umanitatea sa!

Cu atât mai acut resimte această suferinţă ontologică secularizata civilizaţie contemporană, în care sacrul a fost din ce în ce mai mult alungat din vieţuirea omului, în numele unui scientism prost înţeles, al tehnologiei deificate şi al virtualului tembel şi fonf! Un spirit la fel de pătrunzător şi de sensibil ca Lucian Blaga, contemporan al acestuia, Aldous Huxley, avea să diagnosticheze cu precizie efectele acestei maladii: „Progresul tehnologic n-a făcut decât să ne înzestreze cu mijloace mai eficiente pentru a regresa sufleteşte şi moral." Niciodată trufia omului, orbit de o grandoare autoindusă şi de un narcisism bolnav, n-a fost mai mare. Niciodată încălcarea barierelor sacre şi atacul împotriva arhitecturii atât de subtile, de măiastru întocmite a lumii create, în numele foamei de a cerceta, a descoperi şi a modifica, n-a fost mai agresivă! Uitând, cum scriam deunăzi, că „legea eficienţei regresive a presiunii excesive" include un răspuns şi mai devastator unei agresiuni iraţionale şi se aplică tuturor domeniilor, tuturor palierelor lumii exprimate. Principiu ignorat cu nonşalanţă de civilizaţia contemporană, hedonistă, pragmatică şi în bună măsură expurgată de sacru, şi probat cu tragică asupra de măsură de mometul pandemic pe care îl trăim.

Şi mă întreb din nou: Cine aţâţă focul sub cazanele luciferice: natura, viaţa agresată, jignită, exasperată de insolenţa cinică a umanităţii sau calculele făcute de creierul umbrei? Cine le permite acestor ucenici dezmăţaţi să se joace de-a Marele Mag, ca noi să suportăm pedeapsa universului ultragiat? Cum să mai învingi pandemia sufletească, boala distrugătoare, într-o lume din care cartea, învingătoarea răului, e pe cale să fie, ca şi Dumnezeu, alungată?

Boala intrată în lume, despre care vorbea Blaga, nu avea doar o natură ontologică, ci şi una existenţială. Şi nu era vorba doar de un sentiment de vârstă, de spaima de „nimicul-marele! Spaima de marele" de care e încercat orice muritor. Existenţa socială şi istorică a vremii sale se reflecta în atmosfera poemelor, în subtextul lor sau, adesea, în mod vizibil.

Găsim în *La cumpăna apelor* nu doar metaforica respiraţie a Acheronului, ci şi un poem premonitoriu, *Trenul morţilor,* un tren nevăzut, care va sosi într-o zi, „un tren care va trece/ prin văzduhul mare, rece./ ...un tren care-a veni,/ nimeni nu-l va auzi". Să ne amintim că *La cumpăna apelor* a fost publicată în 1933, la începutul anilor când Hitler ajungea la putere în Germania şi ideologia rasistă şi totalitarismele începeau să se manifeste cu forţă în Europa, pregătind ororile celui de Al Doilea Mare Carnagiu. Blaga resimte şocul şi, în 1935, va scrie în revista *Gândirea:* „Mesianismele rasiste, dezvoltate când în doctrină teologică, când în doctrină biologică, sunt în egală măsură forme ale unei trufii colective (...), mesianismul rasist, de orice fel, a fost şi este atins de o penibilă orbire faţă de toate virtuţile altor rase." Blaga nu trăise încă, dar, din nefericire, avea să cunoască şi să trăiască mesianismul social. La fel de rasist în orizontul claselor sociale. Dar, din fericire de această dată, nu avea să cunoască mesianismul globalizării, cu terifiantele ei instrumente de manipulare şi depersonalizare, cu orwellienele ei tehnici de control şi anulare identitară. Dar ele pot fi desluşite în posibilele sensurilor şi subtextelor liricii blagiene. Cum sună acum, la ceas de pandemie, versurile din *Trenul morţilor*, „un tren care va trece/ prin văzduhul mare, rece./... un tren care-a veni, nimeni nu-l va auzi"?

Cum sună, la vreme de globalizare, vorbele acestui mare poet român şi european: „Un popor lovit de această cecitate spirituală nu mai e în stare să se depăşească şi nu se mai vede decât pe sine însuşi. (...) Simţământul de evlavie în faţa fenomenului raselor ne dictează să fim noi înşine, sub stelele noastre, şi să îngăduim celorlalţi să fie şi ei – tot ei înşişi, sub stelele lor"? (Lucian Blaga, *Despre rasă ca stil*, în *Gândirea*, XIV, nr. 2, febr. 1935) Înlocuiţi cuvântul popor cu civilizaţie şi veţi ajunge la ziua de astăzi. Pe care o prevedea şi un alt mare contemporan al poetului, Oswald Spengler, în *Declinul Occidentului!*

Ce putere de previziune! Ce splendidă lecţie de conştiinţă poetică şi umană!

PS. În mai al acestui an, Festivalul Internaţional „Lucian Blaga", pe care l-am iniţiat în 1991, ar fi trebuit să se sărbătorească prin cea de a treizecea sa ediţie. N-a fost să fie! Boala fără chip, dar cu nume, intrată în lume, i-a fost din nou de rău augur marelui poet. Cei care-l iubim îl sărbătorim, însă, în cuvintele şi inimile noastre!

Mircea Eliade şi Biblioteca

Mihaela ALBU

Numele lui Mircea Eliade este indisolubil legat de pasiunea extraordinară pentru carte, pentru lectură, dorinţa sa nemăsurată pentru tot ceea ce înseamnă cultivarea spiritului. „El iubeşte cărţile mai mult decât pe zei", aproape că îi reproşase odată prietenul său Emil Cioran (apud Eugen Simion, *Mircea Eliade, spirit al amplitudinii,* 1995, p. 267).

Pornind de la acest loc comun – Eliade şi pasiunea sa pentru lectură –, mi-am propus în cele ce urmează să urmăresc, deopotrivă în viaţa şi opera savantului şi scriitorului, atitudinea acestuia faţă de carte, într-un cuvânt, faţă de Bibliotecă, ştiind că, pe lângă valoarea în sine, de adăpost al cărţii, Biblioteca a jucat pentru Eliade rolul unui loc aproape sacru, un loc în care se găseşte depozitată întreaga memorie a lumii. Acesta este, de altfel, şi unul dintre motivele predilecte ale lui Eliade, firul care ne conduce prin labirintul unei vieţi şi al unei opere de excepţie.

Cărţile şi Biblioteca se disting cu siguranţă ca adevărata şi cea mai de seamă emblemă a scriitorului şi omului de ştiinţă care a fost Mircea Eliade.

„Ca să pătrunzi în labirint şi să descoperi în curând unitatea unei opere şi a unei vieţi, orice intrare e potrivită", ne-o spunea profesorul de la Montpelier, Claude-Henry Rocquet, în prefaţa la interviurile cu Mircea Eliade, interviuri adunate în volumul intitulat chiar *Încercarea labirintului* (Ed. Dacia, 1990).

Şi astfel, prin „labirintul" care este cunoaşterea, ne-am propus, cu ajutorul cărţii, să-l urmărim pe unul dintre cei mai împătimiţi căutători ai ei.

Aproape ca într-o poveste, am putea spune astăzi că a fost odată o generaţie de aur ai cărei reprezentanţi, cu Eliade în frunte, îşi programaseră exerciţii dure de exersare a voinţei, furând treptat din orele de somn pentru a le consacra lecturii. „Citisem cartea lui Payot, *Educaţia voinţei.*

→

Homo sapiens

Şi o puneam în aplicare", îi va mărturisi el lui C.-H. Rocquet, în interviul citat, referindu-se la perioada adolescenţei. Şi, în continuare: „Deja în liceu am început ceea ce voi numi mai târziu lupta împotriva somnului. Voiam să câştig timp." (Rocquet, *op. cit.*, p. 19)

Aşadar, cartea, Biblioteca, lectura au fost pentru Eliade constante, permanenţe ale vieţii. Pentru cel ce îşi va face din dorinţa de cunoaştere, de cuprindere enciclopedică un scop primordial, urmărit sistematic, lectura va fi concepută ca „o funcţie organică", iar cărţile „un izvor de energie mentală". *Enciclopedist rătăcit în epoca modernă* îl numise Eugen Ionescu (apud E. Simion, *op. cit.*, p. 8), Eliade scria undeva (cu un oarecare dispreţ) despre savanţii contemporani care se axează pe un domeniu extrem de limitat şi astfel ştiu foarte mult despre foarte puţin. În cartea sa de analiză a operei şi personalităţii celui numit „un spirit al amplitudinii", Eugen Simion îl arată pe Eliade ca propunând „un nou model pentru spiritul românesc şi, în bună măsură, el însuşi s-a constituit ca model: un spirit fără complexe, decis să ajungă la universalitate prin studiul *particularului,* un spirit deschis spre toate formele de spiritualitate..." (*Ibidem*, p. 15)

„Problema capitală este, deci: prin ce metodă lectura ajunge o funcţie organică, de asimilare şi nutriţie, depăşind stadiul diletant în care se află majoritatea oamenilor? Prin ce mijloc lectura începe să ne înveţe să gândim, să înţelegem?", îşi punea întrebări Eliade într-una dintre conferinţele sale radiofonice („Despre cărţi şi biblioteci") din anii '30 (M. Eliade, *50 de conferinţe radiofonice. 1932-1938,* 2001, p. 175). El va prelua pe această direcţie unele dintre ideile savantului român pe care-l admira cu deosebire tocmai pentru spiritul său enciclopedic şi pe care fără îndoială voia să-l urmeze, adică pe Nicolae Iorga. Una dintre aceste idei este cea despre rolul fundamental al cărţilor în crearea istoriei. În conferinţa sa, Eliade îşi susţine afirmaţiile cu citate din lucrările lui Iorga: „Dl Profesor Nicolae Iorga a scris o serie de volume intitulate *Cărţi reprezentative în viaţa Omenirii*, în care face evident rolul covârşitor al cărţilor în istoria Europei. Iată ce spune dl Prof. Iorga la începutul lucrării: *Se poate scrie într-o anumită formă istoria universală pe baza nu a faptelor, ci a cărţilor, dar tot mai mult faptele pleacă din ideile care sunt emise în cărţi.*" (Eliade, *op. cit.*, p. 173, s.n.)

Nu va fi de mirare atunci că tânărul care intra pe tărâmul cercetării ştiinţifice îşi va începe una dintre conferinţele radiofonice din 1935, intitulată sugestiv „Despre cărţi şi biblioteci", cu o referire la un alt „mare înţelept şi un iubitor de cărţi", Montaigne, ale cărui cuvinte le citează în introducerea discursului său: „Nu există durere cât de adâncă pe care să n-o alunge o jumătate de ceas de bibliotecă." (*Ibidem*, p. 172)

Am putea de aceea afirma, chiar fără echivoc, faptul că la nivel individual, dar mai cu deosebire la scară macro, Biblioteca va exista pentru Eliade cu un dublu sens, cel ordinar, de *spaţiu* care adăposteşte Cartea, dar mai ales acela de *simbol* cu profunde conotaţii. S-ar putea spune, aşadar, fără teama de a greşi, că Biblioteca joacă pentru Eliade deopotrivă rolul de spaţiu profan, dar mai ales acela de simbol sacru. (Este evident că am preluat aici terminologia eliadescă, fără însă a împinge înţelesurile până la accepţiunea pe care o dă el *sacrului,* ci mai mult în sensul general – de importanţă excepţională conferită unui lucru.)

În toate decodările înţelesului pe care îl primeşte cartea, accepţiunea de „simbol al ştiinţei şi al înţelepciunii" este cea mai la îndemână şi de aceea considerată de autorii dicţionarelor de simboluri ca fiind şi „cea mai banală". Într-o viziune mai abstractă, cartea este văzută ca un simbol al universului. Astfel, pentru islam, „universul este o carte", după decodarea lui Ibu Arabi cuprinsă în *Dicţionarul de simboluri* al lui J. Chevalier şi Alain Gheerbrant (1994, p. 254). Pentru creştini, Cartea sfântă cuprinde, de asemenea, lumea, iar Iisus zugrăvit cu o carte în mână este o icoană cunoscută.

Nu e de mirare astfel că pentru scriitorul şi savantul Eliade – care nu poate fi pe deplin înţeles decât privindu-i viaţa în cea mai perfectă cosubstanţialitate cu opera – Cartea, sinecdocă a Bibliotecii, a deţinut deopotrivă existenţialitate concretă, dar şi sens simbolic.

Este bine cunoscut astăzi de către toţi cei care îi studiază opera că, în afara conferinţelor pe această temă, cam în aceeaşi perioadă a anilor '30, Eliade va scrie un roman (între 1930-1931, dar publicat în 1934), în care Biblioteca ocupă spaţiul central. Este vorba despre *Lumina ce se stinge*, lumina fiind, desigur, pe lângă directa metaforă a vederii, vedere pierdută în incendiu, şi o mai subtilă metaforă a deschiderii către lume, către înţelegerea universului pe care o dă cartea, distrusă însă şi aceasta de focul mistuitor.

Se întâmplă aşadar în roman că „cea mai preţioasă Bibliotecă a oraşului" va avea parte de cea mai cumplită încercare – focul, stranie premoniţie a ceea ce se va întâmpla peste ani în viaţa reală, când, după cum ştim, biblioteca autorului naraţiunii fictive va fi mistuită de flăcări.

Încă o dată la Eliade, viaţă şi operă se pare că nu pot fi înţelese separat, ci într-o perfectă interferenţă. Bibliotecarul Cesare, nume sugestiv al unui fel de Augustus al împărăţiei cărţilor, este un împătimit cercetător şi are „o sobră voluptate de arhivar", fiind, totodată, aşa cum ni-l prezintă autorul, „un singuratic şi un biblioman".

Poate că atotstăpânitor într-o bibliotecă, în acea „atmosferă de bun-simţ şi sănătate", cum o descrie în roman, s-ar fi visat într-o altă existenţă şi posesorul mansardei ce adăpostea în adolescenţa acestuia mai cu deosebire cărţi! „În mansardă puteam să citesc în voie toată noaptea şi mai ales *acolo îmi aveam cărţile"*, se va confesa el, peste ani, în interviul cu Rocquet (*op. cit.*, p. 19, s.n.), iar când vorbea despre familia sa, insista adesea pe faptul că aceasta i-a „îngăduit totul: să merg în Italia, *să-mi cumpăr tot felul de cărţi".* Dacă se va plânge de ceva apoi, referindu-se tot la perioada adolescenţei, fraze ca aceasta sunt emblematice: „Nu prea aveam *bani să-mi cumpăr cărţi"* (*Ibidem,* p. 13).

Un fel de alter ego, bibliotecarul Cesare din roman este descris ca fiind total dezinteresat de tot ceea ce era în jur în afară de carte: „De ce predarea în faţa unei brize binemirositoare, când cărţile zac necitite în rafturi?", ne împărtăşeşte la un moment dat naratorul gândurile personajului său. Pentru un astfel de iubitor al cărţii, ca şi pentru Eliade mai târziu, nu putea exista ceva mai dureros decât biblioteca mistuită de flăcări: „L-a lovit cumplit imaginea rafturilor. Erau acolo cărţi. Le-a şi văzut în gând, cenuşă – şi o sfârşeală fără seamă l-a mohorât, iar pieptul s-a oprit gol, cu o inimă aiurită." (*Lumina ce se stinge*, p. 22)

Se poate presupune că, asemeni lui Cesare, şi scriitorul şi viitorul savant Eliade a judecat pe orice autor „prin cărţile scrise", dar deopotrivă prin cele citite. Cititul, setea de lectură împinse la paroxism îi prilejuiseră celui avid el însuşi de cunoaştere o conferinţă („Deliciile erudiţiei") în care făcea cunoscute ascultătorilor cazuri extreme. Unul dintre acestea ni se dezvăluie a fi fost un Antonio Magliabecchi (născut în 1663 la Florenţa), împătimitul cititor care îşi făcuse din carte un fetiş, iar din cititul cărţilor singura raţiune a existenţei. E posibil ca acesta să fi fost chiar modelul de la care a pornit autorul în construirea personajului său.

În conferinţă, Eliade dă exemple – excepţii de pasionaţi, de împătimiţi ai cărţii, nume de pe alte meridiane, dar ajunge şi la cultura ţării noastre, iar cei citaţi sunt de data aceasta modele propuse ca fiind demne de urmat. Vorbind despre Iorga („cel mai fecund autor din toată istoria lumii"), despre Hasdeu şi Eminescu, amândoi „bărbaţi geniali şi cu întinse lecturi", Eliade depăşeşte exemplificările celor ce doar „consumă" literatură (în sens larg) şi ajunge la „marii erudiţi", „oameni cu pasiuni grandioase, trăind o viaţă de înaltă tensiune, de necurmată combustie", finalizată în noi şi noi cărţi ce vor constitui bucuria lecturii altor împătimiţi de cunoaşterea mediată de carte. El vorbeşte acum de „voluptatea erudiţiei" şi, în cunoştinţă de cauză, insistă apoi pe faptul că „puţini oameni înţeleg ce rară şi savuroasă emoţie conţin, pentru anumiţi savanţi, volumele grele, înţesate cu note, scrise într-un stil cifrat, pe care nu-l pot pătrunde decât iniţiaţii." (*Op. cit.*, p. 170) E ca într-un ritual unde numai cei acceptaţi au privilegiul atingerii obiectului considerat de ei sacru.

„Arta şi tehnica lecturii" îşi va intitula el o altă conferinţă, în care iubitorul de carte pledează mai ales pentru recitire: „Arta lecturii, aşadar, e în bună parte arta recitirii. Tehnica lecturii şi tehnica alegerii şi distribuirii acelor cărţi care merită să fie recitite" (*Ibidem,* p. 152), iar în acest sens, o pledoarie permanentă va face Eliade pentru existenţa bibliotecii personale, pe lângă cea publică. „Biblioteca personală nu este o mobilă în plus, nici o colecţie inertă, de obiecte mai mult sau mai puţin frumoase. Biblioteca personală este o uzină, un depozit imens de forţe spirituale şi de energie – şi e păcat că asemenea depozite sunt atât de rare pe tot cuprinsul României Mari. Un om care stăpâneşte sau are acces direct la o asemenea bibliotecă nu este numai un om mai bun decât alţii, ci este şi un om mai tare, mai fortificat sufleteşte decât alţii. Pe el durerile îl ating mai puţin. Deasupra lui nefericirile trec mai repede. El are ajutoare nevăzute, cum nu au ceilalţi din jurul lui." (*Ibidem,* p. 177)

Pledoaria pentru lectură atinge la Eliade trepte şi legături originale şi, întrucâtva, nebănuite cu spiritul uman. Hrană a spiritului, metaforă uneori golită de sens, cartea capătă pentru viitorul savant valoare concretă. Recomandările sale (din anii conferinţelor) stau mărturie. Astfel, pledând pentru „un manual de introducere în tehnica lecturii" şi considerând cartea „o forţă de nutriţie", Eliade înţelege lectura ca pe o „tehnică prin care omul ar învăţa ritmurile şi anotimpurile". Numai aşa „lectura şi-ar regăsi funcţia ei primordială, mistică: de a stabili contacte între om şi Cosmos, de a aminti memoriei scurte şi limitate a omului o vastă experienţă colectivă". (*Ibidem,* p. 122)

Şi despre teama pierderii memoriei – la scară individuală, dar mai ales colectivă – va vorbi şi va scrie adesea Eliade. Pierderea memoriei înseamnă „dispariţia unui trecut", iar pentru salvarea acestui trecut, pentru salvarea memoriei noastre şi, deci, a identităţii omului, trebuie să înţelegem că Biblioteca este cea mai de seamă păstrătoare a tot ceea ce a gândit şi a creat acesta. De aceea, în interviul cu Henry Rocquet, afirmă la un moment dat: „Bombele atomice pot efectiv să distrugă biblioteci, muzee şi chiar metropole..." (*Op. cit.*, p. 63) După cum vedem, savantul acordă primul loc bibliotecii, păstrătoarea memoriei umanităţii, locul prin care ne identificăm ca specie.

Pe o aceeaşi linie se află şi pledoaria pentru scris, pentru poveste, cuvântul care rămâne fiind acela care ne salvează de la condiţia de fiinţă pieritoare. Rămâne după noi povestea noastră spusă, scrisă, mitul care „se prelungeşte în scriere", pentru că, va afirma scriitorul, „scrierea nu distruge creativitatea mitică".

Dar Eliade îl pune în aceeaşi ecuaţie şi pe ascultător/cititor, pe cel care ascultă sau citeşte povestea, deoarece aceasta are funcţia magică de a ne prelungi viaţa prin restituirea memoriei.

Tot din dorinţa de „a salva timpul", Eliade va scrie şi va recomanda jurnalul ca o altă formă de a păstra memoria (la scară individuală, dar şi generală). „Îmi plac mult jurnalele intime. Îmi place să surprind unele momente trăite de autorii lor. Pasiunea de a salva timpul este motivul pentru care eu însumi ţin un *Jurnal"*, îi va mărturisi el lui Rocquet (*Op. cit.*, p. 152), precum şi nouă, cititorilor săi.

Citite în paralel, conferinţele şi romanul *Lumina ce se stinge*, datând, cum am specificat, aproximativ din aceeaşi perioadă, dar şi *Jurnalul* şi *Memoriile sale,* vom desluşi mult mai clar constanţa concepţiilor eliadeşti asupra lecturii. În acest sens, ar trebui ca întreaga conferinţă intitulată „Deliciile lecturii" să fie citită şi citată pentru a vedea încă o dată valoarea *Cărţii*, valoarea erudiţiei pentru scriitorul şi viitorul savant care, în anii '30, încă înainte de a scrie operele sale capitale de istorie a religiilor, îşi construise deja propria *Weltanschauung,* propria concepţie despre lume, şi hotărâse să-şi trăiască viaţa în lumina ce nu se stinge niciodată, *lumina sacră a Cărţii.*

Homo sapiens

Muzică şi poezie în unitatea formelor de stil (II)

Acad. Alexandru BOBOC

4. Iată, aici, un punct de vedere de referinţă: „Cu tonul, muzica părăseşte elementul figurativ exterior şi *vizibilitatea* intuitivă a acestuia. Din această cauză, ea şi are nevoie pentru sesizarea creaţiilor sale de un alt organ subiectiv, de auz, care, ca şi vederea, nu aparţine simţurilor practice, ci celor *teoretice*, şi este de natură mai mult ideală decât vederea. Căci contemplarea calmă, lipsită de dorinţe, a operelor de artă, lasă, desigur, obiectele să subziste liniştite, aşa cum sunt prezente, fără să le nimicească în vreun fel oarecare, dar ceea ce prinde ea, nu e ceea ce este afirmat în mod ideal în sine însuşi, ci este, dimpotrivă, ceea ce e păstrat ca existent în chip sensibil. În schimb, urechea aude, fără a se îndrepta practic spre obiecte, rezultatul acelei vibrări interioare a corpului prin care nu mai apare figura materială, calmă, ci primul mod mai ideal de a fi al sufletescului". (G.W.F. Hegel, *Prelegeri de estetică,* vol. II, Bucureşti, Editura Academiei, 1966, p. 286)

Hegel arată apoi cum „negativitatea în care intră aici materialul ce vibrează" şi care este, pe de o parte, „o suprimare a stării spaţiale", care, la rândul ei, este ea însăşi suprimată prin reacţia corpului, face ca „exteriorizarea acestei duble negări, adică *tonul"* să fie „o exterioritate care se nimiceşte din nou pe sine în naşterea sa prin însăşi existenţa sa şi dispare în sine însuşi". (*Ibidem*, p. 287)

Prin această „dublă negare a exteriorităţii care rezidă în principiul tonului", acesta „corespunde subiectivităţii interioare, întrucât sunetul – care este în sine şi pentru sine deja ceva de natură mai ideală decât corporalitatea subzistentă pentru sine în mod real – renunţă şi la această existenţă de natură mai ideală, devenind în felul acesta mod de exteriorizare adecvat interiorului".

Şi aci încep comparaţiile (pe fondul întrebării privind „natura interiorului"): „tonul, luat pentru sine, ca obiectivitate reală, este, în comparaţie cu materialul artelor plastice, ceva cu totul abstract... De aceea, exprimării muzicale i se potriveşte numai interiorul cu totul lipsit de obiect, subiectivitatea abstractă ca atare. Acesta este eul nostru cu totul gol, eul fără vreun alt conţinut. Din această cauză, principala sarcină a muzicii va fi să lase să răsune nu obiectivitatea însăşi, ci, dimpotrivă, felul în care este mişcat în sine eul cel mai intim potrivit subiectivităţii sale şi sufletului ideal al lui."

În esenţă, deci, „felul în care este mişcat în sine eul", şi niciun fel de exterioritate, având a se adresa „interiorităţii subiective cele mai intime". Muzica este astfel „arta obiectivităţii care acţionează nemijlocit asupra sentimentului însuşi"; în muzică, „exteriorizarea" nu duce la o obiectivitate care să rămână spaţială, ci, „prin plutirea ei liberă şi lipsita de consistenţă, se arată a fi o comunicare care, în loc să aibă subzistenţă pentru sine însăşi, trebuie să fie susţinută numai de interiorul subiectiv şi nu trebuie să existe decât pentru interiorul subiectiv. Astfel, tonul este, fără îndoială, o exteriorizare, şi o exterioritate, dar o exteriorizare care, tocmai prin faptul că este exterioritate, se suprimă îndată pe sine." (*Idem,* pp. 287-288) „Abia a prins-o cu urechea şi deja această exterioritate a amuţit: impresia care trebuie să aibă loc aici se interiorizează îndată; tonurile răsună numai în străfundul sufletului, a cărui subiectivitate ideală este cuprinsă şi pusă în mişcare." (*Ibidem*, p. 288)

Este adevărat, această „interioritate lipsită de obiect" constituie „natura formală a muzicii". Fără îndoială, muzica „are şi ea un conţinut, dar nu în sensul artelor plastice şi nici în cel al poeziei, căci ceea ce-i lipseşte este tocmai concretizarea ei în exterior în figuri obiective, fie în formele unor fenomene exterioare, reale, fie în obiectivitatea proprie reprezentărilor şi concepţiilor spirituale". (*Ibidem*)

Aşadar, muzica se deosebeşte de toate celelalte arte (arhitectura, sculptura, pictura, poezia) atât în privinţa materialului, cât şi în privinţa formei „pe care o îmbracă conţinutul spiritual"; se deosebeşte încă şi prin aceea că „muzica păstrează un anumit raport faţă de conţinutul pe care îl exprimă", asociindu-se „la sentimente, reprezentări, consideraţii exprimate deja verbal".

Într-o formulare sintetică, Hegel prezintă „caracterul general al muzicii": „Dacă în arta clăditului conţinutul care trebuie să se exprime în forme arhitectonice nu se încorporează integral în figură ca în operele sculpturii şi ale picturii, ci rămâne distinct de ea ca de un mediu exterior înconjurător, tot astfel şi în muzică, ca artă cu adevărat romantică, identitatea clasică dintre interior şi existenţa lui exterioară este iarăşi dizolvată într-un fel asemănător, deşi invers, în care arhitectura, ca mod simbolic de reprezentare artistică, nu fusese în stare să realizeze acea unitate. Căci interiorul spiritual trece de la simpla concentrare a sufletului la intuiţii şi reprezentări şi la formele acestora elaborate de imaginaţie, în timp ce muzica rămâne mai mult aptă să exprime numai elementul afectivităţii, învelind reprezentările

spiritului exprimate pentru sine în sunetele melodice ale sentimentului întocmai cum arhitectura, în domeniul său, împrejmuieşte – se înţelege, închis rigid – statuia zeului cu formele inteligibile ale coloanelor, pereţilor şi grinzilor sale". (*Ibidem*, pp. 289-290) Comparaţia cu arhitectura este motivată prin faptul că „nu-şi ia formele sale din ceea ce este dat, ci din invenţia spirituală"; „acelaşi lucru îl face muzica în domeniul său, întrucât, pe de o parte, ea ascultă de legile armoniei tonurilor independent de expresia sentimentului, legi care se bazează pe raporturi cantitative, iar pe de altă parte ea se supune adesea formelor regularităţii şi simetriei atât în revenirea tactului şi a ritmului, cât şi în privinţa altor formaţii ale tonurilor ... astfel încât ea îmbină în sine două extreme, care devin uşor independente una faţă de cealaltă. Mai ales prin această autonomizare dobândeşte muzica un caracter arhitectonic, când, liberată de funcţiunea de a exprima sufletul, *îşi construieşte, plină de invenţie şi potrivit legilor muzicale, un edificiu de tonuri pe seama ei însăşi." (Ibidem,* p. 290)

5. Cea mai mare înrudire există între *muzică şi poezie*, „întrucât ambele se folosesc de acelaşi material sensibil, de ton", existând, totuşi, „o foarte mare deosebire atât în privinţa modului de tratare a tonurilor, cât şi în ceea ce priveşte modul de exprimare". (*Ibidem,* p. 294)

Este însă de reţinut că „preponderenţa uneia dintre aceste arte o dezavantajează pe cealaltă. De aceea, când textul, ca operă de artă poetică, are pentru sine o valoare absolut de sine stătătoare, el nu trebuie să aştepte decât un sprijin neînsemnat din partea muzicii. Astfel, de exemplu, în corurile dramelor antice muzica nu era decât un acompaniament secundar. Dimpotrivă, când muzica obţine poziţia a ceva independent, pentru sine, textul, în ceea ce priveşte realizarea lui poetică, poate fi ceva numai superficial şi trebuie să se oprească la sentimente generale şi la reprezentări rămase pe plan general". (*Ibidem*, p. 296. Este de precizat „că dintre toate artele muzica are cea mai mare posibilitate să se elibereze nu numai de orice text real, ci şi de exprimarea oricărui conţinut determinat"; dar muzica se înalţă „la nivelul adevăratei arte" numai atunci „când în elementul sensibil al tonurilor şi în figuraţia lor variată este exprimat ceva de natură spirituală în mod adecvat". *Ibidem,* pp. 297, 298.)

În acest context ar fi încă de adăugat unele consideraţii privind „efectul subiectiv al tonurilor", element care „rezidă în modul în care ajunge la noi opera de artă muzicală spre deosebire de alte opere de artă", anume: „întrucât tonurile nu posedă pentru sine o subzistenţă obiectivă, durabilă, cum posedă clădirile, statuile şi tablourile, ci ele dispar deja o dată cu răsunetul lor fugitiv, opera de artă muzicală are nevoie, în parte din cauza acestei existenţe momentane a tonurilor, de reproducţie mereu repetată. Dar necesitatea unei astfel de îmbieri reînnoite are şi o semnificaţie mai adâncă". (*Ibidem,* pp. 305-306)

Este astfel delimitată poziţia muzicii în sistemul artelor, subliniindu-i specificul şi capacitatea de intrare în prezenţă prin particularităţile actului muzical.

6. Poezia, ca formă a artei, „este arta vorbirii, este – scrie Hegel – al treilea ce, este *totalitatea* care uneşte în sine cele două extreme, adică *artele plastice* şi *muzica,* pe un plan superior, în domeniul interiorităţii spirituale însuşi". (*Ibidem*, p. 358) Motivarea este semnificativă pentru a înţelege unitar complexul formelor artei: „Deoarece, pe de o parte, asemenea muzicii, poezia conţine principiul perceperii de sine a interiorului ca interior – ceea ce lipseşte arhitecturii, sculpturii şi picturii – pe de altă parte, ea se desfăşoară în câmpul reprezentării, intuiţiei interioare şi al sentimentului însuşi ca o lume obiectivă care nu-i lipseşte cu totul modului-determinat al sculpturii şi al picturii şi este capabilă să exprime mai complet decât orice artă totalitatea unui eveniment, o succesiune şi o variaţie de mişcări ale sufletului, de pasiuni, reprezentări şi desfăşurarea încheiată a unei acţiuni". (*Ibidem*, pp. 358-359)

Ca totalitate însă, continuă Hegel, poezia „trebuie, pe de altă parte, deosebită iarăşi în chip esenţial de artele determinate ale căror caractere le uneşte în sine"; „cum am văzut, *muzica* are în comun cu poezia sunetul ca material exterior... Deoarece cu toate că sufletul în desfăşurarea melodiei şi în raporturile ei fundamentale simte interiorul obiectelor sau propriul său interior, totuşi nu interiorul ca atare este ceea ce conferă muzicii caracterul ei specific, ci sufletul împletit în chipul cel mai strâns cu sunetul ei şi elaborarea acestei expresii *muzicale.* Acesta este cazul în măsură atât de mare, încât muzica devine cu atât mai mult muzică şi artă de sine stătătoare, cu cât precumpăneşte mai mult în ea încorporarea vie a interiorului în sfera tonurilor şi nu spiritualul ca atare". (*Ibidem*, pp. 260-261) Explicaţia raporturilor cu poezia este de-a dreptul ingenioasă: „Spiritul îşi retrage conţinutul din lumea tonului ca atare, revelându-se în cuvinte, care, desigur, nu părăsesc cu totul elementul sunetului, dar îl coboară la nivelul unor simple semne exterioare ale comunicării. Anume, datorită acestei împliniri cu reprezentări spirituale, tonul devine sunet vorbit şi cuvântul, la rândul său, devine din scop în sine un mijloc lipsit de autonomie, de exprimare spirituală… acest fapt determină deosebirea esenţială dintre muzică şi poezie. Conţinutul artei cuvântului este întreaga lume a reprezentărilor elaborate cu o bogată imaginaţie… O dată cu muzica, arta renunţă la încorporarea spiritualului într-o *figură* prezentă, perceptibilă cu simţul văzului; în poezie ea părăseşte şi elementul opus al *sunetului* şi al perceperii lui"… (*Ibidem,* p. 361)

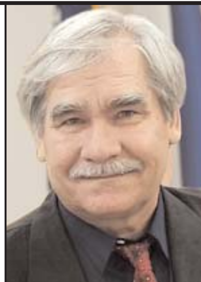
Specificul poeziei „constă simplu în degradarea menţionată mai sus a modului sensibil de apariţie şi în elaborarea întregului conţinut poetic"; „dată fiind această retragere a conţinutului spiritual din materialul sensibil, se pune întrebarea: ce va forma oare în poezie adevărata exterioritate şi obiectivitate dacă nu tonul e ceea ce o constituie? Putem răspunde simplu la această întrebare: însăşi *reprezentarea* şi *intuiţia interioară*.

→

Relativism: Erodarea obiectivităţii

Pr. Theodor DAMIAN

Preliminarii

Problema identităţii are un caracter ontologic. De aceea, nu poate fi dezrădăcinată. Când în viaţa cuiva apar probleme de identitate, adesea ele sunt clasificate drept boli mintale, cum ar fi schizofrenia.

În general vorbind, identitatea personală este bazată pe înrudire de sânge sau cultură, istorie comună, sensul apartenenţei, limbă.

Limba reprezintă un element deosebit de important pentru identitate, pentru că ea contribuie la formarea conştiinţei şi construieşte sensul apartenenţei şi astfel dă naştere loialităţii faţă de grup, de comunitate, de naţiune. Ceea ce Karl Deutsch spune despre comunitate poate fi aplicat la fel de bine la naţiune. Comunitatea, scrie el, este un sistem de simboluri sociale standardizat, adică o limbă „ce permite un model integrat sau o configurare de comunicare, amintire şi acţiune." (Vezi Paul Stock, „Towards a language of 'Europe': History, rhetoric, community", în *The European Legacy*, vol. 22, nrs. 5-6, August-September 2017, p. 648)

Când comunicăm, la nivel conştientizat sau neconştientizat, comunicăm cine suntem, ceea ce înseamnă că ne facem disponibili altora sau, mai mult, ne oferim pe noi înşine altora, iar acest fenomen este o lucrare sinergetică, divină şi umană, pentru că noi oferim ceea ce, de fapt, am primit de la Dumnezeu.

Vorbind despre dimensiunea ontologică a identităţii noastre, scriitoarea Patricia Snow („Empathy is not charity," în *First Things*, nr. 276, October 2017, p. 45) precizează că „singur Dumnezeu are puterea de a conferi identitate şi individualitate fiinţei umane".

Deci, atunci când în procesul comunicării noi oferim, oferim ceea ce am primit de la Dumnezeu. Şi dacă identitatea personală e un dar, la fel este şi identitatea culturală şi naţională. Nu i se poate cere unei persoane să renunţe la ea.

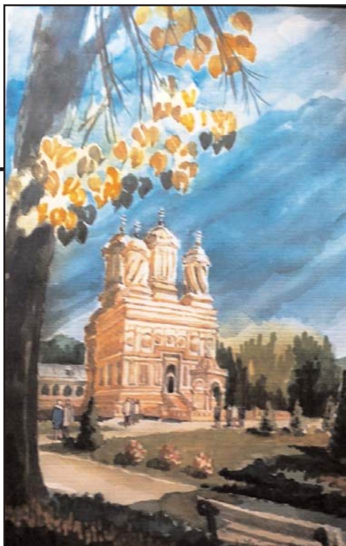
Când Johan Goldberg scrie că misiunea noastră azi este să uităm identitatea noastră culturală şi să promovăm diversitatea (vezi R.R. Reno, „You better like it," în *First Things*, nr. 286, October 2018, p. 49), el ignoră caracterul ontologic al identităţii, căci cultura şi identitatea sunt elemente existenţiale fundamentale, şi confundă diversitatea identităţilor cu diversitatea ca un amestec de elemente fără caracter şi formă specifică. El, de asemenea, opune identitatea diversităţii, ca şi cum individualitatea distinctă nu ar putea exista în context de diversitate.

Naţiune şi naţionalism

O naţiune este întemeiată pe „unitate de neam, limbă şi tradiţii, pe conştiinţa apartenenţei reciproce, dar şi a apartenenţei la un grup, pe un sentiment întărit de durata şi durabilitatea grupului respectiv sau a neamului pe acelaşi teritoriu." (Theodor Damian, „Naţionalism şi patriotism la Eminescu", în *Vatra Veche*, an XI, nr. 4 (124), aprilie 2019, p. 6) După cum ziaristul Max Fisher a auzit anul trecut în călătoriile lui prin Europa, în contextul consolidării dreptei politice în multe locuri, identitatea este temelia unităţii de grup, iar identitatea naţională, în special, care adesea este asociată cu dificil câştigata suveranitate naţională bazată pe o puternică dorinţă naturală umană de apartenenţă, de a se simţi în siguranţă, nu poate fi ignorată cu uşurinţă, câtă vreme ea este înrădăcinată în cultura populară şi zidită în ordinea internaţională, dar mai mult ca orice, în conştiinţa oamenilor. (Max Fisher, „Borders, nationalism and the fight for a unified Europe", în *The New York Times*, vol. CLXVII, nr. 58016, Saturday, July 7, 2018, p. A7)

Naţionalismul este, deci, ca patriotismul: un ataşament puternic, o dragoste specială pentru grupul din care cineva face parte, grup cu valorile sale, cu istoria sa şi cu alte caracteristici specifice.

→

Formele *spirituale* sunt acelea care iau locul sensibilului şi care oferă materialul ce trebuie să fie elaborat, după cum mai înainte am avut marmura, metalul, culoarea şi tonurile muzicale". (*Ibidem*, p. 362) Materialul (oricât de divers este) „nu devine poetic prin simplul fapt că este încorporat în general în reprezentare… reprezentarea nu este decât *materialul* şi elementul care numai întrucât îmbracă o nouă formă prin mijlocirea artei devine o formă adecvată poeziei… nu *reprezentarea ca atare*, ci *imaginaţia* artistică este aceea care face ca un conţinut oarecare să fie poetic". *(Ibidem*, p. 363)

Imaginaţia poetică „trebuie să ţină în primul rând calea de mijloc între generalitatea abstractă a gândirii şi corporalitatea sensibilă şi concretă, aşa cum am învăţat s-o cunoaştem pe aceasta în reprezentările realizate în artele plastice"; „imaginaţia poetică trebuie să satisfacă cerinţele pe care le-am stabilit... referitor la orice creaţie artistică, adică, în ceea ce priveşte conţinutul său, acesta trebuie să fie scop pentru sine şi, oricare ar fi acest conţinut, să fie elaborat în interes pur teoretic, ca o lume în sine independentă şi încheiată în sine... numai în acest caz, prin felul în care este înfăţişat, conţinutul este un întreg organic, aşa cum cere arta". (*Ibidem*, p. 364)

Poezia trebuie „să-şi exprime plăsmuirile prin mijlocirea *limbajului.* După aceea, poezia trebuie să-şi mai asume o dublă obligaţie. Anume, pe de o parte, trebuie să-şi organizeze munca interioară în aşa fel încât aceasta să se poată supune complet comunicării prin limbaj; pe de altă parte, nu-i este îngăduit să lase acest element al limbii aşa cum este întrebuinţat în conştiinţa obişnuită, ci trebuie să-l trateze poetic". (*Ibidem*, p. 368) Şi atunci când foloseşte conceptele curente, poetul „le modifică în înţelesul lor, scoate la lumină originile lor plastice intuitive şi pune în ele, prin legătura în care le aşază, accente pe care altfel noi nu le cunoaştem în ele. Aceasta tocmai însă nu-l împiedică pe poet să exprime ceea ce în vorbirea uzuală de fiecare zi nu ştim să exprimăm." (N. Hartmann, *Estetica,* Bucureşti, 1974, p. 195)

În felul acesta, poezia aduce „un fel de mărturisire de sine. Ea dezvăluie singură principiul constructiv al produsului ei, al operei poetice. Şi limba ei în imagini îi este complet suficientă esteticianului"; „darul de a pătrunde cu privirea până la ceea ce este cu adevărat semnificativ, şi de a-l spune în limbajul vieţii – adică al faptelor şi al suferinţelor, al urii şi al iubirii – este şi rămâne un dar rar". (*Ibidem*, pp. 195, 204)

Se poate vorbi de o unitate a formelor artei prin „modul exterior în care apare un conţinut oarecare, conform regulilor artei": „Ceea ce în artele plastice este *figura* perceptibilă cu simţurile şi exprimată în piatră şi culoare, ceea ce este în muzică armonia însufleţită şi melodia", „pentru expresia poetică" poate fi „numai reprezentarea însăşi", căci *poezia* „îşi plăsmuieşte în interior un conţinut fără să recurgă la figuri exterioare reale şi la dezvoltări melodice". (G.W.F. Hegel, *Op. cit.,* p. 399) Dar, fără îndoială, în poezie „pretenţia la adevăr este ridicată cu ceva mai mare insistenţă. *Poeţii mint prea mult,* zicea Nietzsche, şi el avea în vedere efectul de dezorientare, de corolare în frumos care face obstacol intuirii vieţii în adevărul ei. Dacă lucrurile stau astfel, întrebarea aceasta poate fi lăsată aici la o parte. Că poezia însă este lesne expusă acestui pericol, nu se poate nega". (N. Hartmann, *Estetica*, p. 316) Materialul unei poezii „nu pretinde totuşi, chiar în limitele naturalului, la adevăr în sensul existenţei reale... Numai copiii citesc poveştile însoţindu-le de reprezentări ale realităţii. Adultul are ştiinţă de irealitatea lucrului povestit, sau, mai corect: de indiferenţa poeziei faţă de realitate şi irealitate". (*Ibidem*)

7. **Ideea unităţii formelor artei** conduce, prin chiar formele diferite de modelare în acestea, la fundamentul acestora în „spiritul absolut" (arta este, pentru Hegel, forma centrală a acestei etape a spiritului) şi permite, credem, şi următoarea „latură": aşa cum sunt unitare într-un moment al afirmării specifice în istoria culturii (concepţia lui Hegel este edificatoare în acest sens), aceste forme suportă solidar (deşi în modalităţi diferite) şi dezarmonizarea, ruperea unităţii în culturile în criză (ca dereglare, dar şi ca semn de creştere), aşa cum o arată şi arta în ceea ce se numeşte „postmodern", mediu în care părăsirea canoanelor clasice şi căutarea unor căi noi este în derulare, oricum greu de cuprins în generalizări sub schema: ce e bine şi ce e rău.

De aceea, poate că este mai adecvat să se înlocuiască nerăbdarea, radicalismul schimbărilor cu un sentiment al aşteptării (cultivat cu patos cândva de romantici, însingurat şi secat de trăire valorică în zilele noastre), ca o condiţie a anunţării unui nou început. Este de reţinut că anunţaseră cândva aceasta Hegel pentru secolul XIX, Nietzsche pentru secolul XX. („Să salutăm împreună, se adresa Hegel auditoriului în 1816 la Heidelberg, aurora unor timpuri frumoase, timpuri când spiritul acoperit până acum de cele exterioare poate reveni la sine însuşi"… *Prelegeri de istoria filosofiei,* I, 1963, p. 6) „Nihilismul – scria Nietzsche – se află în faţa uşii". „Ce înseamnă nihilism? Că valorile supreme *se devalorizează* (*entwerten*). Lipseşte scopul, lipseşte întrebarea de ce"; „într-un fel, ne sunt necesare noi valori." *(Der Wille zur Macht. Versuch einer Umwertung aller Werte*, în *Werke*, Auswahl II, pp. 314, 315, 316, 318)

Nu se vede momentan un „vestitor" al unei alte ordonări valorice în epoca (de cultură şi civilizaţie) în care a intrat omenirea contemporană (cam după cel de Al Doilea Război Mondial, când au început disputele în jurul modelelor metodologice şi de concepţie), într-o susţinută pledoarie pentru pluralism şi poliperspectivă.

Încă nu s-a „definit" timpul în care trăim. „Wozu Dichter in dürftiger Zeit?" (*La ce bun poeţi în timpuri de restrişte?* Fr. Hölderlin, *Brot und Wein*, în *Gedichte,* Reclam, 1978, p. 127; reluare, ca temă de dezbatere filosofică, de M. Heidegger, *Wozu Dichter?*, 1936, *Holzwege,* 5. Aufl., 1972.), este o întrebare ce priveşte şi cultura vremii noastre! Ceea ce nu motivează nicicum pierderea speranţei: „Je crois que l'espoir fait partie de l'homme", scria Jean Paul Sartre (*Le Nouvel Observateur*, nr. 800, 1980); nu-i de uitat nici darul de a vorbi şi *limba* ca „mod de a locui în lume", ceea ce pune ca temă (şi sarcină a comportamentului uman) recondiţionarea discursului, în al cărui limbaj să domine latura semantică, nu cea magică (însoţitoare, totuşi în orice discurs bine constituit). Poate că vorbitorii ar trebui să înveţe să utilizeze, la valoarea ei reală, melodia vorbirii, cumva, ca Grecii de odinioară, să reuşească în acelaşi timp să vorbească şi să cânte! Oricum, cântul (cu regulile lui stricte) nu tolerează derapaje, şi dacă nu-l reuşeşti, eşti pierdut! Şansa pe care o dă limbajul (forma de „a locui" în lume) a dispărut!

În cultură acţionează „ca un prim element" „ideea de voinţă culturală", dar „pe lângă acest element volitiv, în voinţa culturală mai există un element în acelaşi timp intelectual şi sentimental, care constă dintr-un postulat optimist, din credinţa că temele culturale ale omenirii nu sunt istovite, că omenirea mai are încă sarcini mari înaintea ei şi că sufletul omenesc stăpâneşte mijloacele de a se apropia de aceste ţeluri". (T. Vianu, *Filosofia culturii*, în *Opere*, 8, Bucureşti, Editura Minerva, 1979, pp. 154-155)

Mai încurajator încă sună cuvintele: „Forma estetică a creaţiei în om este superioară tuturor celorlalte forme de creaţie... Aceasta este marea, unica libertate, în felul ei, a celui ce intuieşte şi creează artistic". (N. Hartmann, *Estetica*, Bucureşti, Editura Univers, 1974, p. 524)

Homo sapiens

Identitatea personală şi naţională este cultivată şi dezvoltată în om prin cunoaşterea arborelui său genealogic, a istoriei şi experienţelor semnificative de grup. Această educaţie începe acasă şi continuă toată viaţa. A-ţi cunoaşte propria istorie şi pe aceea a ţării tale este la fel de imperativ cum e cunoaşterea oricărei alte materii de studiu în şcoală, cum ar fi matematica sau gramatica pentru orice persoană educată.

Naţionalismul implică, de asemenea, asumarea trecutului. Totuşi, acesta nu poate fi asumat doar în posibilele lui aspecte negative, ci şi în cele pozitive şi în realizările istorice care îl fac pe om să fie mândru de această apartenenţă.

Fiind legat de identitate, iar identitatea de valori ce adesea sunt considerate sacrosancte, cum ar fi religia, străbunii, tradiţia, ţara mamă, naţionalismul este considerat o valoare în el însuşi, o sursă de mândrie şi demnitate. Acest fel de înţelegere este în mod clar diferit de naţionalismul şovin ce implică discriminarea împotriva altor grupuri sau naţiuni.

După cum părintele Constantin Galeriu spunea, „Aşa cum fiinţa umană acumulează în memoria sa o anumită experienţă de viaţă, în baza căreia îşi modelează personalitatea, la fel e şi cu naţiunile, care sunt înrădăcinate în propria lor tradiţie reflectată în caracteristicile lor specifice la nivel personal şi comunitar". (Vezi Răzvan Codrescu, „Naţiunile şi Biserică naţională", în *Certitudinea*, an II, nr. 26, 2018, p. 2) Explicând că naţiunile sunt parte din ordinea divină şi nu o simplă făcătură umană, părintele Galeriu insistă asupra faptului că „nu există omenire abstractă, necondiţionată; omenirea există doar încorporată în naţiuni." (*Ibidem*)

În consecinţă, a fi parte dintr-o naţiune şi apoi a o iubi este, simplu, natural şi normal.

Totuşi, nu toată lumea gândeşte aşa.

În articolul său „Cum liberalii îşi pot re-clama naţionalismul", publicat în *New York Times* (International edition, Monday, March 5, 2018, p. 1), Yasha Mounk pretinde că „nu e nimic natural în ideea de naţiune. Forma ei modernă s-a constituit ca rezultat al alterărilor politice deliberate şi prin construirea de mituri elaborate."

Două lucruri trebuie observate aici: întâi, naţionalismul, mai ales când e criticat, nu se referă la istoria modernă, când imperiile au căzut şi naţiunile şi-au câştigat independenţa. Iubirea de grup, trib, naţiune este mult mai veche decât timpul când termenul „naţiune" a început să desemneze grupuri şi triburi. În al doilea rând, culturile naţionale care ne dau identităţi specifice pot fi înţelese ca obstacole numai atunci când unul vrea să invadeze şi să cucerească, fapt care azi poate fi realizat nu cu arme şi armate ca în trecut, ci în multe feluri, mult mai subtile, puternice, sofisticate şi deci periculoase.

Aşadar, naţionalismul, câtă vreme nu degenerează în şovinism, trebuie văzut ca o virtute, nu viciu, deoarece culturile naţionale „sunt însăşi substanţa din care ne construim vieţi semnificative." (Gilbert Meilaender and Peter Meilaender, „Fences and neighbors," în *First Things*, nr. 285, August-September, 2018, p. 23)

Se poate pune întrebarea: ce e negativ în tendinţa de a iubi şi menţine identitatea naţională, chiar şi în situaţii unde, pe lângă majoritate, locuiesc şi alte minorităţi? Ar trebui ca cineva să înceteze a-şi iubi ţara pentru că acolo locuiesc paşnic şi alte grupuri minoritare? Ar fi corect pentru minorităţile albe ce trăiesc în naţiuni negre din Africa, de exemplu, să încerce să le schimbe cultura şi valorile? Coloniştii au făcut exact acest lucru în Africa, America Latină şi alte locuri şi aceasta a fost o tragedie! Cu alte cuvinte, minorităţile nu pot dicta ce valori trebuie să adopte majoritatea, câtă vreme majoritatea permite minorităţilor să trăiască potrivit valorilor lor specifice.

Cât de polarizată a devenit lumea noastră cu privire la problema naţionalismului este evident în afirmaţii ale unor importante personalităţi din naţiuni importante pe scena globală azi, cum ar fi preşedintele Emmanuel Macron al Franţei şi preşedintele Donald Trump al SUA. În definiţia lui Emmanuel Macron, „patriotismul este opoziţia exactă a naţionalismului; naţionalismul care implică întâi grija faţă de noi înşine, de interesul nostru, este o trădare a patriotismului", implicând deci că patriotismul constă întâi în grija şi dragostea faţă de alţii. (Vezi Peter Baker, „Trump bashes Macron and defends decision to skip cemetery visit", în *The New York Times,* Wednesday, November 14, 2018, p. A6)

Acest lucru sună ironic câtă vreme prin „alţii", preşedintele francez se referă desigur la străini, în contextul migraţiei curente a străinilor în Europa. Şi exact contrariul presupunerii sale, patriotismul, adică dragostea de părinţi, de ţara mamă, de strămoşi, înseamnă ceea ce Macron pare să înţeleagă prin naţionalism.

Identificarea între naţionalism şi patriotism a fost exprimată în mod deosebit de accentuat de către preşedintele SUA, Donald Trump: „Ştiţi ce sunt? Sunt un naţionalist, ok? Sunt un naţionalist. Naţionalist… Folosiţi acest cuvânt. Folosiţi acest cuvânt. Un naţionalist total în sensul adevărat al cuvântului. Sunt unul care îşi iubeşte ţara", a exclamat el la o adunare politică în Houston, Texas. (*Idem*, „You know what I am? I'm a nationalist", în *The New York Times,* vol. CLVIII, nr. 58125, Wednesday, October 24, 2018, pp. A12-13.)

Această declaraţie puternică a preşedintelui Trump vine în contextul în care dragostea de ţară, de neam, naţiune este considerată, de mulţi maeştri ai suspiciunii, o infracţiune; curând, promotorii unui anumit soi de globalism desfigurat vor cere ca aceasta să fie pedepsită.

Acest tip de manipulare a sensului celor doi

termeni, naţionalism şi patriotism, aşa cum observă scriitorul Daniel Corbu („Romania 100 ori despre globalism, naţionalism şi identitate naţională", în *Feedback*, an XV, nr. 9-10, septembrie-octombrie 2018, p. 2), reprezintă o încercare de schimbare a valorilor stabilite, de creare şi promovare a unei confuzii programatice, un atac la valoarea fundamentală a identităţii.

Europa, cel puţin, ar trebui să devină o uniune de naţiuni, unitate în diversitate; ea „nu trebuie deznaţionalizată câtă vreme degradarea valorilor tradiţionale şi prohibiţia patriotismului" reprezintă o ameninţare existenţială serioasă, după cum scrie Tomio Okamura. (Vezi Philip J. Heijmans, Hana de Goeij, „Protests greet far right leaders", în *The New York Times*, vol. CLXVII, nr. 57814, Sunday, December 17, 2017, p. A4) Numai cultivarea conştiinţei cu privire la ireductibilitatea spiritului uman, a libertăţii şi valorilor poate oferi omului şi naţiunii putere şi demnitate.

Identitate, naţionalism, globalism

Globalizarea a fost definită în prea multe feluri, dar o definiţie simplă indică abilitatea de a împărtăşi: mai mult, mai repede, mai uşor. Nu există nimic negativ aici.

De ce este deci globalizarea adesea percepută ca fiind un duşman al identităţii, naţionale în special? Depinde de cine vorbeşte şi de interesul pe care îl are. Cel ce o defineşte face din ea ceea ce vrea el ca ea să fie. El cultivă o hermeneutică a suspiciunii şi suspiciunea va creste şi se va răspândi. Acrobaţiile politice trebuie să fie demascate şi combătute, pentru obiectivitatea procesului, prin voinţa de a asculta şi partea cealaltă: *audietur et altera pars.*

Globalizarea nu este un fenomen nou. A existat şi a lucrat în timpuri (şi chiar azi) când frontierele geografice şi culturale erau norma şi când sensul de identitate al oamenilor era foarte puternic, dacă ne gândim doar la Helenism sau la Imperiul Roman, sau chiar Otoman sau Austro-Ungar.

Faptul că globalizarea şi frontierele sau naţionalismul nu sunt realităţi antagoniste se vede şi dintr-o altă declaraţie a preşedintelui Statelor Unite, Donald Trump. În timp ce Statele Unite sunt o putere globală şi globalizatoare, în cuvântarea lui inaugurală ca preşedinte, el a militat pentru „reînnoirea frontierelor, solidaritate şi reconsolidare naţională". (R.R. Reno, „Globalism vs. nationalism", în *First Things,* nr. 272, April 2017, p. 4)

Vorbind cu intensitatea unui ultimatum, cuvintele lui Donald Trump ne amintesc faptul că precum identitatea personală implică o constantă reconfigurare a memoriei, la fel, identitatea naţională, unde sentimentul apartenenţei la grup sau ţară poate fi slăbit din când în când, are nevoie de reconsolidare.

Pentru a accentua antagonismul dintre naţionalism şi globalism, unii autori însoţesc substantivele de adjective, de epitete în sensul mesajului pe care vor să-l transmită, cum ar fi, de exemplu, „naţionalism metodologic" pentru naţionalism şi „interdependenţă globală" pentru globalism, pentru a accentua cât de negativ este primul şi cât de natural şi pozitiv este al doilea. (Cornel Ungureanu and Paolo Monti, „Habermas on religion and democracy: Critical perspectives", în *The European Legacy,* Vol. 22, nrs. 5-6, August-September 2017, p. 524)

Această retorică delapidantă, menită să avanseze agenda mai mult sau mai puţin ascunsă a unora, ignoră faptul că a-ţi iubi întâi familia şi ţara este un lucru absolut natural. Există o ierarhie în toate şi totul începe cu şi de la sine, nu în sensul egoist al termenului, şi după acea merge mai departe în cercuri, precum undele produse de o piatră aruncată în lac.

Chiar teologic vorbind, îndemnul lui Iisus Hristos „să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi" (Marcu 12, 31), implică faptul de a te iubi pe tine întâi.

Această retorică ignoră, de asemenea, faptul că globalizarea funcţionează foarte bine în sistemul de frontiere şi, ca dovadă, ne putem gândi, între altele, la comunicare, comerţ, turism şi altele asemenea.

În plus, e o greşeală simplistă să opui globalismului naţionalismul ca şi cum cineva ar trebui să ţină cu o parte sau alta şi apoi chiar să aibă sentimentul vinovăţiei de a fi blamat una din două, evident, partea opusă, când, în realitate ambele fenomene au implicaţii pozitive în viaţa omului şi a societăţii. Aşa cum Gilbert şi Peter Meilaender ne reamintesc, a trăi în permanentă tensiune constructivă „între particular şi universal în iubirile noastre, în loialităţile şi ataşamentele noastre, este parte integrantă a vieţuirii umane." (*Op. cit.*, p. 22)

De fapt, cu cât mai mult ne globalizăm, cu atât simţim nevoia de a ne exprima identitatea, aşa cum se poate demonstra că fenomenul identităţii personale nu împiedică fenomenul impersonal al globalizării. Fabio Cinelli exprimă acest lucru astfel: „În timpuri de globalizare crescândă oamenii vor să revină la rădăcinile lor." (Vezi Katrin Brennhold, „Bavarian millenials embrace tradition for Oktoberfest", în *The New York Times,* Thursday, October 11, 2018, p. A6)

Cu alte cuvinte, globalizarea, în loc de a fi considerată ca antagonistă identităţii, chiar o stimulează.

Frontiere şi identitate

Diversitatea culturală trebuie înţeleasă ca o binecuvântare, nu ca o ameninţare. Totuşi, aceasta implică frontiere, întâi în mintea oamenilor, câtă vreme diversitatea implică identitate, apoi, chiar la nivel geografic.

Când Patricia Snow (*Op. cit.*, p. 44) scrie că trăim într-o lume de „graniţe poroase şi identităţi împletite", asta nu înseamnă că putem generaliza. Da, graniţe poroase în unele locuri, dar şi graniţe rigide în altele. Încă nu călătorim în toată lumea fără viză. Şi expresia „identităţi împletite" trebuie luată în sens relativ. Întâi, ce este o identitate împletită? Că cineva este rus-american? Sf. Ap. Pavel a fost un evreu roman. Cosmopolitismul nu e o invenţie modernă. Trebuie doar să ne gândim la Atena, Efes, Ierusalim în antichitate. În articolul lor „Garduri şi vecini", Gilbert şi Peter Meilaender oferă o solidă analiză teologică a problemei graniţelor şi naţiunilor. Cu exemple de naţiuni şi frontiere existând în Vechiul Testament în temeiul voinţei şi ordinii lui Dumnezeu, şi cu exemple din cuvântarea Sf. Pavel în Areopag în Atena (*Faptele apostolilor* 17), autorii argumentează că pentru a fi buni cetăţeni ai lumii trebuie să învăţăm a fi buni cetăţeni ai lumilor mai mici care sunt naţiunile noastre. Ei scriu: „Am face o nedreptate umanităţii noastre dacă nu am avea un sens special al obligaţiei faţă de cei apropiaţi ai noştri prin fire şi istorie." (*Op. cit.*, pp. 21-22) Şi, ceea ce este mai dificil de remarcat, este că şi cele mai importante garduri servesc, în providenţa divină, „nu ca bariere ale unei vieţi comune, ci ca invitaţii." (*Ibidem*, p. 24)

→

Homo sapiens

Iar invitaţiile implică relaţii bune de vecinătate, respect reciproc şi bunăvoinţă. Aceasta este baza deschiderii cuiva spre oaspeţi. Totuşi, când cineva îşi află casa invadată, ocupată, când proprietarul va fi forţat să-şi schimbe obiceiurile şi modul de viaţă din cauza străinului neinvitat, aceasta nu va duce la pace. Încercând să argumenteze împotriva frontierelor, analistul politic Joseph Carens spune că „graniţele au paznici, iar paznicii au arme." (G. Meilaender, P. Meilaender, *op. cit.*, p. 22)

Da, este adevărat, totuşi asta nu înseamnă conflict decât atunci când nu se respectă teritoriul celuilalt, posesiunile, valorile, persoana, comunitatea, aşa cum fiecare vrea să fie respectat de ceilalţi. Respectul face ca armele să nu fie necesare.

Johan Goldberg pleacă de la premisa că noi deja trăim într-o lume fără frontiere şi că ceea ce trebuie să facem este nu a apăra graniţele ţării de origine, ci graniţele civilităţii şi drepturile omului. (R.R. Reno, *op. cit.*, p. 49)

Goldberg greşeşte întâi prin generalizare. Noi nu trăim într-o lume fără frontiere, decât doar dacă se referă la comunicarea prin satelit. Dar nici acolo. Presupunerea sa este simplu retorică pentru a spune că trebuie să fim atenţi la alte tipuri de graniţe, deci schimbând atenţia de la ceea ce se petrece la frontierele tradiţionale geografice ale ţărilor noastre spre altceva; ca şi cum ar spune: nicio problemă cu invaziile, gândiţi-vă la civilitate! Totuşi, fiind atenţi la frontierele noastre geografice nu împiedică nicidecum acţiuni menite să îmbunătăţească civilitatea şi drepturile omului în lume.

În ceea ce spune, este evident că Goldberg se referă la valurile de migranţi în Europa din ţări din Orientul Mijlociu şi din Africa, migranţi şi migraţie deseori justificate în baza drepturilor omului. Totuşi, drepturile omului trebuie să fie aplicate şi populaţiei locale, de asemenea, care vrea sau nu vrea migranţi. Dezrădăcinând nou-veniţii din culturile lor de origine nu va ajuta la integrarea lor în noile sisteme şi un sentiment de „nedreptate" şi marginalizare pe care ei îl vor simţi va fi totuşi inevitabil. Mişcarea „vestele galbene" din Franţa reprezintă un elocvent exemplu.

Poate ţările care sunt destinaţiile acestor migranţi, împreună, pot face ceva, cum ar fi crearea de locuri de siguranţă în zone de unde migranţii vin sau contribuirea la îmbunătăţirea condiţiilor politice şi economice din acele ţări, ca o viabilă alternativă.

Goldberg sugerează că se poate lăsa casa familiei larg deschisă astfel ca oricine să poată intra şi să-şi ia ceea ce-i trebuie, atâta vreme cât stăpânul casei este preocupat să militeze pentru civilitate şi drepturile omului. Nimeni nu ar face asta, desigur, nici chiar el însuşi.

Totuşi, există un paradox şi o ironie cu privire la cei ce predică globalizarea în sensul în care o face Goldberg. R.R. Reno (*Ibidem,* p. 6) o descrie: „Este nevoie să ne gândim la felurile în care globalizarea deziluzionează oamenii de rând şi împuterniceşte elita tehnocrată. Paradoxul interesant constă în aceea că cei mai arzători susţinători ai unei lumi fără frontiere trăiesc în comunităţi împrejmuite, nu se amestecă cu alţii la transportul în comun, şi îşi trimit copiii spre un număr îngust de instituţii educaţionale de elită."

Populism şi democraţie

După Steven Erlangen („Populism thrives in Eastern Europe, widening a split in the EU", în *The New York Times,* vol. CLXVII, nr. 57796, Wednesday, November 29, 2017, p. A8), „populismul nu este uşor de definit; rădăcinile succesului său sunt variate, iar aderenţii nu reprezintă o singură ideologie, chiar dacă toţi critică migraţia necontrolată, în special cea a musulmanilor. Dar succesul lor fragmentează politicile tradiţionale şi face coaliţiile guvernamentale mai greu de realizat."

Deşi dificil de definit, populismului nu trebuie să i se atribuie sensuri pe care termenul refuză să le accepte. Cea mai simplă definiţie este că populism este vocea poporului sau vocea lui Dumnezeu, dacă ar fi să invocăm vechiul proverb latin: *vox populi, vox Dei.*

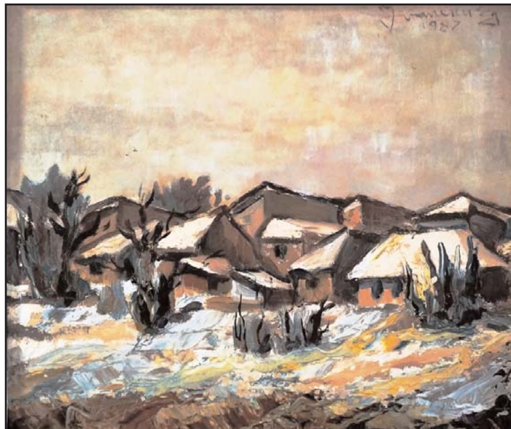
Dacă democraţia se întemeiază în mod fundamental pe directa participare a poporului la procesul luărilor de decizie cu privire la viaţa sa prezentă şi la destinul de viitor, atunci chiar asta este populismul şi în consecinţă acest sens nu trebuie ignorat sau eliminat cu uşurinţă prin atribuirea unor semnificaţii peiorative, ci, dimpotrivă, trebuie să se vadă ce s-a întâmplat dacă vocea sa a devenit aşa de puternică în vremea noastră.

A acuza nu e o soluţie. Soluţia vine din înţelegerea cauzei.

Creşterea fenomenului pe care unii îl numesc populism şi naţionalism, datorată în special noilor valuri de migraţie, este în unele cercuri considerată anti-democratică, ceea ce este o ironie şi un paradox. Această presupunere aduce cu sine întrebarea: este democraţia bazată pe primirea de emigranţi? Este ea bazată pe amestecarea oamenilor de culturi şi mentalităţi diferite cu localnicii şi pe forţarea localnicilor ca ei să se adapteze la nevoile şi obiceiurile nou-veniţilor? Asta este ceea ce democraţia a însemnat în vechea Atenă şi în naţiunile democrate din timpurile trecute până în prezent?

Steven Erlangen are dreptate când scrie că „ceea ce îi ţine pe populişti împreună ... este faptul că ei sunt luaţi de valul anxietăţii – cu privire la globalizare, migrare şi alte fenomene noi – şi apelează la cei ce pot oferi o anumită protecţie. Anxietăţi cu privire la identitatea naţională sunt puternice în special în fostele ţări comuniste care au fost subjugate de Uniunea Sovietică şi care numai recent şi-au câştigat suveranitatea." (*Ibidem*, p. A8)

Ceea ce Erlangen spune despre fostele ţări comuniste este corect; totuşi, acelaşi fenomen este vizibil, chiar în manieră mai puternică, în democraţii necomuniste, cum ar fi în Italia, Grecia, Austria şi chiar Germania.

„Răscoalele politicilor de identitate", cauzate în special de migraţie, dar şi de inegalităţile economice, cum se întâmplă în Franţa, au determinat pe mulţi să pună sub semnul întrebării valoarea democraţiei de piaţă liberă, scrie Roberto Menotti, consilier senior în Institutul Aspen din Italia. (Vezi Jason Horowitz, „Election in Europe shows populism ascendant, but so is polarization", în *The New York Times*, vol. CLXVIII, nr. 58341, Tuesday, May 28, 2019, p. A10)

Oricât ar vrea unii să blameze şi peioratizeze noţiunea de populism, ea rămâne o realitate ce nu poate fi ignorată. Chiar şi cei care critică naţionalismul, uneori chiar conducătorii instituţiilor europene, nu pot minimaliza populismul câtă vreme ei au fost aleşi de propria lor populaţie şi în campaniile lor electorale în mod implicit au pus interesul naţiunii lor în frunte şi, astfel, cel puţin parţial, dând posibilitatea ca ei înşişi să fie consideraţi populişti sau naţionalişti. (Max Fisher, *op. cit.*, A7)

Era post-adevărului

Niciodată nu s-a trăit într-o ordine a lumii mai confuză şi distorsionată ca a noastră, unde minciuna este poruncită şi răsplătită, unde comportamentul individualist exacerbat devine virtute şi unde ştirile false ne invadează în mod constat creierul.

William Davis („The age of the post-truth politics", în *The New York Times*, Opinion section, August 24, 2016) numeşte acest tip de lume şi timp „era post-adevărului". Este era unde ordinea lumii a devenit dezordinea lumii.

Timpul când valorile absolute coabitau în armonie cu valorile relative, când absoluturile morale reprezentau ultimul resort în luarea deciziilor, în standardul de comportament şi cel relaţional, precum şi în cazul dilemelor existenţiale, este trecut. Ceea ce vedem azi este relativizarea absolutului şi absolutizarea relativului.

Relativizarea valorilor absolute este descrisă de către David Brooks într-un articol despre cultivarea minciunilor („Five lies our culture tells us", in *The New York Times,* Tuesday, April 16, 2019, p. A25) în termenii următori: „Trebuie să-ţi găseşti propriul tău adevăr. Asta înseamnă privatizarea sensului. Nu mai este la latitudinea şcolilor să predea un set coerent de valori morale, să înveţe o societate. Fiecare îşi alege propriile valori şi oferă propriile sale răspunsuri la întrebările ultime ale vieţii."

Aceasta este situaţia care duce la confuzia morală şi contribuie la pierderea ideii de scop şi direcţie în viaţă.

De fapt, absoluturile morale ce zidesc caracterul, puterea şi sensul clar de scop şi direcţie provin din „valorile create şi transmise de comunităţi şi instituţii puternice şi auto-confidente. Oameni îşi acumulează valorile subscriind acestor comunităţi şi instituţii şi participând la conversaţiile ce au loc în sânul lor." (*Ibidem*)

Dar asta pare să fie istorie acum. Iar istoria, ca element ce întăreşte identitatea personală şi naţională, este aruncată în dizgraţie de către noii predicatori ai unui anume tip de globalism.

În cartea sa *Suicide of the West: How the rebirth of tribalism, populism, nationalism and identity politics is destroying American democracy* (*Sinuciderea Occidentului: Cum renaşterea tribalismului, populismului, naţionalismului şi a politicilor de identitate distrug democraţia americană*) Johan Goldberg deplânge „decadenţa şi disfuncţia discursului public contemporan" şi profeţeşte că „ne aflăm la sfârşitul istoriei". (Vezi R.R. Reno, *op. cit.*, p. 47)

Goldberg poate are dreptate că ne aflăm la sfârşitul istoriei, dar în mod sigur nu din cauza problemelor ce ţin de identităţile personale şi naţionale. Dimpotrivă, acest lucru poate că e datorat intenţiilor de suprimare a identităţii şi de aruncare a lumii într-o masă amorfă prin manipularea sensului, normalizarea minciunii şi globalizarea neloialităţii. Aşa cum Steven Long recunoaşte („Magisterial irresponsibility", în *First Things*, nr. 286, October 2018, p. 45.), noi trăim într-un timp „de largă orbire faţă de adevăr".

Inversarea ordinii morale a lumii este evidentă, de exemplu, şi în faptul că probleme considerate în trecut controversabile, cum ar fi divorţul, sexualitatea, folosirea moderată a drogurilor, precum şi mereu permisa greşeală a înjurării în faţa unui microfon, nu mai sunt fatale pentru carierele politice. „Problemele de caracter încă mai reprezintă o ameninţare, Donald Trump s-a confruntat cu un şir din acestea – de la lipsă de onestitate şi comportament extra-marital la acuzaţii de abuzare de femei – şi totuşi el a câştigat preşedinţia", scrie Lisa Lerer ("Do character issues matter in age of Trump? Democrats will find out", în *The New York Times,* Wednesday, December 5, 2018, p. A20), raportând că ceea ce în trecut putea descalifica pe cineva pentru înalte funcţii politice, se pare că azi nu mai contează.

De fapt, „refuzul de a admite orice greşeală poate fi calea cea mai bună pentru a aduna sprijin". (*Idem*)

Strategia folosită în era post-adevăr lucrează astfel: „Nu cere scuze niciodată, fă mereu pe ofensatul, atacă *fake news*, şi în final distrage atenţia de la problemă prin generarea unei noi controverse." (*Idem*)

E uşor de recunoscut Donald Trup în această descriere şi cât de confuz a devenit sistemul de valori din SUA, dar şi din lume.

Concluzii

Într-o societate permisivă, cum Robert Bellah *et el.* o numesc pe a noastră în cartea lor *Habits of the Heart* (*Obiceiurile inimii*), unde totul e posibil şi permis, atâta vreme cât ştii să-ţi susţii un anume interes şi să manipulezi un sistem şi, uneori, minţile oamenilor, relativizarea valorilor nu este o surpriză. Valorile absolute nu mai există. Aşa începe confuzia şi confuzia este contextul potrivit care trebuie creat pentru schimbarea ordinii, pentru a reinterpreta sau, în mod deliberat, a interpreta greşit concepte, noţiuni, definiţii, spre avantajarea interesului personal.

Obiectivitatea a devenit o noţiune istorică şi teoretică. Ca şi frumuseţea, adevărul se află în ochiul privitorului, al celui ce are puterea şi mijloacele de manipulare şi convingere. Această situaţie devine un fel de *bellum omnium contra omnes,* războiul tuturor împotriva tuturor, unde cei cu mai puţine scrupule vor învinge.

De ce avem nevoie într-o asemenea situaţie? Trebuie să revenim la principialitate şi să reinventăm structurile morale sau, pentru a folosi un termen mai puternic, absoluturile morale.

(Din)Spre rădăcini

Taina tăbliţelor de la Sinaia

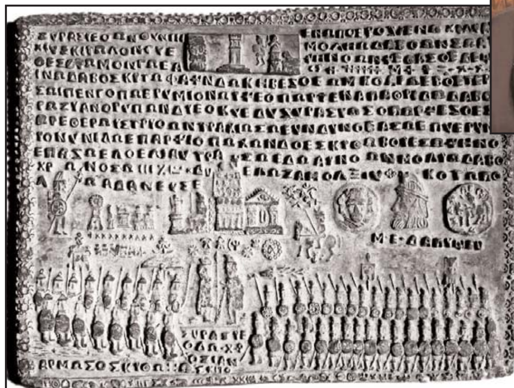
Marian NENCESCU

În 1873, „cu ocazia săpăturilor efectuate pentru ridicarea Peleşului”, a fost descoperit un tezaur alcătuit dintr-un număr neprecizat de piese arheologice de aur şi de plumb, sub forma unor tăbliţe dreptunghiulare, de dimensiuni diferite, estimat între 300 şi 500 de bucăţi (un inventar complet nu a existat niciodată!), dar şi alte obiecte, respectiv un inel dintr-un aliaj de cupru şi zinc, numit şi *Sigiliul lui Burebista,* şi o plăcuţă de argint, numită *Medalionul de ambasador al lui Pudio Atleu.* Există surse care menţionează că tezaurul s-ar fi aflat, de fapt, la Peştera/Grota/Schitul Sfânta Ana, situat pe drumul spre Cota 1400, nu departe de locul numit şi Stâna Regală, lăcaş de cult atestat încă de la 1453, când s-au refugiat aici primii pustnici, alungaţi de pe Muntele Athos, chiar hramul schitului trimiţând către un lăcaş de cult similar, de pe Muntele Sfânt. Renumită cândva pentru viaţa religioasă înfloritoare, grota naturală peste care a fost construit schitul a rămas, sute de ani, singurul loc unde s-au oficiat slujbe religioase, din toată zona Bucegilor. Specificul acestor *obiecte,* numite de la început drept *piese dacice,* îl reprezintă abundenţa de imagini cripto-simbolice, precum şi literele în relief, un amestec de caractere greceşti şi altele necunoscute.

Privite exclusiv ca având o valoare „materială”, plăcile, inelul şi medalionul menţionate au fost oferite, de guvernul condus de Lascăr Catargiu (1823-1899), Domnitorului, fiind transferate „în mare taină” în custodia Coroanei. A existat şi suspiciunea, neconfirmată de vreo sursă, că piesele de aur, puţine raportate la cantitatea totală a tezaurului, constând în special într-un număr neprecizat de tăbliţe, cu dimensiunea de 9 x 16 cm, au fost topite, iar cu aurul rezultat s-au plătit lucrările pentru palat. Cert este că ele au *dispărut* pur şi simplu, fiind fie depozitate separat, fie depuse la diferite bănci ori instituţii (există şi varianta că ele au fost ataşate tezaurului încredinţat în 1916 Rusiei ţariste, niciodată restituit proprietarului de drept, Statul român). Celelalte tăbliţe, din plumb, numite de primul cercetător „oficial” al lor, inginerul Dan Romalo [în imagine] (n.1923), drept *Cronica getă apocrifă pe plăci de plumb* (Ed. Alcor, 2005), au fost depuse, o parte la Mănăstirea Sinaia, restul, majoritatea, ajungând la fostul Muzeu de Antichităţi, azi Institutul de Arheologie al Academiei, unde se află şi acum.

Date despre „descoperirea” tezaurului şi destinaţia lui au fost transmise/colportate „pe surse”, de urmaşi ai unor foşti primari/locuitori ai oraşului Sinaia, unele fiind consemnate în cartea jurnalistului şi scriitorului Dumitru Manolache, *Tezaurul dacic de la Sinaia. Legendă sau adevăr ocultat* (Ed. Dacica, 2006), o investigaţie jurnalistică „menită să tulbure somnul istoricilor”. Între cei mai vocali istorici amatori s-a aflat şi inginerul silvic Vasile Al. Ionescu, cetăţean al oraşului Sinaia din 1921, care susţine că, în copilărie, ar fi văzut astfel de tăbliţe în casa părinţilor săi, iar, personal, *ar mai fi descoperit încă 6 piese*(!), pe care, ulterior, le-ar fi înmânat arheologului Constantin Nicolaescu-Plopşor (1900-1968, descoperitorul, în 1934, al lui *Homo oltenensis,* cea mai veche fosilă umană, datând de... 2 milioane de ani).

Târziu, foarte târziu, inginerul Dan Romalo, care în anii ’40 fotografiase plăcuţele de la Institutul de Arheologie, a publicat un album care a stârnit o imensă reacţie. Apăreau astfel, pentru prima dată la iveală, din apele cenuşii ale plumbului vechi, imaginea unor cavaleri/luptători, purtători de stindard, chipuri de zei sau de conducători, splendide cetăţi, palate şi temple, toate decorate cu însemne heraldice şi, de jur-împrejur, cu grupuri de litere (texte, unele cu aspect grecesc, altele necunoscute până atunci). Studiul, din 2005, al lui Dan Romalo, prefaţat de istoricul şi arheologul Alexandru Suceveanu, fost director al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, având şi o postfaţă de academicianul Virgil Cândea, în fapt, prima analiză serioasă făcută tăbliţelor, de la descoperire şi până în zilele noastre, se bazează pe ipoteza că acestea sunt *originale* şi că ele reprezintă, probabil, o *cronică dacică,* o istorie, o cronologie, eventual, a unor evenimente anterioare cuceririi romane, o evocare a unor evenimente, bătălii, poate nişte tratate diplomatice, menite a fi expuse public, în interiorul sau exteriorul unor temple, demult ruinate. În subsidiar, odată cu această carte, apare şi ipoteza că limba română ar proveni direct din limba geţilor, iar nu din latină, cum se susţine oficial. Acesta este motivul pentru care profesorul Suceveanu îndeamnă la prudenţă, căci: „Dacă e vorba de falsuri şi falsificatori, aceştia trebuie să fi fost geniali, căci una e să falsifici o piesă-două, iar alta o mini-bibliotecă”. Dacă lucrurile stau aşa, şi

nu avem argumente să susţinem contrariul, rezultă că fără efortul lui Dan Romalo istoria noastră, şi poate chiar istoria umanităţii, ar fi fost privată de o inestimabilă sursă arheologică. În plus, meritul lui Dan Romalo rămâne acela de a fi încercat (poate şi cu sprijinul soţiei sale, lingvista Valeria Guţu-Romalo, membru de onoare al Academiei Române) să descifreze toate cele 133 de tăbliţe de la Institutul de Arheologie, o încordare încă neegalată până azi. S-a presupus că textele ar fi fost turnate/scrijelite direct pe metal, de casta preoţească a Vechii Dacii, deţinătoarea tainelor, dar şi a spiritului credinţei zalmoxiene.

O nouă încercare de evaluare a conţinutului textelor de pe tăbliţe aparţine, din 2004, cercetătoarei Aurora Peţan, doctor în lingvistică, care are intuiţia de a porni de la teza că limba tăbliţelor nu e una inventată, un „fals” cum s-au grăbit mulţi să afirme, ci o limbă reală, cândva vie, poate *limba vechilor geţi.* Teoria era îndrăzneaţă, greu de acceptat de mediile academice, în cercul cărora circula versiunea că tăbliţele, aduse la Institutul de Arheologie de Grigore Tocilescu reprezintă „sută la sută” o *făcătură a lui Hasdeu,* savant cunoscut pentru încăpăţânarea de a dovedi că limba dacilor nu a pierit. De altfel, arheologul Alexandru Vulpe (1931-2016), un cercetător acribios al civilizaţiei traco-geto-dacilor, era convins că Hasdeu a recurs la mai multe falsuri („Ştirea am preluat-o de la generaţia de dinaintea mea”, afirma savantul într-un interviu.), în ideea de a acredita teza că ar fi existat un alfabet getic. La fel, suspect de fals ar fi şi Nicolae Densuşianu (1846-1911), care, în cartea sa *Dacia preistorică* (publicată, postum, în 1913), a sugerat că romanii ar fi urmaşii dacilor, iar nu invers, şi că aceştia vorbeau deja o limbă latină înainte de fondarea Romei. („Astfel de cărţi erau atunci la modă în Europa, dar niciun om de ştiinţă nu ia asemenea teze în serios”, afirma Alexandru Vulpe.)

În acest context, cercetătoarea Aurora Peţan constată că, având în vedere numărul, dimensiunile şi mai ales mulţimea de litere, semne şi ideograme, pentru producerea unui „fals” ar fi fost nevoie de o muncă „sisifică”, de care nici marele Hasdeu nu ar fi fost capabil. Mai mult, există şi ipoteza că tăbliţele nu ar fi fost „descoperite” pe timpul săpăturilor de la Peleş, ele fiind „depozitate” acolo mai demult, fie la Mănăstirea Sinaia, fie la Schitul Sfânta Ana, unde s-ar fi aflat, din vremuri precreştine, o *capişte* (altar) al cultului zalmoxian.

Gravate/turnate pe plăci de aur sau de plumb, tăbliţele au un caracter sacru, producerea lor fiind o activitate rezervată preoţilor cultului zalmoxian, care reînnoiau periodic arhiva neamului cu noi texte. Cum, la Sinaia, dar şi în împrejurimi, nu au mai fost descoperite şi alte „depozite” de obiecte similare, teza ascunderii deliberate, în zonă, a tezaurului, rămâne hotărâtoare. E posibil ca piesele să fi fost plasate într-un loc considerat sacru, accesibil doar preoţilor, susţine Aurora Peţan. La fel, piesele nu sunt valoroase prin cantitatea de aur, cât prin conţinut. O astfel de „arhivă” trebuia păstrată şi conservată, riscul de a cădea în mâna duşmanului fiind acela de anulare a înseşi identităţii neamului care le-a scris şi turnat în metal. De aici, au plecat şi multe alte „zvonuri”, inclusiv acela că în ţară s-ar mai fi aflat alte trei tezaure similare, la Sinaia, la Tismana, iar, un al treilea, la Sarmisegetuza. La fel, ipotetică rămâne şi teza lingvistului rus Alexei Umnov-Denisov, promovată într-o carte apărută în 2014, la Sankt Petersburg (*Cartea de aur a tracilor*), în care, fără să aducă nicio dovadă concretă, autorul susţine că ar fi cercetat şi descifrat un număr neprecizat de tăbliţe de aur, *a căror provenienţă n-o poate devoala,* stabilind că între triburile getice şi cele proto-slave ar fi existat legături strânse, totul conducând spre o *fantezistă* mini-istorie a lumii, în care personajul principal sunt stră-românii, identificaţi sub numele de pelasgi şi a căror limbă constituie baza etimonului de pe tăbliţe. Evident, în lipsa unor documente concludente (inclusiv tăbliţele de aur pe care Umnov-Denisov susţine că le-ar fi tradus, postate pe You Tube, nu prezintă garanţia autenticităţii) şi acestea sunt piste false. Singurul aspect demn de reţinut, semnalat ca atare de istoricul dâmboviţean George Coandă în lucrarea sa *Vechi coduri ale românilor – Codex targovistensis valachorum* (2015), este că: „Tăbliţele din Bucegi ne deconspiră vechimea limbii geto-dacilor, care, revendicându-se de bună seamă din limba pelasgică, este egală în drepturi cu latina. Aşadar, latina şi geto-daca au acelaşi izvor”, conchide George Coandă.

Lucrurile se complică şi mai mult atunci când se trece la descifrarea plăcuţelor. La o primă vedere, după parcurgerea a 74 din 100 de plăcuţe cercetate, Aurora Peţan a identificat un număr semnificativ de caractere, ce pot fi regăsite în alfabetul latin, dar şi „semne” folosite de plutaşii de pe Bistriţa la crestarea lemnelor (răbojul strămoşesc), litere prezente în alfabetul „chirilic” (în fapt, alfabetul folosit de „rumunii” din Balcani, de peste 3.000 de ani), la fel, semne/litere din alfabetul grecesc vechi şi modern, semne din alfabetul „secuiesc”, inspirat după vechiul alfabet al vlahilor/blahilor autohtoni, dar şi „rune”, utilizate de goţi la începutul secolului al IV-lea. Faţă de această abundenţă de informaţii, nu ne rămâne decât să constatăm că geţii scriau cu mult înainte ca episcopul „got” Wulfila să traducă *Biblia* în limba *gotică* (anul atestat, 369 d.Ch.). Alfabetul său, gotic, amestec de litere greceşti, latineşti şi de alte origini este, în fapt, *getic,* confuzia dintre geţi şi goţi fiind promovată încă din vremea lui Jordanes (sec. VI d.Ch.), got romanizat, care a scris *De origine activusque Getum,* pe scurt, *Getica,* pe care a prezentat-o drept o istorie a goţilor.

Creatori de cultură, după Herodot, „seminţia cea mai numeroasă după inzi, dacă ar avea o singură conducere şi s-ar înţelege între ei, ar fi după părerea mea de neînfrânt, cu mult mai puternici decât toate seminţiile pământului”, geţii/tracii deţin, după unii istorici, şi prioritatea *scrisului,* având, după Heliade-Rădulescu şi avantajul alfabetului *fonetic,* generator de ordine, gândire logică şi viaţă socială.

→

(Din)Spre rădăcini

„Acestea nu sunt porunci omeneşti, Domnul meu, ci ale limbii care strigă: Vedeţi-mă, căci în verbii mei sunt cea mai regulată dintre toate limbele, nu mă schimb, o idee o exprim cu aceleaşi litere; de ce mă sugrumaţi, de ce mă faceţi anevoie de înţeles şi anormală?" (*Gramatica românească,* Sibiu, 1828). Eminescu o spunea şi mai răspicat: „Românii sunt şi ei o insulă ideală şi e posibil ca limba noastră să fie cu adevărat *linqua romana rustica*" (s.n.).

Trecând, aşadar, peste *răboj,* despre care Theodor Burada afirma că e posibil să facă parte dintr-un *alfabet arhaic* şi în care cercetătorii au identificat 14 semne din alfabetul chirilic, 15 din cel grec şi 17 din cel latin, restul fiind rămăşiţe din *pelasgă,* ca şi peste plăcuţele de la Tărtăria, *prima scriere din lume,* aparţinând culturii Turda-Vinca, şi localizată în mileniile VII-VI î.Ch., rezultă că strămoşii noştri au cunoscut scrisul, de vreme ce poate fi identificată o sinteză dintre alfabetul propriu-zis şi însemnele de pe mobilier, cusături, unelte şi chiar ouă încondeiate, toate înscrise într-o geometrie armonioasă, venită din preistorie şi care are drept semn central pentagrama, moştenire magică de la pitagoreici (Tudor Diaconu, *Scrierea secretă,* II, Ed. Obiectiv, Craiova, 2004, p. 34).

Mai mult, vorbind despre un neam „care a schimbat soarta Europei arhaice", Nicolae Densuşianu îi indică pe *pelasgi:* „Tipul originar al popoarelor aşa-numite arice, care au introdus în Europa cele dintâi beneficii ale civilizaţiei" (*Dacia preistorică*, tom IV, ediţie facsimilată, Ed. Obiectiv, 2006). Prezenţi pe trei continente, din munţii Norvegiei până în pustiul Saharei şi de la Urali la Oceanul Atlantic, pelasgii, cel mai vechi popor cunoscut pe pământ (*Archaion to men Pelasghikon ethnos*), au civilizat multe popoare ale antichităţii, inclusiv pe greci, cum ne asigură şi Eschil: „Prometheu, din neamul pelasgilor, fiul lui Iafet şi al Geei, i-a învăţat pe oameni să-şi facă case şi corăbii, să vindece bolile, să cunoască rostul fructelor şi al seminţelor, dar cu deosebire le-a arătat *sistemul ştiinţelor, modul cum să scrie şi să ţină minte,* ca şi lucrurile ascunse sub pământ, arama, fierul, argintul şi aurul" (Eschil, *Prometheu victus*).

Între popoarele antice cu o populaţie aproape în întregime pelasgă au fost şi macedonenii, care, conduşi de patriarhul Macedo, un descendent al lui Pelasg, s-au stabilit în Câmpia Pindului (*Dacia preistorică, ibidem,* p. 83). La fel, Thracia era considerată în Antichitate o ţară pelasgă, şi tot Eschil ne învaţă că regele Pelasg, din Argos, se trăgea dinspre nord, „din partea de unde apune soarele", respectiv, de lângă Istru, fluviul cel mai faimos al antichităţii. Un centru cultural al pelasgilor era insula Delos, din arhipelagul Cycladelor, numită şi Pelasgia, apoi, insula Creta, reşedinţa Junonei pelasge, precum şi insula Lesbos, patria unor bărbaţi eruditi, filosofii Pittacos, Theofrast şi Fanius, toţi *de neam get,* după cum ne asigură şi Aristotel. Fără a mai insista asupra pelasgilor din Lybia, Palestina ori Italia (vechea populaţie rustică din Liguria era, după Strabo, alcătuită din *arimani* sau *romaioi,* aceştia fiind identificaţi, în epoca romană, cu numele de *rama/roma*), vom găsi pelasgi şi în Sarmaţia, între Vistula şi Carpathos.

La Turda şi în împrejurimi, în apropierea râului ce poartă aur, Arieşul, locuiau, acum 6.000 de ani, un trib numit, din timpurile romane, *sarmaţi,* prelucrători şi adunători de aur, din ginta dacilor, adoratori, cu deosebire, ai lui Hercule. Dintre aceştia, o facţiune, numiţi *deciaşi,* sau *deci*, au trecut Alpii şi apoi Pirineii şi s-au stabilit în ţinuturile sudice ale Peninsulei Iberice, de o parte şi alta a Pirineilor, căci, după Strabo, longedacii/longedocii din Galia meridională erau populaţia cea mai numeroasă de urmaşi ai *volocilor.* Să ne mai mirăm, deci, că învăţaţii de la Societatea pentru studiul limbilor romanice din Montpellier, centrul regiunii Languedoc-Roussolion, i-au acordat, în 1878, lui Vasile Alecsandri premiul ce purta chiar numele unei poezii a sărbătoritului: *Cântecul gintei latine?*

Majoritatea acestor populaţii vorbeau o limbă rustică, barbară, moştenire de la Ţara Mamă, limba triburilor pastorale pelasge, originare din Ţara cea veche (*Terra antiqua*), situată în ţinuturile de nord ale Istrului (Dunărea de azi). Denumirea de *pelasgi,* un termen corupt, peiorativ, utilizat şi de Homer, corespunde modului de pronunţare al grecilor. În realitate, erau *planomenoi,* rătăcitori cu turmele, termenul de pelasgi având, etimologic, şi rădăcina balasc/belaschi. Aşadar: arimi, rami, arami, balaci, belaci, volosci, vlaqui etc. sunt unul şi acelaşi neam de păstori nomazi care, de la un capăt la altul al Europei, au scos oamenii din caverne, i-au rânduit în sate şi au introdus legile morale ce le-au schimbat destinul. Vechea teologie pelasgică se baza, ne asigură Nicolae Densuşianu, pe *eroi civilizatori,* oameni care, asemeni zeilor, au luminat neamurile, instituind sacrificii şi sărbători, legende, rituri, comunităţi de preoţi, oracole şi altare.

Ideea că pelasgii nu au cunoscut scrisul este infirmată de cea mai cunoscută invenţie locală, *tăbliţa cerată* (*tabulae ceratae*, cum i-au zis latinii), preluată de cuceritori şi transformată în cel mai eficient instrument de răspândire a culturii cunoscut vreodată. Tăbliţele simple, duble sau triple, cu o ramă de lemn, acoperite cu ceară, permiteau gravarea cu ajutorul stil-ului (pixului, creionului de azi) a caracterelor, pe suprafaţa velină/dreaptă, de ceară. Că, mai târziu, placa cerată a fost înlocuită cu pânza, pielea, ori pergamentul, iar stilul, cu pana de gâscă ori cu creionul cu mină de cărbune, ţine de vremuri şi de civilizaţii (Al. Doboş, *Dacia, izvorul neamurilor,* II, Ed. Obiectiv, Craiova, 2008, p. 104).

În aceste condiţii, nu ne miră că „centrul lumii preistorice" s-a aflat în teritoriile din jurul Dunării şi că „misterul" tăbliţelor de la Sinaia trebuie pus în legătură cu *cultul zalmoxian,* practicat de pelasgi, precum şi cu prezenţa, în largul gurilor Dunării, într-un estuar (actualmente deltă), a oraşului sfânt al pelasgilor, Sellina, centru religios şi politic – situat pe Insula Tened, Insula Şerpilor de azi – unde se afla Templul lui Apollo, zeul suprem solar, întruchipare a Soarelui. Unul dintre preoţii lui Apollo a fost Zalmoxis, „medic" trac, după Platon, care îl prezintă în Dialogul *Charmides* astfel: „Iar tracul acesta arată că nu vindeci ochii fără cap, şi nici capul fără trup, şi nici trupul fără suflet, iar aceasta este pricina pentru care multe boli rămân nevindecate... El îşi petrecea viaţa într-o peşteră şi rareori se întâlnea cu cei din afară, sfătuindu-se doar cu regele. Iar oamenii credeau că poruncile ce le dădea regele, erau dictate de zei... Peştera unde locuia el era pe un munte, socotit sfânt, ce se zice Cogaion (Kogaionon) şi este lângă râul ce curge pe lângă el. În vremea asta, regele se numea Burebista, iar marele preot Deceneu..." (*Dialoguri,* E.P.L., 1968, p. 156). Aşadar, marele preot, *Decaienos* (Deceneu), era pitagorian şi avea obiceiul să prorocească. El îl întrupa pe Zalmoxis (Samolses), care a fost şi om şi zeu, şi care se arăta în public însoţit de două fecioare (Carolus Longius, *Zamolxis, primul legiuitor al geţilor,* Ed. Axxa, 2002). De-a lungul timpului, nu puţini au fost cercetătorii care au încercat să identifice „adevăratul" Cogaion şi, odată cu el, toponimia zalmoxiană.

Popor monoteist, purtând în sânge amintirea Ţării Sfinte, pelasgii considerau că regiunea divină unde se aflau „munţii cei sfinţi" şi „coloanele cerului", locul renaşterii şi al vieţii veşnice, spre care se duceau sufletele celor decedaţi, „regiunea divină a grâului", cum o numeau vechile cronici egiptene, unde „paiul creştea de patru coţi, iar spicul avea trei coţi" (*Cartea morţilor*), se află „la marginile pământului", lângă *Oceanos Potamos,* zis şi Istru (Dunărea). Aici locuiau *hiperboreii,* deţinătorii doctrinei celei sfinte, pelasgice, dar şi ai marilor mistere pitagoreice.

Fără excepţie, toţi autorii antici admit că limba *barbară* vorbită de aceşti *borei,* sau chiar *hiperborei,* reprezintă un *dialektos* superior, existând o limbă cultă, a preoţilor şi nobilimii, şi una comună, populară, din care au derivat şi unele limbi actuale, între care cea mai veche şi mai aproape de pelasga originară ar fi limba macedo-românilor, neschimbată, susţine lingvistul macedonean Branislav Stefanoschi (al Dabija) „de aproape 4.000 de ani"! (*Hyperboreii şi zalmoxismul,* Bucureşti, Ed. Uranus, 2013) În încercarea sa de a descifra misterul tăbliţelor de la Sinaia, Branislav Stefanoschi foloseşte echivalente lingvistice moştenite din limba comună, daco-getică, respectiv din vremea când limba nu fusese latinizată, prezente preponderent în limba macedo-română actuală, şi care ar fi fost utilizată pentru scrierea plăcuţelor. Surprinzător, autorul stabileşte legături etimologice şi cu limba română actuală, semn că nu e departe de adevăr.

Analiza „fizică" pe care Branislav Stefanoschi o face asupra tăbliţelor îi permite să constate că sunt *originale,* fiind confecţionate din plumb turnat, peste care au fost adăugate, prin apăsare, reliefurile, semnele şi literele. Uneori, dimensiunile mai mici nu au permis turnarea şi s-a procedat la zgârierea/scrijelirea literelor, mai ales că plumbul (ca şi aurul) este material cu calităţi plastico-deformatorii. Toate tăbliţele au fost destinate expunerii publice (la fel se proceda şi la Templul lui Apollo de pe Insula Şerpilor, unde erau expuse, de regulă, tăbliţele de aur). „Lectura" pe care Branislav Stefanoschi o face îi permite să stabilească că ele datează din vremea lui Burebista şi până la Decebal şi că ele redau, cursiv, cronologic, evenimente consemnate şi în alte surse istorice. În ce priveşte alfabetul folosit, autorul afirmă că este unul *fonetic.* Semnele ortografice corespund, în bună măsură, alfabetului chirilic (derivat, la rândul lui, din vechea scriere de tip bizantin, *uncială,* sau liturgică), în text fiind intercalate şi imagini, cu caracter cripto-simbolic.

Modul cum Branislav Stefanoschi a procedat la „traducerea" şi interpretarea tăbliţelor este evidenţiat prin analiza plăcuţei cu nume de catalog 117, intitulată *Sargeto Mole Davio Sacoto* (*Din cetatea sfântă a sargeţilor, oraşul lui Moloh*). În centru, într-un cartuş, găsim un cap de zeu, un templu, probabil peştera lui Zalmoxis, o coloană cu un vultur pe ea, apoi un alt chip de rege/zeu şi un altul de regină/zeiţă; cu totul, sunt chipuri hieratice, spiritualizate. Semnele şi chipurile reprezintă, susţine Stefanoschi, partea sacră a mesajului. Cuvintele sunt dispuse împrejurul cartuşului, despărţite între ele, şi sunt scrise, probabil, în alfabetul pelasg, sacru, iar nu în limbajul comun, popular. Ele au un caracter ceremonios, impersonal. Iată cum sună, în interpretarea lui Branislav Stefanovschi, acest text: *Din cetatea lui Moloh* (Molidava), *situată în ţinutul sargeţilor* (râul getic, de la care a derivat şi patronimul sargeţi/sarmisegetuzi), *oraş sfânt, veşnic, cazemată, falnicul înţelept, arhipreotul/marele preot C(i)enyo/Ceneu, duce şi judecător veşnic, se adresează aramilor/sciţilor, în numele lui Zalmoxis (Zamolhiout) închinător al lui Apollo (Alologot), ca unui zeu născut/întrupat dintr-un bou etc.* Cercetări întreprinse de acelaşi autor (*Din arhivele Daciei*, Ed. Uranus, 2013), plasează oraşul Molidava pe vârful Muntelui Muncelul, în apropiere de Sarmisegetuza Regia. Aici, într-un templu dedicat lui Moloh (Apollo), era celebrat Taurul sacru, întruchipare a zeului.

Din „lectura" tăbliţelor, coroborată cu vizionarea albumelor deja publicate, dar şi a imaginilor postate pe YouTube, se pot trage câteva concluzii preliminare: autenticitatea pieselor aflate la Institutul de Arheologie este incontestabilă, fiind aproape exclus să fie vorba de replici sau de contrafaceri; textele, gravate într-o mare varietate fonetică şi grafică, se referă, dacă transcrierea e corectă, (inclusiv) la o serie de evenimente şi personaje atestate documentar, semn că au fost create într-o perioadă lungă de timp, dar şi în ateliere şi zone geografice diferite, din Dobrogea şi până în Banat, multe provenind de la Sarmisegetuza, unde s-au descoperit şi cuptoare de turnat plumbul; caracterele utilizate sunt preponderent „greceşti", existând, într-o proporţie relativ mică, şi alte caractere, dovadă a mobilităţii limbii; sunt semne că limba în care sunt redactate tăbliţele reprezintă dialectul oficial, probabil varianta cultă a limbii getice, locale; conţinutul „epic" e coerent, are amploare şi rafinament, abundând în detalii despre personaje şi eroi necunoscuţi sau doar uitaţi azi. În concluzie, nu putem decât să repetăm cuvintele profesorului Alexandru Suceveanu, din *Prefaţa* cărţii lui Dan Romalo: „Dacă tăbliţele sunt originale, ele ar provoca un adevărat seism în istoria limbii române".

În prezent, procesul de descifrare şi interpretare a tăbliţelor de la Sinaia parcurge acelaşi traseu ca şi recunoaşterea lor – sinuos, ezitant, fără siguranţa unei rezolvări rapide. Cu siguranţă, vor mai trece ani până când istoria naţională adevărată (căci cea *sinceră* se pare că nu ne-a ajutat prea mult!) îşi va intra în drepturi. Deocamdată, oficial, originea limbii române e dovedită. Oare? De la Hasdeu încoace, ne căutăm originile dacice. Asta câtă vreme mai avem limba română, instrument strategic de securitate şi supravieţuire, dar pe care o abandonăm pe zi ce trece, din consideraţii obstinat-confortabile…

(Din)Spre rădăcini

Un Pantheon al nobleţei cavalereşti

Florin HORVATH

Depănând, în vreun dulce răgaz, istoria zbuciumată a acestui neam, deseori înnobilată cu acea cunună a virtuţilor, pesemne Cel Preaînalt a lăcrimat în taină, rememorând înţelepciunea prin care Voia Sa ne-a dăruit neamul cu prezenţa acelor *cavalerii* şi *frăţii* ce şi-au manifestat nobila lucrare de-a lungul veacurilor.

Mă întreb adesea de ce n-am socotit nimerit ceasul de a întoarce, spre sufletele celor împătimiţi de fascinaţia străvechii Dacii, povestea nenumăraţilor cavaleri născuţi şi dăruiţi de acest pământ binecuvântat?

În sensul bun al cuvântului, *cavaleriile* merită a fi aşezate într-un simbolic Pantheon al nobleţei, o veritabilă Casă a virtuţilor, în care s-au perindat chipurile ordinelor şi frăţiilor, născute în această Grădină Binecuvântată! Ba am putea spune că Simbolicul Aşezământ ar putea găzdui deopotrivă şi acele structuri ale cavaleriilor „de import”, regăsite în timp în vâltoarea socio-culturală românească. Însă fundaţia acelui edificiu, unic în felul său, are aici, în perimetrul românesc, elemente de solidă arhitectură, şi prin nobleţea ţelurilor propuse, şi prin vechimea impresionantă a căutărilor în timp.

Pentru a nu debusola cititorul, voi recomanda, în cazul unor repere temporale, să consulte lucrarea *Naşterea Daciei* (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2019), unde am precizat o altfel de cronologie decât cea pe care ne-au recomandat-o dascălii, la şcoală...

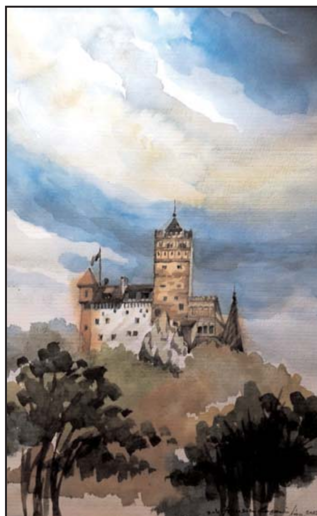
Odată ce lucrurile au devenit, cât de cât, limpezi şi pentru mine, am înţeles de ce nevoia de miracol, de vecinătate a tainei, stăpâneşte în cel mai înalt grad sufletele însetate de cunoaştere, de modele care au cultivat şi înnobilat, cu dăruirea lor, substanţa ideii de *bine* către semeni...

După ce truda îndepărtată concret, în sensul de a lăsa structuri fundamentale de adăpost pentru tainele împărtăşite oamenilor de Veghetorii trimişi de Creator, munca acelor teribile îngemănări dintre om şi înger, uriaşii, s-a fost împărtăşită prin crearea Uriaşei Grote a Cunoaşterii. Începuturile omenirii şi, prin urmare, şi ale Daciei, măsurau, cu numărătoarea anilor tereştri, anul 8.000 î.Ch. Acolo au fost depozitate informaţiile cele mai tainice, legate de toată învăţătura transmisă omului încă de la începuturi şi stocată în taina cristalelor, taină preluată treptat şi împărtăşită celor aleşi de minunatul Orfeu, primă şi aleasă figură emblematică pentru perimetrele iniţiatice din vatra străbună...

Destul de repede, şcoala orfică a garantat un mănunchi de vrednici iniţiaţi în marile taine ale Veghetorilor. S-a spus câte ceva despre acest lucru, dar nimic, dar absolut nimic, despre cei de dincolo de mediul sacerdotal, despre cei iniţiaţi spre a lucra „la vedere”, tineri vrednici, selectaţi şi îndrumaţi spre a deprinde şi a respecta cu sfinţenie virtuţile străvechi: iubirea de semeni, respectul faţă de vârstnici, respectul şi imboldul de ajutorare a celor aflaţi în nevoie, dăruirea şi abnegaţia de a izbăvi pe cei oropsiţi, pe cei nedreptăţiţi sau pe cei ameninţaţi de puteri întunecate... Iniţierea lor ţinea de la 18 la 26 de ani, vârstă la care erau structuraţi în grupuri de câte 40 de aleşi, la care se adăugau – pentru prima dată în lume – câte 40 de lupi, promovând acea simetrie-simbioză între om şi vietate, caracteristică tiparului pe care Cel Preaînalt l-a aşezat pe aceste meleaguri. Faptul că acei tineri erau deprinşi a se înţelege perfect cu lupii nu cred că mai miră pe nimeni. Poate mira doar faptul că, despre ei – *Cavalerii lui Orfeu* – încă nu s-a învrednicit lumea să vorbească.

Deprinderile, stranii pentru noi, cei de astăzi, de a trece din văzut în nevăzut asemeni lupilor, anume pregătiţi astfel, i-au făcut temuţi deplin de duşmanii sau reprezentanţii unor „seminţii întunecate” (în sensul dezvoltării răului). Aceştia au fost primii reprezentanţi ai ideii de cavalerism, cu sediul în preajma munţilor Bucegi, având ca menire nobilă salvarea celor ce vor supravieţui după Marele Potop. Lupii, aflaţi în ascultarea aleşilor, i-au condus, imediat după retragerea apelor, spre locurile în care au rămas în viaţă, locuri şi seminţii diferite. Pe toţi aceştia, Cavalerii lui Orfeu i-au ajutat să se integreze în comunităţi, sintetizate şi lăsate de Orfeu dacilor.

Desigur, nu ne propunem să vorbim în amănunt despre fiecare prezenţă/structură cavalerească de pe teritoriul Daciei. Aşa că vom aminti, în continuare, despre aceea a *Cavalerilor Danubieni,* cei ce pot a fi socotiţi urmaşii Cavalerilor lui Orfeu. Prezenţa lor este notată puţin după cel de-al doilea Diluviu, moment despre care abia către zilele noastre găsim voci care să-l amintească. Faptul că, prin diverse locuri ascunse, grote sau cute ale pământului, s-au mai găsit reminiscenţe de la primul Diluviu l-a generat pe cel de al doilea, menit să înlăture definitiv orice formă de monstru sau fiinţă dăunătoare. După ce apele s-au retras, mai ales pe acea „şiră a spinării” pentru Europa care era Dunărea, pentru a doua oară, în perimetrul iniţiatic ce ţinea tot de învăţătura lui Orfeu, s-a constituit cea de-a doua structură de cavaleri, care au format grupe de 40 de cavaleri conduse de un ales, cărora li se adăugau, după modelul anterior, doar 4 lupi de astă dată, cu menirea de a-i îndruma spre toate prezenţele ce aveau nevoie de susţinere şi ajutor, pe o întindere considerabilă, în plan terestru, între zidurile de apărare ale celei mai de vest dave de la Capris (Budapesta de astăzi) şi până la zidul exterior al davei Axiopolis (Cernavoda de azi).

Aceşti cavaleri, numiţi şi ştiuţi drept *Cavalerii Danubieni,* au preluat o parte bună din misia celorlalţi (ai lui Orfeu), aceea de a aduna şi salva sumedenia de supravieţuitori retraşi, de obicei, pe crestele înalte sau în grotele ferite, neavând încredere în stihiile naturii. Şi ei au stat sub Legile lui Orfeu, cum am mai spus, şi au dat ascultare călugărilor capnobotai; ei oficiau în preajma Sfinxului din Bucegi. Cândva, după anul 5.000 î.Ch., aceştia au început să îndemne lumea să coboare, cu încredere, la câmpie, acolo unde viaţa era mai puţin aspră şi se putea practica agricultura.

Celor ce ştiu legenda celor doi gemeni, Albul şi Roşioara – fecioara ce ajuta la oficierea ritualurilor din sălbăticia munţilor, pe lângă călugării capnobotai, le reamintesc faptul că, imediat ce Albul – Apollo – se retrage, înălţându-se la cer, la Cina Celor Aleşi participanţii au hotărât să alcătuiască o frăţie aparte, în amintirea celui plecat temporar şi care se va reîntoarce, aşa cum a promis, sub numele de Zalmoxis! Abia în al 3-lea an de la Cina pomenită, frăţia a hotărât să se cheme *Frăţia Lupilor,* realizând că, pe parcurs, toţi cei prezenţi s-au iniţiat în tainele lui Orfeu, aşteptând venirea lui Zalmoxis. Această frăţie avea în componenţă, după modelele anterioare, lupi tineri, în persoana celor iniţiaţi, şi lupi cu 4 picioare, păstrându-se tandemul om–lup, adoptat şi de anterioarele cavalerii.

Prin urmare, îi vom găsi acţionând, începând cu 3.800–3.400 î.Ch., pe întinderea generoasă a vechii Dacii, acoperind, asemeni înaintaşilor, toate seminţiile ce alcătuiau multitudinea de comunităţi. După reîntoarcerea lui Zalmoxis şi, mai cu seamă, după ce acesta şi-a întemeiat şi structurat marea şcoală iniţiatică, sintetizând Legile Belagine, Frăţia Lupilor a fost în permanenţă între comunităţile ce se adaptau noilor legi, ajutând şi dublând, de multe ori, activitatea sacerdoţilor. Membrii acestei frăţii se adunau o dată pe an la noul Templu al lui Zalmoxis, acolo unde Roşioara oficia prin vrerea lor. Structura le era alcătuită din 8 oameni + 4 lupi, adică 12 prezenţe active, într-un total de 100 de astfel de cete, ceea ce înseamnă 1200 de componenţi activi de genul om–lup. După deprinderea numeraţiei sacre propuse de Zalmoxis, au adoptat ca număr-simbol cifra 8, iar structura s-a modificat, în sensul că, la fiecare zece grupe de 8 se adăugau doar 8 lupi = 88. Ceilalţi lupi s-au retras în nevăzut sau în grotele sacre, preluându-şi altă menire.

Şi, pentru că nimic nu este întâmplător, următoarea structură s-a numit *Frăţia Lupului Alb,* apărut după popasul, surprinzător pentru unii, pe care l-a făcut Iisus împreună cu Ioan Botezătorul în Transilvania, mai exact, în mijlocul călugărilor de la Şinca Veche, de lângă Făgăraş. Despre plecarea lor din mijlocul esenienilor, ca şi despre perioada conducătorului dacilor, Cosito, voi face o expunere largă în *Evanghelia după Andrei.*

Până atunci, rog cititorii să reţină faptul că, după ce Sf. Andrei s-a stabilit o vreme în sudul Dobrogei, însoţit de faimosul lup alb, a pornit în vara următoare către nord şi, după popasul de la Hamoieştii de azi (grota şi mănăstirea), a trecut munţii şi, după încă un an, a reuşit să se închine în grota de la Şinca Veche. Abia după ce dacii au realizat, prin bunăvoinţa şi descinderile oferite de Sf. Andrei, fantastica prezenţă a celor doi, au înţeles şi povestea periplului Sfintei Familii, puţin după 748 A.U.C. (de la întemeierea Romei, la aceeaşi Şinca Veche). În cinstea acestor memorabile prezenţe, pe toată întinderea Ţării Făgăraşului şi mai apoi în toată zona dintre munţi (la anul 80 d.Ch.), sumedenie de tineri s-au convertit la această Frăţie a Lupului Alb, menită a apăra şi promova noua credinţă, alături de efortul călugărilor capnobotai, transformaţi în călugări beşi, hotărâţi să promoveze noua biserică, ce se cerea aşezată în locul Vechii Iglesia!

De astă dată, structura era complet modificată, cetele fiind alcătuite din câte 7 tineri, de obicei procedând cu blândeţe la lămurirea neînţelegerilor sau a oponenţei faţă de noua credinţă. Demn de memorat este faptul că, alături de faimosul Bătrân din Munte, care oficia între cele 40 de iezere sacre, era respectată prezenţa Marelui Lup Alb, cel ce îl întâmpinase pe Andrei la sosirea sa în Dobrogea, în vâltoarea viforniţei de zăpadă.

Destul de curând, undeva către anul 150 d.Ch., pe întinderea Daciei, mai cu seamă în zonele neocupate de lăcomia Romei, s-au născut acele structuri unice în felul lor şi care pot fi amintite ca fiind primele care şi-au asumat o misie mai mult decât nobilă, anume realizarea unor proiecte, planificări îndrăzneţe pentru acea vreme, care, în pofida faptului că Roma încă va considera Dacia barbară, să cultive lucruri menite să cutremure, în planul cunoaşterii sau chiar al biruinţei spirituale. Nu degeaba s-au numit, până în final, *Cavalerii Cabiri,* adică *Cavaleri Biruitori* (Ca-bir), structuraţi, cam la 400 d.Ch., în trei grupe distincte a câte 101 cavaleri. Una dintre aceasta a stat în preajma şi în ajutorul faimosului Aethicus Histricus, faimosul învăţat, cosmograf, cel ce-i va ului pe contemporanii săi printr-o viziune complet nouă, aceea că pământul e rotund şi poate fi înconjurat pe ape, oricine întorcându-se din locul din care a plecat.

Vor fi prezenţi cu destulă activitate notabilă, până către 600 d.Ch., încercând încă un lucru uluitor: să substituie, cu destulă eficienţă, lipsa de organizare statală a Daciei!

Urmează o perioadă extrem de convulsionată, marcată de formarea statelor româneşti. Cei ce se disting primii în perioada aceasta sunt cavalerii reuniţi în vestitul *Ordin Basarab* – încă de la 1386 d.Ch., prin vrerea şi sub oblăduirea voievodului Mircea cel Mare!

Plecarea spre constituirea Ordinului a fost gândită de călugării de la Mănăstirea Vodiţa. Aceştia s-au mutat ulterior la Snagov şi luaţi sub aripa egumenului cel tânăr Lazăr al Geoagiului. De soarta ordinului au fost legate prin fire nevăzute soarta voievodului Mircea, dar şi cea a fratelui său, comitele Staicu, şi a soaţei acestuia, Margareta, din stirpea Muşatinilor, precum şi cea a castelanului de Dâmboviţa – Dragomir.

→

(Din)Spre rădăcini

La 2 ani după urcarea pe tron a lui Mircea, A.D. 1388, Staicu, înţelegând nevoile complicate ale domniei, îşi acceptă rolul de subtilă şi vestită iscoadă, cunoscut în epocă sub numele de Nufărul Alb, şi intră în Ordinul Basarab alături de alţi cavaleri vestiţi: Lazăr – egumenul Snagovului; cavalerul Grama şi cavalerul Bogdan; tânărul Ioan – fiul fratelui lui Mircea şi nepot, ştiut de ceilalţi sub numele de Arad; căpitanul Gărzilor de la Argeş, cavaler Gherghina, şi căpitanul Andrei; cavalerii Gaşpar şi Ruk Speav, la care se alătură cavalerii Sadowski, Kapick şi Savcinc, precum şi Lorand şi Cîrstev. Foarte important e faptul că această calitate nu se transmitea din tată în fiu, ci se câştiga *personal*. Semnul distinct era frunza de stejar, aşezată pe umărul stâng al tunicii. Preocuparea esenţială a cavalerilor era binele Ţării – declarată distinct în vâltoarea evenimentelor dictate de ameninţarea otomană. Au fost cavaleri ai dreptăţii şi, desigur, nu în ultimul rând, ai credinţei!

De reamintit, legat de ei şi de această perioadă, întâmplarea trăită de Sigismund de Luxemburg, regele ungar, venit cu nepoata sa la Tismana să-l întâlnească pe bătrânul Nicodim, păstorul sacerdotal al Ordinului, care a vindecat copila, scăpând-o de sub stăpânirea demonilor, în Postul Paştelui. Proverbială a rămas dorinţa regelui de a-l păcăli pe Nicodim că a preparat cu bucătarii săi mâncare de post. Sub tipsiile argintate, pe tăvi, erau purcei împănaţi, pe care Nicodim i-a transformat, sub ochii regelui, în peşti. Uluit, Sigismund a promis că se reboteează în religia ortodoxă dacă-l vede pe Nicodim mergând pe cărbuni încinşi. După ce Nicodim l-a convins că poate, regele s-a rebotezat, fiind primul rege ungur creştinat în ortodoxie.

După această aşezare concretă a ideii de cavalerism pe pământ românesc, lucrurile au evoluat cu destulă energie, îmbrăcând forme din ce în ce mai complexe. A urmat acea *Frăţie a Zimbrului,* născută în septembrie 1470, la vechiul schit de la Gura Humorului. În acea perioadă, Vlăduţ – feciorul lui Vlad Ţepeş temutul – a fost dus de oamenii lui Ştefan Vodă, cu mare grijă, după vânătoarea de zimbri în timpul căreia Vlăduţ a salvat viaţa lui Vodă Ştefan, cu un curaj vecin cu nebunia, la un schit.

Acolo, în taina schitului, Vodă Ştefan, de faţă cu jupân Voicu, păzitorul din umbră al feciorului, a dat în dar lui Vlăduţ acea minunată sabie de Damasc, cu mânerul în formă de cruce bătut cu pietre scumpe, dar care avea menirea ca, alături de medalionul cu dragon de la gâtul tânărului, să-i pună în valoare stirpea aleasă.

Ordinul ce s-a creat acolo, în mare taină, avea ca menire, dincolo de a dibui iţele şi urzelile potrivnice românilor din cancelariile străine, o ţintă de taină şi plină de nobleţe: împlinirea acelui plan de realizare a axei Suceava–Haţeg, de armonizare a celor două lăcaşuri simbolice de falnici zimbri. Acesta era suportul ce trebuia să ofere tărie ideii de unire, gândită la început de Ştefan şi Ţepeş, între cele 3 ţări româneşti, într-o puternică structură socio-politică, un ax al balanţei dintre Papalitate şi Constantinopol. În ordin intrau doar oameni de mare încredere, iubitori sinceri de ţară, aparent anonimi ca prezenţă şi totuşi temuţi oşteni. Precizez că a fost primul ordin secret pe care l-au avut românii, fără semne sau uniforme la vedere. El a continuat, într-un anume fel, formula de lucru a vestitului Nufăr Alb (comitele Staicu, frate al măritului Ştefan cel Mare). Totuşi, funcţie de interesele permanente, unii dintre ei au conlucrat cu acei cavaleri ce aveau o demnitate recunoscută

la vedere, vestiţii *Cavaleri Auraţi,* contemporani ai Ordinului Zimbrului, dar înnobilaţi de dogele Veneţiei, după anume recomandări. A se reţine că toţi membrii Ordinului Zimbrului au fost recunoscuţi şi binecuvântaţi de Ştefan, după adâncă penitenţă de 7 zile, în preajma vestitului Daniil Sihastru! Între ei au fost şi cei ce au asigurat apropierea unei pictoriţe locale de vestitul Leonardo ce lucra la Milano, tocmai pentru că Daniil prevăzuse o soluţie pentru noua mănăstire de la Putna, legată de acest vestit pictor. Nimeni nu ştie câţi au fost în structură, ci doar faptul că o prelungire a ei se regăseşte până la cavaleria de taină a lui Brîncoveanu! Cavalerii Auraţi erau, cum am spus, înnobilaţi personal de dogele Veneţiei, după ce, la propunerea unor ţări prietene, candidaţii erau cercetaţi cum se cuvine de către acel Consiliu al celor 10 din cadrul diecezei de taină a Serenissimului!

În martie 1502, titlul a fost acordat ambasadorului lui Ştefan cel Mare pe lângă Republica Veneţia şi, mai apoi, celuilalt ambasador, trimis de Bogdan Vodă (feciorul lui Ştefan). Mai ştim că, la 1518 se atribuie această demnitate lui Jeronim Matievici, solul lui Neagoe Basarab, cel desemnat a confirma adeziunea voievodului muntean la Cruciada planificată de Papa Leon al X-lea. Dogele de atunci, Leonard Leonardo, îl primeşte pe acest sol, care se adevereşte a fi chirurgul personal al lui Neagoe. Privilegiile acelor cavaleri erau acelea de a beneficia de sabie, cingătoare, pinteni şi o seamă de însemne aurite. Erau, desigur, onoraţi la toate curţile Europei!

Extrem de interesantă se arată acea *Frăţie a Crucii,* născută la Viena şi având în cuprinderea ei doar fraţi români, aflaţi la negoţuri sau alte îndeletniciri, în capitala Imperiului! Dintre ei, majoritatea au fost maramureşeni, cel puţin la început, înaintea Răscoalei lui Horea, Cloşca şi Crişan. Membrii ei urmăreau, desigur, binele Ţării, binele românilor din Transilvania şi uneltau pentru a dobândi arme, cu ajutorul cărora să se întoarcă împotriva nemeşimii, chiar cu susţinerea împăratului Iosif al II-lea. Ştim că aurul pe doi ani, strâns din zonele vecine Zlatnei, s-a încărcat şi dus la Viena spre a li se face rost de arme răsculaţilor. Din partea vrerii imperiale era prezent acel cavaler din Garda Imperială, contele Salis.

Membrii frăţiei se întâlneau în casa unui negustor de vite, bine aşezat în contextul comercial al Vienei. Ritualul începea cu repetarea legământului sacru de slujire cu preţul vieţii a năzuinţelor lor şi era întărit de frângerea ritualică a pâinii (prescurii) însemnată cu pecetarul (pristolnicul) lui Horea şi de acea simbolică sorbire din cupa frăţiei, ce trecea pe la fiecare, din mână în mână!

Nu întâmplător, urmează, cronologic, un alt fel de frăţie, născută la Sâmbăta de Sus, în zona Făgăraşului, până către Hurez, localitatea rostită lui moş Ilie! S-a numit *Frăţia Sf. Ioan Botezătorul* şi a fost pornită sub teroarea comunistă, în mare taină, de moş Ilie, cel ce îl aducea pe fiecare nou membru în faţa părintelui Arsenie, spre a fi binecuvântat! Toţi membrii ei au luptat pentru răspândirea şi păstrarea imaginii lui Ioan Botezătorul, cel ale cărui moaşte, prin vrerea Celui de Sus, au ajuns la Mănăstirea Bucium, unde o vreme au fost adăpostite în subsolul bisericii de aici. Cu multă băgare de seamă, membrii frăţiei au stăruit sub oblăduirea lui moş Ilie pentru realizarea sfântului clopot, cel ce avea pe el simbolul celor 14.000 de copii ucişi de Irod, ca şi a vestitei racle, menite a adăposti moaştele Sf. Ioan Botezătorul, la ceasul cuvenit. Apoi, au realizat şi crucea ce se arătase pe cer, timp de 4 ani, deasupra Făgăraşului. Toate, înfăptuite după desenele părintelui Arsenie Boca. Frăţia a fost ocrotită, pe cât s-a putut, şi de Sfinţia Sa Bălan, Mitropolitul Ardealului. Frăţia s-a destrămat în timp, după arestarea unora dintre membri. Alţii s-au refugiat sau şi-au găsit loc temporar în Mişcarea Rugului Aprins!

Despre cavaleriile de „import", prezente încă în ţară, vom vorbi cu altă ocazie.

Poezie fără frontiere

Traduceri de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Zile care vor veni
Pinelopi Ntountoulaki (Grecia)

La vremea străzilor pustii,
cu trecători purtând măşti medicale,
poate-ai să vezi un stârc
trecându-şi tălpile
prin apa vreunui lac
şi porumbei,
mierle sau vrăbiuţe
ciripind în văzduh,
semănând voioşie în orişicare suflet.
Bruma va face-atunci loc soarelui
iar îndoiala, preschimbată în nădejde,
îţi va îngădui un gând:
„E cert, vin zilele mai bune.“

Despărţire atemporală
Germain Droogenbroodt

Când soarele-a uitat
ce-nseamnă răsăritul
topindu-se
în propria-i lumină
noaptea
stelele-şi stinge
frântă-i tulpina
frunza despicată.

Zori de-mprumut

Cu mâini de umbră şi-ntuneric
amurgul îl deşiră
lumina răsfirând-o
urzeala viitorului rărită-i
de pe-acum
s-a dus vraja acelor
împrumutate zori
fitilu-i smuls
uleiul risipit
şi timpul stins.

Dumnezeu
Thór Stefánsson (Islanda)

Ades îşi potriveşte omul
cursul corăbiei
fără strădanii ocolind
prăpăstii şi talazuri.
Îndemânarea-i vine parcă
de la pilotul automat
al dreptei judecate,
ce-l ocroteşte cu nespusă bunătate.

Se mai întâmplă însă uneori
să întrerupă din senin o mână
contactul cu automatul milostiv.
Atunci zadarnic se-opinteşte
bietul cârmaci, căci stânca nemiloasă
atrage barca şi scufundă
ţărmuri şi barcagii deopotrivă
pe veci împreunaţi în aprigă furtună.

Mâinii adesea i se pune
unul şi-acelaşi nume
Dumnezeu.

Gravitaţie spirituală
Iuliana Paşca (România)

O simbioză obscură de gânduri
rătăcite printre sinapse de aştri
cere să-mi îngropaţi şi sufletul
atunci când voi muri.

Trecându-l prin pielea aspră,
voi cuprinde inima fierbinte
ca o mamă îndoliată.

Din adâncul încă neîntinat
sufletele noastre unite
vor naşte oameni strălucitori.

Abia atunci va dăinui lumina,
venind dinăuntru.

Istoria de lângă noi

Our Way of Life şi lumea de după - revenire versus refondare

Dragoş VAIDA

În mai multe însemnări din această revistă, m-am referit, de câte ori am putut, la unele idei şi tradiţii din care s-a dezvoltat civilizaţia noastră europeană şi pe care s-a şi întemeiat. M-am bucurat deci atunci când am văzut că *tema identităţii şi misiunii acestei civilizaţii* a apărut în discursul program al noului preşedinte al Comisiei UE, doamna von der Leyen. Referindu-se la *modul de viaţă european,* înaltul demnitar ne-a atras atenţia, că „avem datoria permanentă să-l păstrăm, să-l protejăm şi să-l ameliorăm. Iată de ce protejarea acestui *European way of life* constituie unul dintre cele şase principii directoare ale orientărilor mele...” În discutarea ideilor, în exprimarea intereselor în context, dar şi în considerațiile tehnice, direct sau implicit, nu a putut fi ocolită o întrebare fundamentală din conştiinţele noastre, aceea de a spune dacă suntem de acord sau nu cu afirmaţia lui Robert Schuman, unul dintre părinţii fondatori ai Comunităţii Europene, din *Pour l'Europe* (1963): „Înainte de a deveni o alianţă militară sau economică, *Europa trebuie să fie o identitate culturală în cel mai complet sens al termenului.”*

Recent, într-o formă care nu s-a limitat la Europa, vedem că tema reapare în Declaraţia apel/manifest *Non à un retour à la normale,* a celor 200 de artişti şi cercetători, printre care se numără Robert De Niro, Juliette Binoche, Cate Blanchett, Madonna, Jane Fonda, Isabelle Adjani, precum şi laureaţi ai Premiului Nobel, lansat în cotidianul *Le Monde* (6 mai 2020). Apelul a fost iniţiat de Juliette Binoche şi Aurélien Barrau; vezi mai jos câte ceva despre conţinut, iniţiatori şi semnatari, ilustre nume ale lumii culturale.

Declaraţia consideră că pandemia Covid-19 este o tragedie care ne confruntă cu întrebări fundamentale. Bilanţul este simplu: criza pe care o trăim ne pune probleme de principiu, de *natură sistemică*, diferitele „ajustări” experimentate ne mai fiind suficiente. Declarând că, după pandemie, „ni se pare de neconsiderat *revenirea la normal”,* semnatarii apelului susţin că este necesară „o transformare radicală” a societăţilor noastre, pentru a schimba în profunzime modul nostru de viaţă. În curs este, de fapt, „stingerea masivă a vieţii de pe Pământ, care nu mai poate fi pusă la îndoială”, toţi indicatorii anunţând o ameninţare existenţială directă, o catastrofă ecologică, o prăbuşire pentru care nu găsim termeni de comparaţie. Conducătorilor şi cetăţenilor le este adresată o chemare energică la *cooperare,* la *refondarea* obiectivelor, valorilor şi sistemelor economice. Este cerut sfârşitul *consumerismului* care, ni se spune fără ocol, ne-a condus la *negarea vieţii însăşi,* a lumii vegetale, a unor mari comunităţi umane. Poluarea, încălzirea şi distrugerea spaţiilor naturale ne conduc la un *punct de ruptură.*

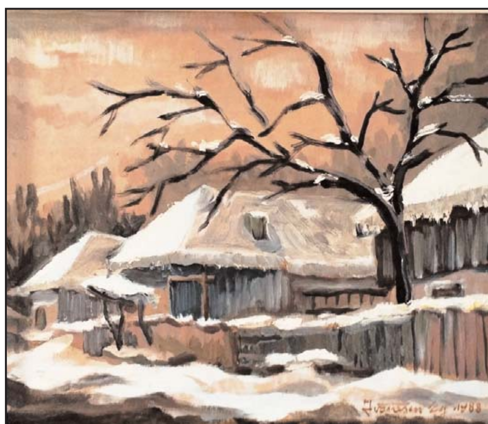
Toate acestea, ca şi inegalităţile sociale mereu mai accentuate, arată că este de neconceput o revenire la normal. Transformarea radicală care se impune la toate nivelurile reclamă însă un angajament curajos, major, bine determinat, decisiv. Se pune *chestiunea supravieţuirii, a demnităţii şi coerenţei* (tot timpul, am prezentat ideile din Apel, cu sublinierile mele).

Înainte de a propune câteva comentarii, să luăm notă de valoarea culturală a iniţiatorilor şi autorilor manifestului, unii bine cunoscuţi şi în România.

Binoche este o mare actriţă, cunoscută la noi din filmele *Ciocolată cu dragoste* sau *Pacientul englez,* pentru care a primit un Oscar (1996) şi un Bafta pentru actor în rol secundar. Tatăl ei a fost actor, regizor şi sculptor, iar mama ei a fost o actriţă de origine poloneză. Părinţii ei au fost internaţi ca intelectuali la Auschwitz. Primul ei rol a fost în liceu, când a jucat în *Regele moare* a lui Eugen Ionescu; vezi articolul bine făcut al Danei Ionescu *Răsfăţata „La Binoche”* din *Adevărul* (12 noiembrie 2011). Critica a observat că mai mulţi regizori au insistat pe punerea în evidenţă a forţei sexuale degajate de feminitatea actriţei. Binoche este un actor implicat politic, de exemplu, a afirmat că nu crede varianta oficială a atentatelor de la 11 septembrie, fiind de părere că ar fi fost imposibil ca autorităţile americane să fi rămas străine de tragicul eveniment.

Aurélien Barrau, născut în mai 1973, în Neuilly-sur-Seine, este un reputat fizician francez şi un filosof, specializat în fizica astroparticulelor, găuri negre şi cosmologie. Lucrează într-un laborator CNRS şi este profesor la Université Grenoble Alpes.

Cum ştim cei mai mulţi dintre noi, Robert De Niro a fost protagonistul marelui film *Once Upon a Time în America.* L-am văzut pe „casete”, pe vremea când făceam două drumuri pe zi pentru a schimba casete, când vedeam şi *Out of Africa,* povestea unei vieţi eşuate („she never returned to Africa”), poate cel mai frumos film de dragoste pe care l-am văzut vreodată, în competiţie cu *Falling în love,* în ambele cu Meryl Streep. *Once Upon a Time în America* a fost un film care la prima vizionare a putut părea a fi doar o poveste cu gangsteri, prohibiţie şi scene, pe atunci, şocante, pentru ca la următoarele vizionări să apară,

ce a fost de fapt de la început, un film mare despre prietenie şi dragoste din care nu a lipsit o discretă duioşie, extrem de rar regăsită ulterior, în filmele cu acest mediu social. Şi câţi dintre noi nu au propria lor poveste *Once Upon a Time...* Din fericire, De Niro, cu zâmbetul lui oarecum golănesc, ne salvează dintr-o nostalgie care altfel s-ar fi putut prelungi.

Acum trebuie însă să încercăm să ne oprim, căci ajungem la fascinanta, insidioasa Cate Blanchett (pe care o voi revedea în *Heaven,* azi, 25 mai), la care găsesc unele asemănări cu figurile cărora geniul lui Leonardo da Vinci le-a dat acel obsedant caracter enigmatic, prin sexualitatea indescifrabilă a personajelor. Cred că găsesc aceeaşi figură şi în filmul *Moarte la Veneţia,* după romanul omonim al lui Thomas Mann, la provocatorul adolescent în devenire Tadzio; gândindu-ne însă la acestea, cădem în „greu păcat” (expresia lui Ion Barbu-Dan Barbilian), căci gândul ne duce la povestirea *Remember* (1921) a lui Mateiu Caragiale, fiul marelui Ion Luca. Dan Barbilian îmi spunea că îl consideră un scriitor mai mare decât ilustrul său părinte; vezi încă „Asemenea seri se întorc, zice-se, de demult” (Mateiu Caragiale, *Craii de Curtea-Veche,* pag. 36; motto la *Steaua imnului,* pag. 22).

Revenind la conţinutul declaraţiei, sunt de reţinut ca teme principale critica societăţii de consum şi, legată de aceasta, referirea la toată problematica privind ecologia. Critica propusă nu este inspirată de aspecte care ţin de întâmplare sau de conjunctură, fiindu-ne în acest sens exterioare. Mergând la rădăcini, sunt vizate consecinţe ale direcţiei de dezvoltare a civilizaţiei noastre, direcţie pe care noi înşine ne-am asumat-o. Transformarea cerută este *radicală,* întrucât direcţia de acum trebuie schimbată. *Refondarea* necesară priveşte noi idei, atitudini şi alte valori constitutive în existenţă, deci o schimbare în noi înşine. Este natural şi necesar să fie aşa, date fiind neajunsurile actuale grave ale societăţii de consum, răspândite pe o scară largă – imensele, revoltătoarele şi inimaginabilele inechităţi sociale şi privilegii, asumate de o foarte restrânsă minoritate care deţine bogăţia lumii, şi care azi nu mai pot fi menţinute cu mijloacele cunoscute, lipsa unui sistem de asigurări de sănătate clar şi coerent pe care cetăţeanul să se poată bizui în deplină siguranţă, creşterea gradului de sărăcie pentru categorii din ce în ce mai largi, mărirea datoriilor de stat şi individuale, dincolo de o limită admisibilă, scumpirile repetate, practic aducerea tineretului în situaţia imposibilităţii de a avea o locuinţă în condiţii de linişte sufletească ş.a.

Contrar aparenţelor şi multor analize privind cultura şi istoria de pe continentul nostru, există totuşi o motivaţie, o logică precisă, în ceea ce se întâmplă cu noi. Pasul hotărâtor l-am făcut atunci când am adoptat concepţia potrivit căreia scopul celor pe care le facem este, în primul rând, *satisfacerea interesului material individual.* De aici a derivat totul, pentru că alergarea după profit *nu mai lasă loc* pentru nimic altceva, acaparează şi converteşte totul în satisfacţii materiale, terminând într-o autoanihilare fără rod. Vedem cu ochii noştri că tot ce ni se întâmplă are legătură aproape exclusiv cu banii, la care ne referim tot timpul. Mai devreme sau mai târziu, cu diferite intensităţi şi nuanţe, reducem totul – şi *ne reducem şi pe noi înşine* – la valoarea materială, dacă într-adevăr este vorba de o valoare. În această goană, timpul se dizolvă în *mai repede* şi până la urmă în *imediat. Trăim sub imperativul categoric al imediatului.* Există însă şi alte formule de viaţă, vezi Hartmut Rosa, *Accélération: une critique sociale du temps*, Découverte, coll. *Théorie critique,* 2013, 480 p., dar cine mai stă să se gândească la alte moduri de a trăi?!

Totuşi, la îndemână, găsim convingătoare prezentări ale stării de criză, exemplu la Pablo Servigne şi Raphaël Stevens (postfaţă de Yves Cochet), *Comment tout peut s'effondrer: Petit manuel de collapsologie à l'usage des générations présentes,* Seuil, coll. *Anthropocène,* 2015, 304 p. Autorii sunt consideraţi ca unii dintre principalii filosofi ai *colapsologiei,* teorie potrivit căreia ne îndreptăm către faliment, dezastru, colaps. În articolele lor ulterioare, Covid-19 este privită ca un semn prevestitor al unor prăbuşiri mai grave. Pandemia ne arată marea vulnerabilitate a societăţilor noastre, gradul ridicat de interconexiune. Neaşteptat, mecanismele economiei de piaţă pot favoriza instabilitatea, în loc să ne furnizeze regularizarea situaţiilor, prin numeroasele dependenţe create.

Ca primă impresie, aş spune că totuşi declaraţia nu merge până la capăt, nu identifică suficient de precis criza morală şi ultima ei sursă. La urma urmei, poate nici tehnologia şi nici chiar capitalismul în sine nu constituie această sursă. Este ceva care trebuie identificat în noi înşine, în atitudinea noastră faţă de bunuri, natură, unelte, oameni şi valori. Nu cred că putem ajunge la substrat dacă nu implicăm dimensiunea morală. Nu cumva dorinţa de comoditate fără muncă, grija de prea multe, dorinţa de a subjuga, inclusiv pe cale intelectuală, şi vorbirea în exces, fără a încerca să faci un bine, să edifici conştiinţele, nu stau ascunse în dosul maşinilor şi algoritmilor? Atâta vreme cât în contextul actual nu venim cu o înnoire esenţială clară, prea puţine lucruri se vor schimba spre bine. Este o iluzie părerea că realizăm ceva fără atitudini noi şi oameni, doar prin regie de studio, tot vorbind, ocolind, schimbând teme şi manevrând acelaşi material, aceleaşi personaje.

Mai precis, înţeleg că denunţarea consumerismului înseamnă că scopul existenţei nu mai trebuie să fie o excesivă, epuizantă, alergare după profit. Ceea ce am încercat să spun, în mai multe însemnări, este că ideile din tradiţia creştină reprezintă şi ele elementele constitutive în *our way of life,* că *fondul creştin este parte în soclul civilizaţiei noastre* – alături de filosofia şi matematica grecească, gândirea latină, scrierile Sfinţilor Părinţi, operele Renaşterii, ştiinţa modernă şi de foarte multe altele, dezvoltate pe făgaşul trasat de vrednicii noştri înaintaşi.

→

Istoria tehnicii şi industriei româneşti

Acad. Dorel BANABIC

În seria *Civilizaţia românească,* coordonată de acad. Victor Spinei, dedicată Centenarului Marii Uniri şi proiectată a avea peste 40 de volume, au apărut în 2019, la Editura Academiei Române, volumele cu titlul *Istoria Tehnicii şi a Industriei Româneşti*, coordonate de acad. Dorel Banabic şi purtând numerele 24 şi 25 din serie. Primul volum are subtitlul *Mecanica, tehnicile de prelucrare şi construcţiile,* iar al doilea, *Electrotehnica, energetica, transporturile şi învăţământul.* Au colaborat la realizarea celor două masive volume (aproape 600 de pagini fiecare, cu 23 de capitole în total) 58 de specialişti în domeniu. Lucrarea este disponibilă şi la adresa https://acad.ro/sectii/sectia08_tehnica/tehnice_publ_IstTeh.htm (Gh. Păun)

De ce o *Istorie a tehnicii şi a industriei* în seria *Civilizaţia Românească?*

Primul argument este acela că civilizaţia tehnică este parte a civilizaţiei în sensul larg al conceptului. Dacă *civilizaţia* reprezintă nivelul de dezvoltare materială şi spirituală atins de o formaţie social-economică, *civilizaţia tehnică* reprezintă acea parte a civilizaţiei corespunzătoare dezvoltării materiale a societăţii. În perioada contemporană, industria este forma caracteristică de producţie şi întreaga viaţă socială este supusă tehnologizării.

Al doilea argument este acela că sunt puţine lucrări în literatura română de specialitate care să abordeze global istoria tehnicii româneşti de către specialiştii din diferite domenii ale tehnicii. Istoria tehnicii româneşti a fost abordată de-a lungul timpului atât de istorici (Nicolae Iorga [1], Ştefan Pascu [2, 3], Constantin Giurescu [4], Volker Wollmann [5]), cât şi de industriaşi (Dumitru Furnică [6]), ingineri (volumul colectiv al Societăţii Politehnica [7], Ştefan Bălan [8], Remus Răduleţ [9], Nicolae Iordăchescu [10], Ştefan Iancu [11]), sau sociologi (Dimitrie Gusti [12]). Numai trei cărţi din această înşiruire au o abordare multidisciplinară: *Istoricul desvoltării tecnice în România* [7], în trei volume, dedicată aniversării a 50 de ani de la înfiinţarea Societăţii Politehnica din România, *Enciclopedia României* (vol. 3) [12] a lui Dimitrie Gusti şi tratatul lui Ştefan Pascu [3]. O abordare exhaustivă a istoricului dezvoltării tehnice în România, în diferite sectoare de activitate, este realizată în cele trei volume ale lucrării [7], o adevărată enciclopedie a industriei româneşti până în anul 1930. Volumele cuprind aproape 1500 de pagini şi sunt structurate în 77 de capitole, fiecare dintre ele fiind axat pe un anumit domeniu tehnic şi este redactat de un specialist al domeniului respectiv. O menţionare specială trebuie făcută pentru volumul trei al tratatului *Enciclopedia României*, intitulat *Economia Naţională* şi coordonat de Dimitrie Gusti. Având ca model *Enciclopedia Franceză* [13], coordonată de Anatole de Monzie, acest tratat este cea mai reuşită prezentare a industriei româneşti până la începutul celui de-Al Doilea Război Mondial, fiecare capitol fiind tratat de specialişti din domeniu (au fost implicaţi 74 de specialişti la elaborarea tratatului). Aceste două lucrări au constituit principala sursă de informare pentru perioada dinaintea celui de-Al Doilea Război Mondial. O tratare multidisciplinară a domeniului istoriei ştiinţei şi tehnicii româneşti a fost abordată de Ştefan Pascu în ambiţiosul tratat *Istoria gândirii şi creaţiei ştiinţifice şi tehnice româneşti* care, din păcate, s-a oprit la volumul întâi, tratând acest subiect numai pentru perioada preindustrială (înainte de secolul XVIII). Continuarea acestui demers este una dintre intenţiile prezentelor volume de *Istoria tehnicii şi a industriei româneşti.*

Al treilea argument este acela că istoria tehnicii româneşti este foarte puţin cunoscută în afara graniţelor României. Acest lucru se datorează, printre altele, insuficientei popularizări în limbi de largă circulaţie a istoriei tehnicii româneşti şi a principalelor contribuţii ale românilor la patrimoniul tehnic mondial. În acest sens, exemplific prin opinia unui influent gânditor francez, fost consilier al preşedintelui Mitterand, Jacques Attali, care, în ediţia în limba română a cărţii *Scurtă istorie a viitorului* [14], a enunţat trei motive pentru care „România nu a reuşit niciodată să devină o putere dominantă în Europa". Două dintre acestea vizează domeniul tehnologiilor industriale şi anume: 1. România a privilegiat întotdeauna agricultura în detrimentul industriei mobilităţii, inovaţiei şi tehnologiilor;
2. România nu a reuşit să formeze o clasă creativă suficient de numeroasă (ingineri, cercetători, întreprinzători, comercianţi etc.); nu a atras niciodată destui savanţi, bancheri şi creatori de întreprinderi. Ediţia în limba engleză a prezentei lucrări vine să acopere acest gol.

Al patrulea argument este acela că studierea şi înţelegerea trecutului este utilă pentru prospectarea viitorului, aşa cum splendid sintetiza Mihai Eminescu în *Glossă*: „Viitorul şi trecutul/ Sunt a filei două feţe,/ Vede-n capăt începutul/ Cine ştie să le-nveţe."

Prezentele volume *Istoria tehnicii şi a industriei româneşti* abordează domeniul în spiritul tratatului publicat sub egida Şcolii Politehnice în anul 1931 [7] şi al volumului trei al *Enciclopediei României* a lui Dimitrie Gusti, adaptate momentului actual, şi anume, al intrării în cea de-a patra revoluţie industrială.

Această abordare a presupus împărţirea domeniului tehnicii în mai multe ramuri industriale, precum: minerit, metalurgie, petrol, gaze naturale, construcţii de maşini, maşini agricole, tehnică militară, textile, construcţii, electrotehnică, energetică, tehnică biomedicală, transporturi navale, căi ferate, autovehicule, aviaţie. Tehnica populară, formarea sistemului industrial, mecanica, invenţiile, societăţile tehnice, învăţământul tehnic superior au fost tratate în capitole separate. În finalul volumelor a fost introdus un capitol cu medalioane ale unor personalităţi marcante ale tehnicii româneşti. Aici nu au fost incluşi inginerii care au avut contribuţii în domeniile calculatoarelor, automatizărilor şi electronicii, aceste domenii făcând parte dintr-o altă lucrare a prezentei serii. Pentru fiecare domeniu au fost invitaţi să colaboreze cei mai buni specialişti din domeniul respectiv sau autori care au publicat deja istorii ale domeniului. Au fost implicaţi în elaborarea unor capitole specialişti care au fost factori de decizie în elaborarea unor strategii de dezvoltare a României şi care cunosc nu numai faptele şi istoria domeniului lor, ci şi „filosofia" dezvoltării acelui domeniu. Este cazul capitolelor „Istoria construcţiilor de maşini", „Istoria electrotehnicii", „Istoria energeticii" şi „Istoria petrolului". Valorificarea acestor „arhive vii" aduce un plus de calitate cărţii de faţă. Aceasta este o abordare nouă faţă de cărţile de istorie a tehnicii scrise în ultimii 80 de ani, având avantajul că specialiştii din domeniu pot face o mai corectă ierarhizare valorică a realizărilor tehnice înfăptuite de-a lungul timpului. Acum, în era internetului, când nu găsirea informaţiilor este o problemă în documentare, ci ierarhizarea valorică a acestora, această abordare este esenţială şi aduce o valoare în plus prezentei lucrări. Totodată au fost folosite documente de arhivă publicate după anul 1990, cum ar fi, spre exemplu, cele cuprinse în lucrarea [15].

→

Ideea unui soclu de valori care să includă fondul creştin o găsim exprimată frumos de omul de cultură Alexandru Paleologu: „Mi se pare că, totuşi, a fi europeni e o realitate mult mai veche decât structurile europene, care au cel mult trei sau patru decenii. Nu de la Robert Schuman şi de la Jean Monnet se pune începutul unei doctrine europene, deşi ei au fost oameni remarcabili şi au făcut lucruri foarte bune. Dar Europa este o construcţie creştină, care a început acum mai bine de un mileniu. Şi cine nu ţine cont de asta riscă să aibă (conştient sau inconştient) o poziţie antieuropeană. Pentru că *a fi anticreştin este o atitudine antieuropeană.* Mulţi europeni sunt anticreştini, dar ca participanţi la o lume creată de creştinism." (*Moştenirea creştină a Europei,* Eikon, Cluj-Napoca, 2003)

Celor care ne spun că acestea toate sunt doar speculaţii amăgitoare le răspundem astfel: faceţi copii, nepoţi, strănepoţi, în această enigmatică, fascinantă legătură bărbat-femeie, şi vedeţi cu ce vă vor veni ei, la sfârşitul anului. Veţi vedea, ca şi noi acum, că nu este deloc în zadar ceea ce se face cu bună credinţă, că aceşti copii daţi la şcoală, fără pregătiri speciale, vă vor veni negreşit în casă cu viaţa de azi şi mai ales cu cea de mâine.

Când finalizam articolul de faţă, am primit expunerea domnului profesor Emil Constantinescu, *Criza sanitară mondială, o şansă istorică pentru un nou proiect politic global – Cu accent pe responsabilitatea mediului academic,* discurs principal în deschiderea reuniunii *Cum va arăta lumea după pandemie?*, desfăşurată ca video-conferinţă, organizată de Institutul de Studii Avansate pentru Cultura şi Civilizaţia Levantului şi Reţeaua Universităţilor de la Marea Neagră, în luna mai 2020. Am avut privilegiul să-l am pe profesor ca rector al Universităţii din Bucureşti, să fiu de faţă, împreună cu defuncta mea soţie, la nominalizarea sa pentru funcţia de preşedinte al României şi să comunicăm direct, fie prin fiica noastră, care a participat la campanie, fie prin dl acad. Adrian Bejan.

Discursul face un cuprinzător tur de orizont al multor probleme ale societăţii actuale şi o analiză a filosofiei, concepţiei, civilizaţiei noastre actuale, într-un mod de care cred că încearcă să se apropie şi articolul de faţă. Ca şi cei 200 de autori ai Declaraţiei de care m-am ocupat mai sus, în discursul sau, profesorul Emil Constantinescu nu ne recomandă o soluţie de gen „revenirea la normal", adică, în termenii intervenţiei, o avansare către viitor „cu spatele". Din discurs, reţin imediat critica viguroasă a sistemului economico-financiar bazat pe obţinerea profitului, denunţarea politicilor bancare nesăbuite, cu un rol important în criza economică din 2004-2009, ca şi relevarea rupturii indiscutabile dintre actualul sistem politic şi economic globalizat şi modelul cultural care l-a definit la începuturile sale. Este remarcabil că în prezentarea oferită, destinată totuşi unei audienţe largi, este amintit rolul teoriilor de natură matematică, precum teoria mulţimilor fuzzy în studiul sistemelor cu informaţie incompletă, teoria haosului, studiul sistemelor dinamice, modelele stocastice sau teoria semantică a informaţiei.

Pe bună dreptate, ni se spune că „lungul drum către o solidaritate mondială trebuie să înceapă din interiorul fiecărei naţiuni, comunităţi locale sau chiar familii" şi că „politica, aşa cum este ea concepută şi practicată în prezent, nu este încă pregătită să gestioneze enormele sfidări ce stau în faţa noastră". Ce este atunci de făcut, ce cale trebuie urmată? În esenţă, suntem preveniţi că este nevoie de un „model cultural, pentru că niciun proiect politic nou nu poate avea succes dacă nu este precedat şi fondat pe un model cultural, bazat pe valori morale, singurele care pot crea o solidarizare a energiilor pozitive ale societăţii". Într-adevăr, *refondarea* necesară priveşte noi idei, atitudini şi alte valori constitutive în existenţă, deci, o schimbare în noi înşine şi de aici rolul componentei morale şi al componentei învăţământ, educaţie, a căror contribuţie merită accentuată.

Istoria de lângă noi

Pe plan mondial, există o bogată literatură privind istoria tehnicii, publicată încă de la începutul secolului XX, mai întâi în Germania [16, 17], iar după cel de-Al Doilea Război Mondial în Anglia [18], Franţa [19], URSS [20], USA [21], Italia [22], Polonia [23]. În Germania a fost publicat recent un amplu tratat în cinci volume [24], iar în USA a început să fie publicat un tratat în anul 2010, care a ajuns la volumul 4 [25]. În aceste lucrări, doar câteva realizări tehnice ale românilor sunt menţionate, precum cele ale lui George Botezat (elicoptere), Gogu Constantinescu (teoria sonicităţii şi cutia automată de viteză) şi Hermann Oberth (zborul interplanetar) în *A history of technology* [18] sau cele ale lui Oberth în *Propyläen Technikgeschichte* [24]. Tehnologia chineză, cu vechi tradiţii şi contribuţii deosebite la patrimoniul mondial, a fost prezentată în numeroase cărţi de istoria tehnicii în limba chineză, unele traduse recent şi în limba engleză, precum amplul tratat în trei volume *A History of Chinese Science and Technology* [26]. La mijlocul deceniului 4 al secolului trecut, istoricul Lucien Febvre, creatorul, împreună cu Anatole de Monzie, al *Enciclopediei Franceze* [13], referindu-se la istoria tehnicii, a spus: „Technique: un de ces nombreux mots dont l'histoire n'est pas faite" (Tehnica: unul dintre multele cuvinte a căror istorie nu este făcută). Aceste cuvinte au constituit un imbold pentru istoricii din întreaga lume de a aborda subiectul istoriei tehnicii, ceea ce a dus la o avalanşă de lucrări, începând cu deceniul al şaselea al secolului trecut (aşa cum se vede din lista prezentată mai sus). Mai mult, au fost demarate şi serii de cărţi în domeniul istoriei tehnicii, în perioada 1909–1919, la Editura VDI în Germania [27], iar din anul 1938 la Editura Springer în Germania [28]. La aceeaşi editură se publică, începând cu anul 2007, o serie de cărţi intitulată *History of Mechanism and Machine Science* care cuprinde până acum 34 de volume [29]. În anul 1964 a demarat o serie de cărţi de istoria tehnologiei la MIT Press în USA (serie care cuprinde până în momentul de faţă peste 250 de volume) [30]. În cadrul Institutului de Cercetări Istorice al Universităţii din Londra se publică, începând cu anul 1991, o serie de cărţi intitulată *History of Technology,* ajunsă la volumul 33 [31].

Ca urmare a impulsului cercetărilor în domeniul istoriei tehnicii s-au înfiinţat şi asociaţii profesionale internaţionale care coagulează eforturile cercetătorilor din acest domeniu. Prima asociaţie, şi cea mai cunoscută, este *Society for the History of Technology* [32], care a fost înfiinţată în anul 1958 şi care cuprinde peste 1.500 de membri. Societatea organizează anual o conferinţă, publică o revistă intitulată *Technology and Culture* [33] şi coordonează o serie de cărţi din domeniu [34]. Ulterior, în anul 1968, se înfiinţează la Paris Comitetul Internaţional de Istoria Tehnologiei (ICOHTEC) [35], în cadrul Uniunii Internaţionale de Istoria şi Filosofia Ştiinţei (IUHPS). ICOHTEC publică anual o revistă intitulată *ICON* [36]. De menţionat că academicianul Ştefan Bălan a fost în perioada 1981–1989 preşedintele ICOHTEC.

În România se înfiinţează în anul 1956, sub egida Academiei Române, la iniţiativa preşedintelui acesteia, Traian Săvulescu, Comitetul Român pentru Istoria şi Filosofia Ştiinţei – CRIFS. Primul preşedinte al acestui comitet a fost ales academicianul Mihai Ralea, iar reprezentantul Secţiei de Ştiinţe Tehnice a fost academicianul Remus Răduleţ. În anul 1957, comitetul român devine membru al Uniunii Internaţionale pentru Istoria şi Filosofia Ştiinţei. Activitatea intensă a comitetului român în cadrul uniunii internaţionale a făcut ca acesta să organizeze la Bucureşti, în anul 1981, cel de al XVI-lea Congres de Istoria Ştiinţei. În anul 1992, CRIFS se restructurează, creându-se trei divizii, şi îşi schimbă denumirea în Comitetul Român pentru Istoria şi Filosofia Ştiinţei şi Tehnicii – CRIFST. Cele trei divizii sunt: Istoria Ştiinţei, Logica, Metodologia şi Filosofia Ştiinţei şi Istoria Tehnicii. Ultima divizie a fost coordonată de la înfiinţare până la decesul său (2017) de academicianul Horia Colan. CRIFST editează două publicaţii anuale, *Noesis,* înfiinţată în anul 1972, şi *Noema,* înfiinţată în anul 2002 [37].

În ceea ce priveşte menţionarea invenţiilor unor români în lucrările de istoria invenţiilor, situaţia este similară cu cea referitoare la istoria tehnicii. Spre exemplu, în enciclopedia în patru volume, editată de Alvin Benson, *Great Lives from History: Inventors and Inventions* [38], sunt prezentaţi 413 inventatori din 36 de ţări, fără nicio menţiune despre vreun inventator român. În alte enciclopedii apărute recent este menţionat câte un singur român, astfel: în *Britannica Guide to Inventions* [39] este menţionat Hermann Oberth pentru contribuţia sa la zborul interplanetar; în *Ancient Engineers' Inventions* [40] este menţionat Conrad Haas pentru inventarea rachetei cu mai multe trepte; în enciclopedia *1000 Inventions and Discoveries* [41] este menţionat Steven Auschnitt cu invenţia sa privind utilizarea fermoarului la pungile de plastic. În volumul *Istoria descoperirilor ştiinţifice* [42] sunt menţionaţi 5 români, dintre care 3 ingineri: Traian Vuia (primul zbor cu un avion cu mijloace proprii de decolare), Henri Coandă (avionul cu reacţie), Gogu Constantinescu (sonicitatea). În *Larousse. Dicţionar de inventatori şi invenţii* [43] sunt menţionaţi 8 români, dintre care 4 ingineri: Henri Coandă (avionul cu reacţie), George Botezat (elicopterul), Hermann Oberth (zborul interplanetar), Gogu Constantinescu (sonicitatea). Acelaşi lucru se poate observa şi în marile enciclopedii tematice, precum *Mc Graw Hill Encyclopedia of Science and Technology* [44], sau generaliste: *British Encyclopedia, Encyclopedia Universalis, Larousse* etc.

Din analiza de mai sus se observă că România este menţionată în enciclopediile de istoria tehnicii

şi în cele de invenţii de pe plan mondial prin contribuţiile din domeniul aviaţiei şi aeronauticii. Din acestea lipsesc numeroase nume de ingineri şi inventatori români care au contribuit semnificativ la dezvoltarea tehnicii mondiale, precum: Petrache Poenaru (stiloul), Alexandru Ciurcu (aplicarea motorului cu reacţie), Lazăr Edeleanu (rafinarea petrolului), Ion Basgan (forarea cu vibraţie sonică), Aurel Perşu (automobilul aerodinamic), Dumitru Daponte (cinematografia 3D), Augustin Maior (telefonia multiplă), Constantin Budeanu (terminologia electrotehnicii), Nicolae Vasilescu-Karpen (pila termoelectrică), Elie Carafoli (aerodinamică) şi mulţi alţii. O listă exhaustivă a inventatorilor români este prezentată în lucrarea editată de Oficiul de Stat pentru Invenţii şi Mărci – OSIM [45].

Există numeroase soluţii pentru creşterea vizibilităţii realizărilor tehnicii româneşti, cum ar fi publicarea unei istorii a tehnicii româneşti şi a industriei pe site-ul Academiei Române şi al Academiei de Ştiinţe Tehnice din România; participarea mai frecventă a specialiştilor români la conferinţele de istoria tehnicii; introducerea informaţiilor despre inginerii români pe Wikipedia, versiunea în limba engleză; publicarea unor monografii în limba engleză pe domenii tematice. Câteva iniţiative lăudabile sunt acelea ale Oficiului de Stat de Invenţii şi Mărci (OSIM), *În lumea inventatorilor români* [45], sau aceea a Institutului Cultural Român, care a publicat recent o lucrare intitulată *100 de inovatori români* [46], ambele în ediţii bilingve (română şi engleză). Lucrarea de faţă vine şi ea în sprijinul promovării, atât în ţară, cât şi în străinătate (prin ediţia în limba engleză), a valorilor tehnicii româneşti.

Bibliografie

1. Iorga N., *Istoria industriilor la români,* Societatea Naţională de Credit Industrial, Bucureşti, 1927.
2. Pascu Şt., *Meşteşugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea,* Editura Academiei, Bucureşti, 1954.
3. Pascu Şt., *Istoria gândirii şi creaţiei ştiinţifice şi tehnice româneşti* (Vol. I), Editura Academiei, Bucureşti, 1982.
4. Giurescu C.C., *Contribuţii la istoria ştiinţei şi tehnicii româneşti în secolele XV–XIX,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973.
5. Wollmann V., *Patrimoniul preindustrial şi industrial în România* (Vol. I–VI), Editura Honterus, Sibiu, 2010–2016.
6. Furnică D., *Industria şi desvoltarea ei în Tările Româneşti,* Tiparul Românesc, Bucureşti, 1926.
7. *** *Istoricul desvoltării tecnice în România* (Vol. 1–3), Societatea Politechnica din România, Bucureşti, 1931.
8. Bălan Şt., Mihăilescu N. Şt., *Istoria ştiinţei şi tehnicii din România. Date cronologice,* Editura Academiei, Bucureşti, 1985.
9. Răduleţ R., *Istoria cunoştinţelor şi a ştiinţelor tehnice pe pământul României,* Editura Academiei, Bucureşti, 2000.
10. Leonăchescu N., *Premise istorice ale tehnicii moderne româneşti,* Editura AGIR, Bucureşti, 2007.
11. Iancu Şt., *Incursiune în istoria ingineriei,* Editura AGIR, Bucureşti, 2009.
12. Gusti D. (Coordonator), *Enciclopedia României* (Vol. III: „Economia Naţională"), Asociaţia Ştiinţifică pentru Enciclopedia României, Bucureşti, 1939.
13. De Monzie A., Febvre L. (Eds.), *Encyclopédie Française* (Vol. I–XX), Societé de gestion de l'Encyclopédie française, Paris, 1935–1966.
14. Attali J., *Scurtă istorie a viitorului,* Polirom, Iaşi, 2007.
15. Manole V., Bădescu M., Ciucă E., *Documente privind dezvoltarea industriei în oraşul Bucureşti, 1856–1933,* Vol. 1, Direcţia generală a Arhivelor Statului din România, Bucureşti, 1991.
16. Beck T., *Beiträge zur Geschichte des Maschinenbaues,* Springer, Berlin, 1900.
17. Darmstaedter L., *Handbuch zur Geschichte der Naturwissenschaften und der Technik,* Springer, Berlin, 1908.
18. Singer C., *A history of technology* (Vol. I–VII), Oxford Press, Oxford, 1954–1978.
19. Dumas M., *Histoire générale des techniques* (Vol. I–V), Presses Universitaires de France, Paris, 1962–1979.
20. Zvorikin A.A., *Istoria Tehniki,* ISEL Moskva, 1963.
21. Klemm F., *History of western technology*, MIT Press, Cambridge MA, 1964.
22. Capocaccia A.A., *Storia della Tecnica* (Vol. 1–4), UTET, Torino, 1973.
23. Orlowski B., *Historia techniki polskiej,* WNITE, Radom, 2008.
24. Konig W., *Propyläen Technikgeschichte* (Vol. 1–5), Verlag Propyläen, Berlin, 1997–2000.
25. Deming D., *Science and Technology in World History* (Vol. 1–4), McFarland, Jefferson NC, 2010–2012.
26. Lu Y., *A History of Chinese Science and Technology* (Vol. 1–3), Springer, Berlin, 2015.
27. *** *Beiträge zur Geschichte der Technik und Industrie* (Jahrbuch), VDI, Berlin, 1909–1919.
28. Holey K., *Blätter für Geschichte der Technik,* Springer, Berlin, 1938.
29. http://www.springer.com/series/ 7481?details Page=titles.
30. https://mitpress.mit.edu/category/discipline/ science-technology-and-society/history-technology.
31. Inkster I., *History of Technology* (Vol. 1–33), Continuum IPG, London, 1991–2016.
32. https://www.historyoftechnology.org.
33. https://www.historyoftechnology.org/publications/ technology-and-culture/.
34. https://www.historyoftechnology.org/ publications/ historical-perspectives-on-technology-culture- and-society/historical-perspectives-on-technology-culture-and-society-booklets-in-print/.
35. http://www.icohtec.org/.
36. http://www.icohtec.org/publications-icon.html.
37. http://www.acad.ro/crifst/crifst.htm.
38. Benson A., *Great Lives from History: Inventors and Inventions* (Vol. 1–4), Salem Press.
39. Curley R. (Ed.), *The Britannica guide to inventions that changed the modern world,* Encyclopedia Britannica, London, 2010.
40. Rossi C., Russo F., *Ancient Engineers' Inventions. Precursors of the Present,* Springer, Berlin, 2017.
41. Bridgman R., *1000 Inventions and Discoveries,* DK, London, 2014.
42. Hellemans A., Bunch B., *The Timitables of Science, Touchstone Books,* New York, 1991 (tradusă în limba română cu titlul *Istoria descoperirilor ştiinţifice*, Editura Orizonturi, Bucureşti, 2007).
43. *** *Larousse. Dicţionar de inventatori şi invenţii,* Editura Tehnică, Bucureşti, 2001.
44. *** *Mc Graw Hill Encyclopedia of Science and Technology* (Vol. 1–19), McGraw Hill, New York, 2007.
45. Oficiul de Stat pentru Invenţii şi Mărci (OSIM), *În lumea inventatorilor români*, Bucureşti, 2002.
46. Vişinescu M., ş.a., *100 de inovatori români,* Institutul Cultural Român, Bucureşti, 2018.

Arhitecţi şi ingineri, patriotism în România interbelică

Eufrosina OTLĂCAN

Evocarea personalităţilor intrate în istoria ţării este nu doar un omagiu adus marilor creatori, este şi o temă de cibernetică socio-economică – şi aş veni cu un argument pentru această afirmaţie.

Viaţa noastră se desfăşoară într-un mediu, natural sau creat de om, un mediu care ne asigură confort fizic, psihic, spiritual, deci implicit unul social şi economic. Chiar şi mediul natural, care ne înconjoară în cea mai mare parte a vieţii, este unul care a suferit intervenţia omului – să ne gândim la parcuri, alei, grădini, stăvilare, baraje hidrotehnice – acestea fiind partea bună a intervenţiei bine intenţionate, aducând un plus de confort fizic. În drumurile noastre prin oraş suntem însoţiţi de priveliştea construcţiilor, unele creaţii armonioase, care ne încântă şi ne dau o „stare de bine", de confort spiritual. Acest confort ne-a fost creat de arhitecţi împreună cu inginerii constructori. Ne gândim apoi la confortul material, legat de hrană, îmbrăcăminte, mijloace de transport şi de comunicare; acesta a fost, în general, creat de ingineri cu diferite specializări. Şi lângă arhitecţi şi ingineri, trebuie să-i amintim pe medici. Pe toţi creatorii se cuvine să nu îi uităm, să le aducem omagiul nostru, chiar şi atunci când tema este de cibernetică socio-economică. Ştim că cibernetica şi teoria generală a sistemelor au un element fundamental: feedback-ul. Amintindu-i pe marii învăţaţi patrioţi, readucem în faţă modele de viaţă, absolut necesare în zilele noaste. În această prezentare vom găsi arhitecţi şi ingineri.

Între cele două războaie mondiale, România are, la multe capitole, reuşite de excepţie. Unele vin în continuarea celor realizate după Unirea Principatelor, dar toate au la bază pregătirea profesională şi atitudinea specialiştilor care s-au dedicat înfăptuirii ţelului de modernizare a României.

Evident, prezentarea se opreşte doar la un număr restrâns de nume ale celor pe care i-aş numi constructori patrioţi, de aceea voi puncta doar date legate de studii şi apoi de înfăptuirile cu care au intrat în istoria ţării şi pentru care românii trebuie să le fie recunoscători.

Un imbold al dragostei de ţară i-a readus la vatră pe cei care studiaseră şi îşi făcuseră în Occident o temeinică pregătire profesională. Aşa cum s-a exprimat **Dimitrie Călugăreanu** (1868-1937), medic, fiziolog şi naturalist, cu studii la Berlin şi Paris, doctorat la Sorbona, declinând oferta de profesor la Universitatea din Geneva, revine în România, „unde sunt multe de făcut". Şi iniţiază învăţământul de biochimie în România; este profesor din 1919 şi rector din 1920 al Universităţii din Cluj.

Pentru că şi acum ne mai încântă privirile multe construcţii din perioada anilor de avânt şi înflorire a ţării, voi începe cu a-i prezenta pe arhitecţi şi câteva monumente, din Bucureşti şi din ţară, care le poartă semnătura, creaţii în faţa cărora încă ne mai oprim cu admiraţie.

Petre Antonescu (1873-1965), arhitect, pedagog, planificator urban, restaurator de monumente istorice şi profesor, a marcat arhitectura din prima jumătate a secolului al XX-lea, prin promovarea unui stil arhitectural neoromânesc. În 1945 a fost ales membru titular al Academiei Române. Studiase arhitectura la Paris, iar la întoarcerea în ţară, devenind membru în Comisia monumentelor istorice, a început o rodnică activitate în învăţământ, în domeniul conservării şi restaurării monumentelor de arhitectură. Printre lucrările sale cele mai reprezentative se numără: clădirea Primăriei Municipiului Bucureşti, ridicată între anii 1906 şi 1910 şi completată în anii de după 1945, fosta clădire a Palatului administrativ din Craiova, a Băncii de Investiţii din Bucureşti, monumentala clădire a Facultăţii de Drept a Universităţii din Bucureşti, zidită între anii 1933 şi 1935. Petre Antonescu este şi arhitectul Arcului de Triumf, monument închinat *Unirii Tuturor Românilor din 1918*, inaugurat la 1 decembrie 1936. Mai amintesc: Casa Oprea Soare (restaurantul Casa Bucur) şi Palatul Băncii Marmorosch Blank din Bucureşti, Cazinoul din Sinaia, Hotel Palace din Sinaia, Palatul de Justiţie din Buzău, Palatul Prefecturii din Botoşani (actualul Muzeu Judeţean Botoşani), Palatele de Justiţie din Brăila, Şcoala Română din Roma.

Grigore Cerchez (1850-1927) a fost inginer civil, profesor şi arhitect. A trăit şi a creat într-o perioadă de timp mai îndepărtată de zilele noastre, dar chiar dacă nu a mai construit în perioada interbelică, lucrările lui sunt monumentale, fapt pentru care îl şi amintesc aici. A susţinut curentul istorist, de inspirare din trecut, în special pentru stilul de factură neobrâncovenească, dar şi neogotică în arhitectură. A urmat cursurile de la Şcoala Centrală de Arte şi Manufacturi de la Paris, iar în perioada 1876-1879 a ocupat la Bucureşti

funcţia de inginer-şef al oraşului. Lui Grigore Cechez i se datorează o seamă de lucrări şi construcţii, precum: modernizarea şi canalizarea râului Dâmboviţa (1880), Castelul Cantacuzino din Buşteni, Casa Manu de pe Aleea Alexandru, Casa Dissescu de pe Calea Victoriei, faţada Muzeului Naţional de Istorie Naturală „Grigore Antipa", Palatul Institutului de Arhitectură.

Duiliu Marcu (1885-1966), arhitect, a fost membru titular al Academiei Române, preşedinte de onoare al Uniunii Arhitecţilor din România. A îmbinat tradiţia arhitecturii naţionale cu formele arhitecturii contemporane. A studiat la Şcoala de Arte Frumoase din Paris. A participat la construcţia Universităţii din Bucureşti, alături de arhitectul Nicolae Ghica-Budeşti, între 1912 şi 1913. A elaborat o serie de studii de sistematizare, precum cel pentru Piaţa Victoriei din Bucureşti. A fost profesor la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu". I se datorează proiectele pentru: Politehnica din Timişoara, Teatrul din Timişoara, Piaţa Unirii din Oradea (amenajări interioare, lămpi, garduri), Palatul Elisabeta, Palatul CFR, Palatul Monopolurilor de Stat, Piaţa Av. Stan Săraru din Buzău, Hotelul Athénée Palace (renovarea şi extinderea corpului existent), clădirea Bibliotecii Academiei Române (1936-1938), clădirea Academiei Militare, Palatul Victoria.

George Matei Cantacuzino (1899-1960), născut la Viena, mort la Iaşi, a fost arhitect, pictor şi scriitor român, reprezentant al modernismului moderat şi cel mai prolific teoretician al arhitecturii din România. Urmează şcoala elementară la Montreux în Elveţia, dar susţine bacalaureatul la Colegiul „Sfântul Sava" din Bucureşti. Participă voluntar la Primul Război Mondial. Între 1920 şi 1929 studiază arhitectura la Şcoala de Arte Frumoase din Paris, iar în 1923 îşi deschide un birou de arhitectură la Bucureşti. Între 1931 şi 1937 este deputat în Parlamentul României. În 1939 fondează, împreună cu Matila Ghyka, Paul Emil Miclescu şi Octav Doicescu revista *Simetria* (desfiinţată în 1947) şi *Caiete de artă şi critică*. Profesor universitar până în 1948, când este arestat, condamnat, închis la Jilava, mai târziu şi la canalul Dunăre-Marea Neagră. Din 1954 lucrează în Bucureşti în domeniul monumentelor istorice. În 1960 va mai lucra la Iaşi, la Mitropolia Moldovei, dar la 1 noiembrie a aceluiaşi an, se stinge din viaţă în urma unui accident.

Octav Doicescu s-a născut la Brăila, la 6 ianuarie 1902, şi a murit la Bucureşti în 1881. Fiu de constructor, a urmat peregrinările familiei, urmând cursurile inferioare ale şcolii în Medgidia, Constanţa şi Călăraşi, terminând la Liceul „Petru si Pavel" din Ploieşti. În anul 1922 intră la Şcoala superioară de arhitectură din Bucureşti, având ca profesori, între alţii, pe Petre Antonescu şi Ermil Pangrati. Paralel cu studiile de arhitectură, frecventează Academia Liberă de Arte Plastice şi cercul de artă *Contimporanul,* unde conferenţia arhitectul, pictorul şi esteticianul Marcel Iancu. Pentru a se întreţine, lucrează timp de cinci ani ca desenator în birouri ale Ministerului Muncii, Ministerului Instrucţiunii Publice, Ministerului de Finanţe şi ale Ministerului Sănătăţii. Termină studiile Şcolii Superioare de Arhitectură din Bucureşti în 1928 şi este angajat desenator la Ministerul Sănătăţii şi Ocrotirii Sociale (1928-1929). În anul 1929, Doicescu îşi ia diploma Şcolii Superioare de Arhitectură şi este angajat la Primăria municipiului Bucureşti. În paralel cu activitatea de la primărie, funcţionează şi la Societatea „Gaz–Electrica", avându-l director pe ing. N.G. Caranfil (despre acesta voi scrie mai jos). Este încadrat în Corpul arhitecţilor, numit, în 1933 în Comisia de înfrumuseţare a Capitalei (alături de scriitorul Victor Ion Popa, sculptorii M. Onofrei şi Mac Constantinescu, pictoriţa Militza Pătraşcu); face parte din comisia pentru amenajarea pieţei din fata viitorului sediu al primăriei (împreună cu Petre Antonescu, I. Nenciulescu, Duiliu Marcu, C. Iotzu, R. Bolomey). În 1939 a fost declarat Cetăţean de onoare al oraşului New York, titlu acordat de primarul Fiorelo La Guardia, ca apreciere pentru proiectarea Pavilionului „Casa Română" la Expoziţia Universală din acel an de la New York. Nu a fost niciodată membru al vreunui partid, iar în anii 1965-1968 i s-a propus postul de reprezentant al României la UNESCO, cu condiţia de a se înscrie în PCR. Octav Doicescu a refuzat, fapt pentru care propunerea a fost retrasă. (A fost trimis atunci arh. Pompiliu Macovei.)

În anul 1969, ziarul *Scânteia* a consemnat un schimb de opinii între Grigore C. Moisil şi Octav Doicescu pe tema dificultăţilor creaţiei, cu referire la „fantezie". Redau din cartea *Grigore C. Moisil, un profesor NU ca oricare altul* (Ed. Tehnică, 1998) un fragment din această conversaţie. După ce matematicianul Moisil lăudase casa în care locuia, „casă care poartă, până la detalii, marca fanteziei investite de creatorul ei", creatorul nefiind altul decât Doicescu, arhitectul spune: „Construiesc într-un anumit loc, deci într-un oraş care are un anumit stil, o anumită împrejurare; chiar dacă aş face un oraş pe un teren complet virgin, ar fi peisajul înconjurător, ţara, obiceiurile locuitorilor – în ce măsură merg pe jos sau cu maşina etc. – clima, cutremurele şi atâtea altele". Iar la observaţia lui Moisil: „Impresia mea este că la unele grupe de clădiri n-a existat prea multă fantezie, la altele o fantezie nejustificată, risipitoare. Balta Albă seamănă cu Mamaia", Doicescu răspunde: „În cifre aproximative, din memorie, avem în momentul de faţă vreo 2.100 de arhitecţi în funcţiune. Nu toţi însă sunt ataşaţi ideii de creaţie. După mine, rămân abia vreo 600-700, care se frământă în practică să găsească soluţii constructive. Ceilalţi, prin natura unor împrejurări administrative, ajung directori sau, în orice caz, au diferite funcţii în ierarhia administrativă."

→

Istoria de lângă noi

Construcţii ale căror proiecte arhitecturale se datorează lui Octav Doicescu: Restaurantul Românesc de la Băneasa, Casa de odihnă a Societăţii „Gaz–Electrica" de la Snagov, Yacht Club Snagov, Fântâna Zodiac din Parcul „Carol", Casa Babele, Fântâna „Mioriţa" de la Şosea, „Luna Bucureştilor" (1935-1936), Uzinele IAR, Ministerul Informaţiilor de pe Str. Oneşti, Poşta de pe strada Banu Manta, Cartierul de vile din parcul Jianu (astăzi Primăverii), amenajarea Parcului Herăstrău şi Bordei împreună cu inginerul Nicolae Caranfil, Casa ing. Nicolae Caranfil din strada Emile Zola nr. 2, Casa Octav Doicescu, str. Mircea Eliade nr. 2 (ajunsă în anii '90 în posesia arh. Dinu Patriciu, fost student al lui Octav Doicescu), Casa Dimitrie Gusti, aflată pe str. Armindeni colţ cu str. Herăstrău, Cercul Militar Piteşti, „Casa Română" de la New York World's Fair 1939, Monumentul „Turnul Dezrobirii Basarabiei" de la Ghidighici, Chişinău (1942), distrus de „eliberatorii sovietici" în 1944. S-au mai adăugat Uzinele de anvelope Banloc de la Floreşti şi Blocul Banloc–Goodrich, din Calea Victoriei 218, numit şi „Blocul Roşu", Nautic Club Herăstrău, blocul din Calea Victoriei colţ cu Calea Griviţei, cartier de locuinţe în Băneasa pentru personalul aeroportului (la origine fiecare casă avea altă culoare, 1959), bloc de locuinţe pe Ştirbei Vodă colţ cu str. Luigi Cazzavillan, în faţa Conservatorului de muzică, Opera Română din Bucureşti (1953 – basoreliefurile sunt opera sculptorului Ion Vlad; clădirea rezultată este mult diferită de proiectul iniţial, proiectul suferind numeroase modificări, mai ales de faţadă, cerute in mod repetat de consilierul sovietic Zverin); în anii 1960-70 contribuie la proiectele noilor construcţii ale Institutului Politehnic din Bucureşti.

Horia Creangă (1892-1943), arhitect, promotor al arhitecturii moderne în România, a construit peste 70 de edificii administrative, social-culturale, industriale, dar şi clădiri de locuinţe. Printre acestea: Teatrul Giuleşti, Blocul ARO-Patria Bucuresti, Halele Obor. Horia Creangă a fost nepotul scriitorului Ion Creangă.

Existenţa frumoaselor clădiri din „micul Paris", dar şi admirabile construcţii din alte multe zone ale ţării au în punctul iniţial suprapunerea proiectului arhitectului cu proiectul inginerului. După aceea, chiar înainte de ridicarea imobilului, intervine ştiinţa unor ingineri cu diverse pregătiri de specialitate.

Despre inginerii care au pus umărul la construirea unei Românii moderne, lucrând la planşetă sau pe şantiere, s-au scris şi se vor mai scrie multe volume. Câteva nume sonore de ingineri români vor fi evocate în cele ce urmează.

Cea mai impresionantă operă inginerească din România, poate chiar până în zilele noastre, este podul Feteşti–Cernavodă, opera lui **Anghel Saligny** (1854-1925). Se cuvine să-l amintim aici, chiar dacă Podul peste Dunăre, pentru care garantase cu viaţa, l-a construit în doar 5 ani (1890-1895), înaintea perioadei interbelice. Studiile inginereşti le-a făcut la Şcoala Tehnică Superioară din Charlottenburg, Germania; revenit în ţara natală, România, lucrează mai întâi, între 1877 şi 1879, la construcţia căii ferate Ploieşti–Predeal, sub conducerea inginerului Gheorghe Duca (cel căruia personalul CFR i-a ridicat statuia din Piaţa Gării de Nord din Bucureşti, în anul 1924). Realizările lui Saligny sunt numeroase, multe cu caracter de pionierat. A fost membru titular al Academiei Române şi a format, la rândul său, ingineri români, fiind profesor la Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele

Din larga galerie de ingineri români care au intrat în istoria noastră prin valoarea realizărilor lor, am ales să evoc în rândurile următoare personalităţile născute înainte de anul 1900.

Elie Radu (1853-1931), inginer constructor de poduri şi şosele, pedagog, membru al Academiei Române. A fost un luptător pentru drepturile profesionale ale inginerilor, a stimulat şi a îndrumat creaţia inginerească. A deţinut funcţia de preşedinte al Societăţii Politehnice în anii 1898, 1903 şi 1904. La Bruxelles, din anul 1872, a urmat cursurile la Şcoala Politehnică, pe care a absolvit-o în 1877, obţinând titlul de inginer diplomat. În decembrie 1877, după întoarcerea în ţară, intră în serviciul Ministerului Lucrărilor Publice, debutând ca inginer, alături de Anghel Saligny, la controlul liniei ferate Ploieşti-Predeal. Elie Radu a contribuit la construirea şoselelor transcarpatice, realizate după Marea Unire. În Ministerul Lucrărilor Publice a ocupat funcţiile de subdirector, director şi director general. A construit 650 km de căi ferate după concepţii proprii. Una dintre cele mai importante trasee de cale ferată realizate de el este linia Târgu Ocna–Comăneşti–Palanca. O realizare deosebită este legarea malurilor Siretului prin opt poduri. În 1889, Elie Radu a realizat o staţie de captare a apei subterane la Bragadiru, unică în Europa, şi prima reţea de alimentare a oraşului Bucureşti. Ulterior, a mai realizat şi alimentarea cu apă a oraşelor Botoşani, Sinaia, Turnu Severin, Târgovişte, Iaşi. I se datorează proiectarea şi construirea a 60 de clădiri de gări, remarcabile fiind cele de la Curtea de Argeş, Comăneşti şi Galaţi. Sub conducerea sa a fost proiectată şi realizată construcţia clădirii Ministerului Lucrărilor Publice, în prezent, Primăria Capitalei.

Nicolae Vasilescu Karpen (1870-1964), inginer român, creatorul aşa-numitei „pile Karpen", care funcţionează continuu din 1950, fiind păstrată într-un seif blindat la Muzeul Tehnic „Dimitrie Leonida" din Bucureşti. Preşedintele Societăţii Franceze de Fizică, I. Solomon, scria despre Nicolae Vasilescu-Karpen: „A inventat pila cu combustie cu o jumătate de secol înainte ca oamenii să ajungă pe lună datorită ei". Vasilescu Karpen a absolvit cursurile Şcolii Naţionale de Poduri şi Şosele din Bucureşti în anul 1891, ca şef de promoţie. După 3 ani de activitate inginerească în domeniul lucrărilor publice din ţară, plecând la Paris, urmează cursurile Şcolii Superioare de Electricitate, unde îşi ia diploma de inginer electrician în 1900. În paralel, frecventează cursurile facultăţii de fizică la Universitatea Sorbona, devenind licenţiat în ştiinţe fizice în anul 1902. Şi tot în celebra Sorbonă îşi trece doctoratul în fizică, cu teza *Recherches sur l'effet magnétique des corps électrisés en mouvement.* Această lucrare, publicată la Paris, este şi acum, după peste 100 de ani de la apariţie, citată în bibliografii privind teoria relativităţii. Chiar în acel moment, 1904, valoarea lui Nicolae Vasilescu-Karpen este recunoscută de comunitatea ştiinţifică internaţională şi autorului tezei i se încredinţează catedra de electrotehnică a Universităţii din Lille.

Vasilescu-Karpen predă un trimestru aici, patriotismul său aducându-l în ţară în 1905. Devine primul profesor la Catedra de electrotehnică, atunci înfiinţată la Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele din Bucureşti. În 1918 devine director al acestei Şcoli, pe care o dezvoltă ca unitate de învăţământ superior inginerese de nivel european, modern, devenită în 1920 Politehnica din Bucureşti. Va fi rector al acesteia până în 1940. Nicolae Vasilescu-Karpen a fost ales membru titular al Academiei Române în 1923. A scris pentru uzul studenţilor politehnişti un *Manual de electrotehnică generală*, publicat în 1925, şi *Electricitate*, tipărită în 1942. Între realizările sale inginereşti se numără: construcţia tunelului Bereşti pe linia Bârlad–Galaţi, proiectarea de centrale electrice şi electrificarea oraşelor Câmpina şi Constanţa, staţia TFF de la Băneasa (realizată în 1915 cu material exclusiv din ţară, staţie cu o rază de acţiune de circa 2 km, unică la acea vreme în Europa).

Constantin C. Orghidan (1874-1944) a fost inginer român, colecţionar, vicepreşedinte al Societăţii Numismatice Române şi membru de onoare al Academiei Române. Acestui inginer, ţara noastră îi datorează o valoroasă colecţie de piese rare. El provenea dintr-o familie de comercianţi aromâni. Deşi a urmat drumul ştiinţelor reale, Orghidan a fost preocupat şi de istorie, filosofie şi arheologie, fiind un exemplu de antreprenor care înţelege şi apreciază importanţa culturii româneşti. Mai mult chiar, donează, spre studiu şi expunere publicului larg, colecţia care a reprezentat pasiunea sa de o viaţă. Biblioteca Academiei Române a primit din partea lui Constantin Orghidan aproximativ 10.000 de artefacte valoroase, adunate de antreprenor de-a lungul vieţii; ele au fost donate instituţiei în anul în care inginerul colecţionar a trecut la cele veşnice, 1944. Datorită lăudabilului gest – aproape de neconceput în zilele noastre – românii îşi pot cunoaşte istoria şi prin prisma numismaticii. Cea mai spectaculoasă şi cunoscută piesă din colecţia donată este Marea Camee a României (posibil secolul IV d.Hr.), a treia ca mărime din lume, potrivit Bibliotecii Academiei Române.

Ion S. Gheorghiu (1885-1968), inginer şi cercetător, a predat primul curs de Maşini electrice la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii Bucureşti şi apoi, din 1921, la Facultatea de Electrotehnică a Şcolii Politehnice Bucureşti. Din acest an a condus un colectiv de specialişti, care îşi concentrau activitatea în cadrul Laboratorului de Maşini Electrice din vechiul local din strada Polizu al Şcolii Politehnice din Bucureşti. Acest laborator s-a construit în anii 1926-1930, cu contribuţia majoră în proiectarea şi utilarea cu maşini şi aparatură de încercări şi de măsură a profesorului Alexandru Popescu. În anul 1947 a apărut primul curs (litografiat) de Maşini electrice în România. Fiind primul manual în acest domeniu, acesta are şi meritul de a fi introdus în limba română o serie de termeni tehnici care au fost adoptaţi şi fac parte din patrimoniul limbii române contemporane.

Gheorghe Nicolau (1886-1950), om de ştiinţă, inginer, membru titular al Academiei Române. A absolvit în anul 1911 Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele, obţinând diploma de inginer constructor. A lucrat apoi ca profesor universitar la Catedra de maşini cu combustie internă a Institutului Politehnic Bucureşti (1924-1950). A contribuit la modernizarea şi amenajarea unor unităţi energetice cu motoare termice din România şi a elaborat lucrări în domeniul teoriei motoarelor cu ardere internă. Împreună cu academicianul Nicolae Profiri, a abordat problemele ştiinţifice şi tehnice ale construcţiei moderne de drumuri asfaltate, ocupându-se în special de aspectele legate de condiţiile de climă şi circulaţie din România. Este autor al mai multor cursuri universitare. În perioada 4 noiembrie 1944 – 30 noiembrie 1946, Gheorghe Nicolau a fost ministru al Asigurărilor sociale în guvernele conduse de către Constantin Sănătescu, Nicolae Rădescu şi Petru Groza. A deţinut funcţia de secretar general al Academiei Române între anii 1948-1950.

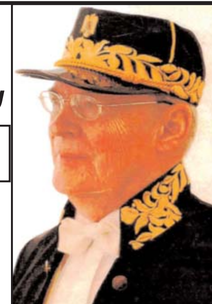
Constantin Budeanu (1886-1959), inginer, membru titular al Academiei Române. În 1903 este admis la Şcoala Naţională de Poduri şi Şosele şi obţine diploma de inginer în 1908. A studiat domeniul electrotehnicii şi în străinătate. La întoarcerea în ţară, începe lucrul la atelierele CFR şi Societatea de Tramvaie Bucureşti. Curând după aceea, devine director tehnic al Societăţii Electrice din Bucureşti şi în 1916 profesor de Măsurări Electrice şi Electrotehnică în catedra de Electricitate şi Electrotehnică a Şcolii Naţionale de Poduri şi Şosele din Bucureşti. A fost asistentul lui Nicolae Vasilescu-Karpen din 1 octombrie 1916. În 1926 devine profesor titular la cursurile Măsuri şi Tracţiune electrică. A fost membru în primul birou de conducere al Comitetul Electrotehnic Român. A participat activ la adoptarea sistemului internaţional de unităţi de măsură şi a avut preocupări legate de metrologie.

Nicolae Gheorghe Caranfil (1893-1978), inginer român, membru corespondent al Academiei Române. La intrarea în Muzeul Satului din Bucureşti, o placă memorială aminteşte de marile lucrări hidrotehnice care s-au făcut, sub domnia Regelui Carol al II-lea, pentru crearea Parcului Herăstrău şi a întregii zone verzi din nordul Capitalei, în anii 1932-1937, sub conducerea inginerului Nicolae Caranfil.

→

Grănițuirea României Mari

Acad. Alexandru SURDU

Reluăm aici încă un capitol din cartea *De la Marea Unire la România Mare,* publicată în 2019 de academicianul Alexandru Surdu la Editura Moroşan din Bucureşti. O scurtă prezentare a volumului a fostă făcută în numărul din luna mai al revistei.

Desfăşurarea războaielor ungaro-române din 1919 după încheierea Primului Război Mondial prin Armistiţiul de la Compiègne (29 octombrie 1918), începute cu atacarea României din Munţii Apuseni (16-18 aprilie 1919), atacarea României prin trecerea graniţei stabilite pe râul Tisa (20 iulie 1919) şi până la ocuparea Budapestei de către armatele române (4 august 1919), în continuarea războaielor ungaro-cehoslovace finalizate cu ocuparea Slovaciei şi înfiinţarea Republicii Sovietice Slovace (16 iunie 1919) – să nu uităm nici de Republica Sovietică Bavaria (12 aprilie 1919) – desfăşurate sub privirea îngăduitoare a armatei franceze, care, în mod normal, ar fi trebuit să instituie un regim de *ocupare* a Ungariei, ca stat inamic al Antantei în formula Austro-Ungariei, nu de prietenie şi toleranţă, denotă o anomalie a cărei explicaţie n-am găsit-o în cărţile româneşti de istorie. Cum de i s-a permis Ungariei să ducă în continuare războiul? Ce s-ar fi întâmplat dacă armata română ar fi fost învinsă şi Ungaria ocupa Bucureştii în 1919? După ce ar fi ocupat, bineînţeles, Transilvania? Răspunsul este simplu: Republica Sovietică România! Cine să fi dorit acest lucru?

Armata română a fost însă învingătoare şi a reuşit să ocupe Budapesta. Şi a făcut-o singură. A ocupat apoi toată Ungaria şi a dezarmat trupele maghiare. A pus capăt Republicii Sovietice Ungaria, înfiinţată la 20 martie 1919, atrăgându-şi pentru totdeauna adversitatea Uniunii Sovietice, care n-o va ierta. Apoi a fost somată, la scurt timp, să părăsească Ungaria, fără încheierea vreunui tratat de pace cu această ţară, de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic! Mai mult, Ungaria învinsă (1918) în formula Austro-Ungariei de către armatele Antantei, şi separat de armatele române (1919), a participat la Conferinţa de Pace de la Paris cu pretenţii teritoriale şi chiar le-a obţinut în defavoarea României. Adică, la stabilirea graniţei cu România, care trebuia să fie pe râul Tisa, Ungaria a obţinut jumătate din Crişana, tocmai partea cu cele trei Crişuri.

N-am găsit relatări despre soarta românilor din această zonă după ocuparea ei de către trupele maghiare. Cunoscând ce s-a petrecut după ocuparea Transilvaniei în 1919 până la graniţa de pe Mureş, într-un timp record (din noiembrie 1918 până în aprilie 1919), numai în judeţul Arad au fost omorâţi peste 300 de români, unii în chinuri groaznice, ne putem imagina ce s-a petrecut în Crişana de Vest, în care astăzi nu mai există niciun român!

De ce a fost oare pedepsită România în favoarea Ungariei, când graniţa dintre România şi Ungaria fusese stabilită, la Tratatul cu Antanta, pe râul Tisa, şi a fost unul dintre motivele pentru care a intrat România în război alături de Franţa, Anglia, Italia şi Rusia? Să fi fost acela referitor la Pacea de la Bucureşti (24 aprilie 1918) cu Puterile Centrale, care n-a fost însă recunoscută nici de Guvernul României încă libere din Moldova, şi nici de către Regele Ferdinand al României? Ştiindu-se foarte bine că România a continuat războiul, fiind atacată de către Ungaria, până la ocuparea acesteia de la sfârşitul anului 1919. Dacă acesta a fost motivul, atunci diplomaţia română n-a ştiut să negocieze şi nici să ameninţe cu reocuparea Ungariei, care ar fi fost foarte uşor de realizat.

Se consideră, de asemenea, că România ar fi renunţat la pretenţiile sale de la graniţa cu Ungaria datorită „compensaţiilor" pe care le-a obţinut la graniţa cu Rusia. Numai că acestea nu aveau nicio legătură cu războiul. Basarabia nu a fost cucerită de armatele române şi, respectiv, ocupată, ci *s-a unit,* ca şi Bucovina, cu România, separându-se de Uniunea Sovietică, în conformitate cu dreptul la autodeterminare, instituit chiar de către legislaţia Uniunii Sovietice, şi aceasta, în condiţiile de pace de după Brest-Litovsk (20 noiembrie 1917). Ceea ce poate fi adăugat aici ar fi faptul că, în zona de Răsărit, autodeterminarea se aplica numai la state constituite care fuseseră înglobate în fostul Imperiu Rusesc, şi nu la teritoriile locuite de anumite populaţii de aceeaşi etnie, ceea ce era prevăzut în reglementările impuse de puterile Antantei şi mai ales de către

Statele Unite ale Americii şi preşedintele acestora, Woodrow Wilson. România ar fi fost îndreptăţită să ceară aplicarea acestor prevederi şi Uniunii Sovietice, mai ales că, fără să vrea, contribuise la victoria Revoluţiei Sovietice cu câteva tone de aur, pe care nu le va mai recupera niciodată. Dar aceasta ar fi însemnat extinderea considerabilă a teritoriilor româneşti până în Nordul Mării Negre, pe vechile tărâmuri ale massageţilor. La Odesa (*Odessos*) se mai vorbea româneşte până la Al Doilea Război Mondial. În Transnistria se vorbeşte româneşte până în zilele noastre, dar tot mai puţin. Ceea ce înseamnă, pentru vremurile acelea, că România a pierdut în Răsărit un teritoriu imens.

Acelaşi lucru s-a petrecut în Nordul Bucovinei, în ţinuturile Galiţiei, populate de români, ruteni şi ruşi, în care populaţia stabilă, autohtonă, era română, peste aceasta suprapunându-se periodic ucraineni, ruşi, austrieci sau polonezi care se alungau unii pe alţii.

Cea mai funebră a fost însă graniţa de Nord-Vest, la care, în mod ciudat, s-a respectat cerinţa graniţei pe râul Tisa, dar au fost *excluşi* din România marmaţienii de pe două treimi din Maramureşul istoric, din cea mai veche vatră a romanităţii orientale, cea întemeietoare de state româneşti. Teritoriul cavalerilor marmaţieni, al cnejilor şi al voievozilor Dragoş şi Bogdan, a fost înglobat în Cehoslovacia, apărută ca stat hibrid, după povestea cu Republica Sovietică Slovacă, după care a trecut când la polonezi, când la ruşi, când la ucraineni, ca un fel de teritoriu al nimănui. Aceasta, făcând abstracţie de localităţile populate cu români din Nordul şi Nord-Estul Maramureşului „cehoslovac", spre Polonia şi Galiţia, situaţie datorată continuităţii populaţiilor româneşti de pe vechile teritorii ale Marmaţiei şi al Sarmaţiei, ocupate sporadic de năvălitorii slavi, diferiţi numai prin dialectele vorbite, care s-au transformat cu timpul în limbi naţionale. Este interesant faptul că, prin 1930, statisticile lingvistice ale Cehoslovaciei nu-i mai menţionează pe români. Şi n-o mai fac nici ruşii, nici ucrainenii, cu toate că unii dintre ei, despre care merită să vorbim în mod special, trăiesc, în felul lor, până în zilele noastre.

Graniţa de Sud-Vest a României trebuia să fie Dunărea, dar şi aici s-au petrecut lucruri ciudate, astfel încât, peste jumătate din Banat a revenit Serbiei. Teritoriu care n-a fost niciodată al acesteia şi era locuit de români. El făcea parte din Banatul Timişoarei, faţă de Banatul Severinului. Şi aici este vorba, în mod evident, de pierderea unui teritoriu. Şi spunem „pierdere" pentru Maramureşul de Nord, pentru Crişana de Vest şi pentru Banatul de Vest, deoarece reprezentanţii acestora au participat la Marea Adunare de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918 şi au hotărât Unirea cu România. Pentru susţinerea acestei afirmaţii, reamintim primul punct al Rezoluţiei de Unire.

„1. Adunarea Naţională a tuturor românilor din Transilvania, Banat şi Ţara Ungurească, adunaţi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acestor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii cu România. Adunarea Naţională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al naţiunii române în întreg Banatul cuprins între râurile Mureş, Tisa şi Dunăre."

„Teritoriile din Ţara Ungurească" sunt Maramureşul şi Crişana. Ele nu sunt menţionate separat, ca Banatul, deoarece legătura lor cu Transilvania era mai evidentă şi nimănui nu i-ar fi trecut prin minte că ar putea fi segmentate, adică s-ar putea referi numai la anumite părţi ale acestora. Dovada cea mai clară o constituie Decretul-lege al Guvernului României, semnat de Regele Ferdinand şi publicat în *Monitorul Oficial* din 13/26 decembrie 1918, în care se spunea că: „Ţinuturile cuprinse în hotărârea Adunării de la Alba Iulia, de la 18 noiembrie/1 decembrie 1918, sunt şi rămân de-a pururea unite cu Regatul României". Şi chiar au rămas, dar nu „de-a pururea", ci până după data de 4 iunie 1920, când a fost semnat Tratatul de la Trianon, iar trupele române au fost nevoite să se retragă din Nordul Maramureşului, Crişana de Vest şi Banatul de Vest.

A fost o încălcare a hotărârii românilor, a unui decret-lege semnat de regele României. Aceasta a fost **grăniţuirea** impusă de forţele politice ale ţărilor aliate în aşa-numita Antantă. Acesta a fost însă abia începutul încălcărilor pe care le vor face marile puteri. Şi dacă prima încălcare nu ne-a afectat prea mult, fiind cu gândul mai ales la Basarabia şi Bucovina, la înfăptuirea României Mari, va deveni cu timpul obişnuinţă şi vom tolera periodic răpirea câte unor părţi din teritoriile noastre, gândindu-ne că, oricum, tot ne mai rămâne câte ceva, până când, spre zilele noastre, am început chiar noi să facem donaţii. Noi? Nu, se va spune, guvernele noastre. Noi n-am făcut decât să privim.

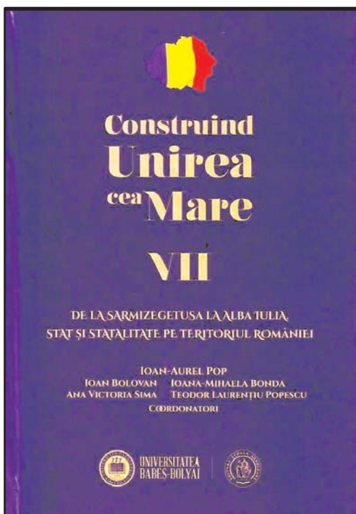
Caranfil obţinuse diploma de inginer civil la École de Génie Civil din Gand, Belgia; a urmat apoi cursuri postuniversitare la Universitatea din Cambridge, Marea Britanie. A lucrat în Franţa, şef de birou al Comisiei Militare de Armament, apoi în Marea Britanie şi în Italia. În ţară, fiind director general al Societăţii „Electrica", între 1922 şi 1929, pune bazele industriei de maşini electrice la Cluj şi Timişoara; va mai fi subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naţionale, apoi ministru al Aerului şi Marinei. După 1944 este delegat al Guvernului României la Conferinţa pentru reorganizarea transporturilor intereuropene. Are lucrări publicate despre amenajarea hidraulică a regiunii Bucureşti, despre baraje în calcare; lui i se datorează rezervorul de la Bulboci. A făcut parte din Comitetul Naţional Român de la Washington (1949), a fost membru al Asociaţiei Generale a Inginerilor din România (AGIR), al Societăţii Inginerilor Civili din Franţa, al Consiliului Uniunii Internaţionale a Procuratorilor de Energie Electrică.

Cele expuse mai sus au fost din vremuri de început, iar cele mai multe creaţii, construcţii, realizări tehnice, au dăinuit în timp. Şi a mai dăinuit ştiinţa transmisă, cu dragoste de ţară şi cu pasiune, generaţiilor de tineri. În şcolile tehnice superioare din România s-au introdus noi discipline inginereşti, în pas cu evoluţia mondială a tehnicii şi tehnologiilor. Nu pot să nu amintesc aici despre contribuţia unor profesori matematicieni la pregătirea inginerilor români din toate timpurile existenţei şcolilor politehnice la noi în ţară, cele mai răsunătoare nume fiind Gheorghe Ţiţeica şi Traian Lalescu. Generaţii de ingineri au dat viaţă cunoştinţelor însuşite în şcoală şi au depus eforturi în condiţii grele, pentru a construi ceea ce mai vedem a exista dintr-o epocă în care industrializarea era prioritară în România.

Centenarul Marii Uniri

Construind Unirea cea Mare

Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Ioana-Mihaela Bonda, Ana Victoria Sima, Teodor Laurenţiu Popescu, coordonatori, *Construind Unirea cea Mare,* 8 volume, Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018

Au colaborat (la unul sau, adesea, la mai multe dintre cele 8 volume): Mircea-Gheorghe Abrudan, Susana Andea, Emanuel Bădescu, Mihaela Bedecean, Ioan Bolovan, Ioana-Mihaela Bonda, Gheorghe Cazacu, Cecilia Cârja, Ionuţ Costea, Andreea Dăncilă-Ineoan, Marius Eppel, Mihai-Octavian Groza, Gheorghe Iacob, Georgeta Ionescu, Ovidiu-Emil Iudean, Adrian Iuşan, Teodora Mihalache, Marius Mureşan, Gheorghe Neacşu, Coriolan Horaţiu Opreanu, Ioan-Aurel Pop, Teodor Laurenţiu Popescu, Flaviu Vasile Rus, Aurel Rustoiu, Claudia Septimia Sabău, Marcela Sălăgean, Tudor Sălăgean, Natalia Tampa, Marina Trufan.

M**area Unire,** dincolo de toţi factorii complecşi care au determinat-o, rămâne cel mai înalt gest de voinţă colectivă înfăptuit de naţiunea română. Pentru a fi adevăraţi urmaşi ai acelor făuritori de ţară de acum un secol, ar trebui să continuăm sublima lor întreprindere, să avem încredere în noi şi în Ţara Românească, să construim un prezent realist şi să pregătim un viitor bun pentru copiii şi nepoţii noştri, într-o Europă paşnică, unită şi prosperă. Dar ca să avem forţa să le facem pe toate, este nevoie de un lucru aparent simplu: să cunoaştem, aşa cum a fost, epopeea noastră de Unire, derulată în urma Marelui Război, să avem acces la sursele istorice şi la interpretările lor fireşti. De aceea, cel mai frumos dar făcut românilor de către Universitatea Babeş-Bolyai la Centenar, după o sută de ani de la pătrunderea noastră pe magistrala lumii contemporane, sunt aceste volume de mărturii şi de istorii, care ne legitimează existenţa demnă în cadrul concertului mondial al naţiunilor. (Acad. Ioan-Aurel Pop, pe coperta a patra a fiecărui volum)

A**ceastă monumentală serie** de cărţi (în total, aproape 8500 de pagini) este rezultatul unui proiect editorial dedicat Centenarului Marii Uniri, realizat sub egida Universităţii Babeş-Bolyai şi a Editurii Şcoala Ardeleană, ambele din Cluj-Napoca, cu sprijinul financiar al Academiei Române şi al Consiliului Judeţean Cluj şi al sponsorilor: Banca Comercială Română, Banca Transilvania, Fundaţia Lapedatu, Fundaţia Transilvania Leaders, Romeo Marius Stolnean.

Pentru fiecare volum, menţionăm titlul şi coordonatorii, după care reluăm şi extrasele din prefeţe pe care autorii lor le-au reprodus pe coperta din spate a volumelor:

Vol. I: *De la Revoluţia Paşoptistă la formarea Partidului Naţional Român (1848-1881),* volum îngrijit şi prefaţă de Mircea-Gheorghe Abrudan.

Vol. II: *Naţiune şi regalitate (1881-1914),* volum îngrijit şi prefaţă de Andreea Dăncilă-Ineoan şi Ovidiu-Emil Iudean.

Vol. III: *De la Marele Război la România întregită (1914-1922),* volum îngrijit şi prefaţă de Mihai-Octavian Groza şi Claudia Septimia Sabău.

Vol. IV: *Constituirea instituţiilor naţionale româneşti în Transilvania,* volum îngrijit şi prefaţă de Cecilia Cârja.

Vol. V: *Democraţie şi spirit civic. Credenţionale* (1), volum îngrijit de Mihaela Bedecean, prefaţă de Mihaela Bedecean şi Ioana-Mihaela Bonda.

Vol. VI: *Democraţie şi spirit civic. Credenţionale* (2), volum îngrijit de Ioana-Mihaela Bonda.

Vol. VII: *De la Sarmizegetusa la Alba Iulia. Stat şi statalitate pe teritoriul României,* volum îngrijit şi prefaţă de Ioan-Aurel Pop şi Ioan Bolovan.

Vol. VIII: *Tradiţie – integrare – modernitate în legislaţia românească din primul deceniu interbelic,* volum îngrijit de Marcela Sălăgean, Marina Trufan, Marius Mureşan, Gheorghe Cazacu, Adrian Iuşan, prefaţă de Marcela Sălăgean.

Volumul I al seriei documentare *Construind Unirea cea Mare* restituie mediului cultural românesc, cu ocazia Centenarului Marii Uniri, principalele izvoare istorice din perioada paşoptistă până în momentul proclamării Regatului Român. Sursele surprind dezideratele de unitate politică, culturală şi bisericească ale românilor din toate regiunile locuite în majoritate de ei, ilustrând visele, viziunile şi proiectele clare ale elitei paşoptiste asupra viitorului comun al „Românimii", toate acestea înscriindu-se pentru totdeauna în cartea de istorie a unirii românilor. Acest prim volum şi toate celelalte care îi vor urma nu şi-au propus altceva decât să rescrie pentru generaţiile de astăzi şi de mâine această carte de istorie fundamentată pe surse primare din epocă, nu pe mituri, păreri sau poveşti. (Mircea-Gheorghe Abrudan)

Volumul II are avantajul de a oferi celui interesat de felul în care se articulează mişcarea naţională atât privirea dinăuntru, care surprinde intensitatea fenomenului în rândul comunităţii româneşti, de către actori implicaţi în procesul acestei emancipări naţionale, dar şi privirea din afară, realizată de martori străini, care înregistrează morfologia acestui fenomen cu detaşare şi cu suficientă luciditate. Dacă în primul caz, cei care consemnează sunt predominant actanţii, liderii mişcării naţionale, în cel de al doilea e vorba mai ales de „gulerele albe", diplomaţii străini acreditaţi la Bucureşti, interesaţi să trimită ţărilor lor analize pertinente despre starea politicii externe româneşti. Intersecţia acestor tipuri de surse interne şi externe în cadrul acestui volum reprezintă pentru cititorii interesaţi de felul în care se produce mobilizarea naţională modernă un adevărat privilegiu al lecturii. (Andreea Dăncilă-Ineoan, Ovidiu-Emil Iudean)

Volumul III al colecţiei *Construind Unirea cea Mare* reprezintă o sinteză a evenimentelor istorice desfăşurate între anii 1914 şi 1922. Documentele surprind cele mai semnificative momente şi implicarea personalităţilor vremii, începând cu dezbaterile privind intrarea României în Primul Război Mondial, implicarea acesteia în conflict, realizarea şi recunoaşterea internaţională a Marii Uniri şi încheind cu momentul încoronării suveranilor României Mari. Informaţiile cuprinse în cele peste 250 de documente ale volumului ilustrează eforturile politice şi diplomatice depuse atât de românii din Regatul României, cât şi de cei din provinciile aflate sub dominaţie străină, pentru realizarea statului naţional unitar. (Mihai-Octavian Groza, Claudia Septimia Sabău)

Documentele adunate în **volumul IV** reflectă capacitatea de mobilizare şi de angajare a românilor într-o dinamică ce viza transpunerea în fapt a proiectului de unitate naţională. În marea lor majoritate, acestea surprind constituirea la nivel judeţean şi local a Consiliilor şi Gărzilor Naţionale Române, proces desfăşurat sub coordonarea şi cu sprijinul Consiliului Naţional Român Central de la Arad, recunoscut ca pol central al puterii româneşti din această perioadă. În acelaşi timp, documentele sunt extrem de relevante pentru efortul de informare a mediilor politico-diplomatice şi a opiniei publice internaţionale cu privire la justeţea cauzei româneşti şi, deopotrivă, pentru demersul de organizare a structurilor politico-administrative româneşti în spaţiul intracarpatic şi pentru transferul de putere dinspre lumea veche înspre noile realităţi care se năşteau la sfârşitul Marelui Război. (Cecilia Cârja)

Lectura mărturiilor despre unitate naţională, concretizate în Documentele Unirii cuprinse în **volumul V,** ilustrează reverberaţiile pe care le-a avut ideea naţională. Profunzimea şi mesajul acesteia au urmat o traiectorie verticală, regăsindu-se la aceeaşi intensitate atât în marile centre urbane, cât şi în cele mai mici comunităţi rurale, de la nivelul elitei politice până la oamenii simpli. Actele Unirii, fie acestea credenţionale, procese-verbale sau hotărâri, reprezintă, în fapt, un capitol de istorie scris de românii obişnuiţi ai acestui neam, care au reuşit să împlinească dorinţa de a crea România Mare, un dor preluat, ca o moştenire sfântă, de la generaţiile anterioare. (Mihaela Bedecean)

Lunile noiembrie şi decembrie ale anului 1918 reprezintă momentul în care proiectul de unitate naţională a intrat în ultima sa etapă, cea a organizării finale, transformându-se dintr-un proces discursiv în unul concret, prin care s-a pus în aplicare programul de acţiune privind organizarea adunării constituante de la Alba Iulia. Textele din **volumul VI** ilustrează tocmai momentul preparativelor pentru unire, al implicării organismelor politice şi administrative în acţiunile derulate şi, mai cu seamă, concursul şi adeziunea totală a populaţiei la buna desfăşurare a Marii Adunări şi la realizarea obiectivului propus. Parcurgerea materialului documentar vine să întărească o realitate: românii ardeleni şi cei bănăţeni din monarhia dualistă au dorit, au aşteptat, au pregătit şi au realizat Unirea cu Ţara. (Ioana-Mihaela Bonda)

Volumul VII se justifică prin nevoia de a avea, pe lângă miile de documente conţinute în cele şapte volume, imaginea de ansamblu a devenirii acestui spaţiu, de la entitatea politico-administrativă cunoscută din Antichitate drept Dacia la noua şi moderna Dacie, adică la România întregită. Unitatea românească medievală, în formele sale politico-administrative, dar mai ales culturale şi spirituale, a constituit premisa dezvoltării naţiunii române moderne, proces consonant cu ceea ce se întâmplase mai devreme în Occident şi oarecum sincron în Europa Centrală şi de Sud-Est. Românii s-au încadrat şi ei într-un proces similar, mai întâi reuşind, în mod paşnic, să-şi clădească „Piemontul" lor, prin unirea, la 1859, a Moldovei cu Ţara Românească. Deplina unitate naţional-statală a românilor a mai trebuit să aştepte câteva decenii, ea devenind realitate politică la sfârşitul Marelui Război care a izbucnit în vara anului 1914. (Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan)

Volumul VIII: Încă din primăvara anului 1918, după proclamarea unirii Basarabiei cu Regatul Român, dar mai ales după 1 Decembrie 1918, pe lângă demersurile diplomatice pentru recunoaşterea internaţională a noilor frontiere ale ţării, elita politică românească a avut drept obiectiv consolidarea internă a României, prin adoptarea unor măsuri legislative privind integrarea provinciilor unite, modernizarea şi dezvoltarea ţării, în ansamblul său. Realizările acelor vremi au fost catalogate în mod diferit atât de contemporani, cât şi de analiştii din deceniile care au urmat. Indiferent de aprecierile sau criticile exprimate, cei care au studiat istoria României interbelice sunt de acord că progresul a fost evident, iar acel mare proiect naţional, România Mare, realizat de o elită aflată la unison, indiferent de propriile opţiuni politico-ideologice, a constituit un model ce a rămas în memoria colectivă pe tot parcursul epocii contemporane. (Marcela Sălăgean, Mariana Tufan, Marius Mureşan, Gheorghe Cazacu, Adrian Iuşan)

Ce ne aşteaptă?
Dialog cu Johan Galtung

Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG

Gabriela Căluţiu Sonnenberg: *Sunteţi unul dintre primii oameni de ştiinţă care au semnalat importanţa crescândă a statelor asiatice în peisajul geopolitic internaţional, preconizând deplasarea centrului de greutate spre Asia. Se pare că momentul lor a sosit, cel puţin din punct de vedere economic. Pe parcursul pandemiei, mai ales China a dobândit o poziţie de vârf (cu toate bunele şi relele aferente). Se va produce schimbarea şi în plan politic? Dacă da, ce efecte va avea ea asupra Occidentului?*

Johan Galtung: Există asiatici şi asiatici, dar un lucru este foarte clar: două dintre cele mai mari naţiuni ale planetei sunt asiatice, China şi India. Iar China şi India sunt legate strâns. Dacă ele se asociază, vom avea de-a face cu o putere cu adevărat mondială. Asta nu înseamnă neapărat ceva negativ. Chiar deloc. Bineînţeles că au şi asiaticii dreptul lor la autodeterminare. Noi, cei din vest, ne-am obişnuit să credem că totul depinde de noi, că noi suntem cei care adoptă deciziile, dar între timp a devenit foarte clar că popoarele asiatice doresc să-şi asume responsabilitatea pentru propriul lor destin.

G.C.S.: *Multe dintre ele au însă o tendinţă de guvernare în stil autoritar. Ne putem aştepta la o preluare paşnică dinspre Est, cu preţul acceptării unui control mai strict la nivel statal?*

J.G.: Ei bine, s-ar putea să fie aşa. Dar, vedeţi Dumneavoastră, asiaticii au fost în trecut subiectul politicii noastre coloniale, o politică extrem de autoritară. Este foarte posibil ca între timp să fim nevoiţi să combatem acele metode pe care tot noi le-am introdus cândva.

G.C.S.: *Este posibil ca democraţia noastră să sufere din această cauză?*

J.G.: Democraţia noastră?... Tare mult mă bucur că o numiţi aşa, *a noastră!* Tocmai pentru că această democraţie ne-a caracterizat numai pe noi. Nouă ni se potriveşte, dar nu este valabilă pentru lumea întreagă.

G.C.S.: *Vreţi să spuneţi că este nedreaptă?*

J.G.: Nu, doar că se adaptează cerinţelor noastre. Este sarcina noastră să ne construim o democraţie proprie. De altfel, acest lucru ne-a reuşit destul de bine.

G.C.S.: *Cu alte cuvinte, va exista o soluţie de guvernare mixtă pe plan mondial?*

J.G.: Există deja o combinaţie. Vedeţi Dumneavoastră, o politică globală unitară nici măcar nu există, pentru că părţile componente ale lumii exercită în acelaşi timp şi funcţii civilizatoare. Civilizaţiile se amestecă între ele, dar fiecare dintre ele luptă pentru prezervarea propriei identităţi. Din acest motiv, politicile de guvernare au mai degrabă o extindere regională. Suntem grupaţi pe regiuni, iar aceste regiuni, aşa cum spuneam, au un rol civilizator, dacă înţelegeţi ce vreau să spun.

G.C.S.: *Se remarcă în etapa de combatere a pandemiei o intensificare a naţionalismului, unele state optând chiar pentru închiderea ermetică (să sperăm că nu pentru totdeauna). După părerea Dumneavoastră, care dintre cele două tendinţe va învinge: cea a revenirii la formula statelor naţionale autonome sau, dimpotrivă, cea a creării unui front comun, de combatere a ameninţării globale, induse prin efectele extinderii virusului, care loveşte peste tot la fel?*

J.G.: Poate că este mai potrivit cuvântul *regionalism* decât naţionalism. Tot statele din trecut sunt purtătoarele schimbării, dar ele au tendinţa să se asocieze la nivel regional.

G.C.S.: *Ca în cazul Uniunii Europene?*

J.G.: De exemplu.

G.C.S.: *Sunteţi de părere că Uniunea Europeană va supravieţui cu succes probei de foc a pandemiei?*

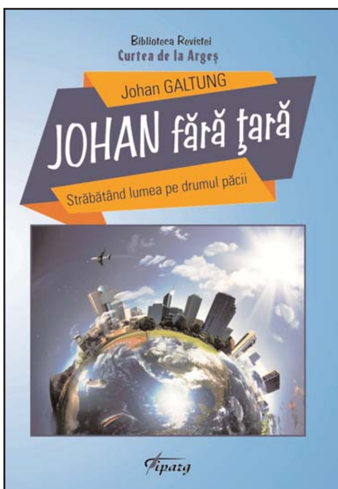
J.G.: U.E. a răzbit deja prin multe crize. Dar trebuie făcută o diferenţă: avem o U.E. şi altă U.E.. Există acel nucleu iniţial, format din statele fondatoare: BENELUX – cu care a început totul – apoi Germania, Italia, Franţa, Spania...

G.C.S.: *Da, urmate de ţări precum România, aşa este. Vorbind despre România, am observat mai nou o uşoară reţinere faţă de U.E., chiar o rezistenţă aş spune. Se aud voci care nu sunt de acord cu statutul de „stat membru în rol secund”, de mâna a doua. Trebuie să ne îngrijorăm?*

J.G.: Exact cum spuneţi: U.E. este o scară cu mai multe trepte. Eu cred că este important ca fiecare stat să detecteze exact treapta care i se potriveşte cel mai bine. Avem un solid sâmbure central. În jurul lui se poate clădi trainic, eşalonat.

G.C.S.: *Decizia asupra acestei alegeri revine politicienilor. În aceste momente de criză, protagoniştii se schimbă însă foarte rapid: se remarcă mai ales „bărbaţii de stat”, dispuşi să preia răspunderi şi să impună restricţii severe, dar şi „femeile de stat”, mai sensibile la problemele cetăţenilor. Asistăm cumva la apariţia unei noi clase de politicieni, având la bază o combinaţie de calităţi „feminine” şi „masculine”, de fermitate şi sensibilitate, fără delimitare strictă după modelul tradiţional pe roluri? Apare un nou tip de „demnitar-hibrid”?*

J.G.: Este o idee foarte interesantă. Sunt întru totul de acord cu ea! O lume nouă este în formare, o lume care vine însoţită de un cortegiu de provocări şi de forţe dispuse să preia ştafeta, modelând aceste noi realităţi. Este foarte posibil ca unele elemente deţinătoare de putere să nu înţeleagă încă ce se întâmplă.

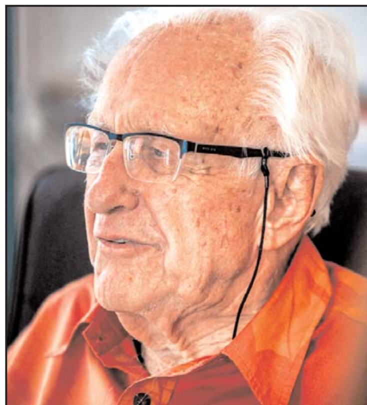

G.C.S.: *Surprinde cum personalităţi de marcă din trecut dispar peste noapte de pe scena politică, lăsând locul altora, aproape necunoscute. Unii lideri cu greutate au amuţit pur şi simplu.*

J.G.: Pentru că nu ştiu ce să spună.

G.C.S.: *Dar femeile, dacă pomenim de această nouă sensibilitate în politică? Tot Dumneavoastră aţi opinat la un moment dat că femeile sunt pe cale să preia din ce în ce mai mult din puterea de decizie pe plan mondial. Rolul lor în societate este pe cale să se consolideze acum. Se estimează că 70% dintre profesioniştii ocupaţi cu lupta împotriva efectelor pandemiei sunt femei (personal medical, îngrijitori, cadre didactice, personal din întreţinere şi curăţenie, comerţ etc.). Aplauzele sunt binevenite, dar oare recunoaşterea se va menţine şi după ce trece criza? Se va reflecta oare ea şi în tratamentul de egalitate dintre femei şi bărbaţi?*

J.G.: Este posibil, dar femeile, deşi sunt mai puţin vizibile, adoptă oricum decizii majore, numai că o fac din umbră. În viitor se va accentua această realitate, cu deosebirea că femeile vor fi mai vizibile decât în trecut, devenind mai acceptate, în general. Faceţi, vă rog, această distincţie. Ce vreau să spun este că femeile decid deja o mulţime de lucruri, dar nu o fac în mod foarte manifest.

Johan Galtung, fotografie preluată din publicaţia spaniolă online *Costa Blanca Nachrichten*, 30 aprilie 2020, https://www.costanachrichten.com/, unde a apărut versiunea în limba germană a interviului.

G.C.S.: *Lucru care se reflectă în discrepanţa recompenselor materiale, din păcate.*

J.G.: Aşa este. Spuneţi „din păcate”, dar s-ar putea ca tocmai această împrejurare să ne poarte noroc. Poate că strategia de a lua decizii dintr-o poziţie protejată, din relativ anonimat, vădeşte avantaje pentru faza în care ne aflăm acum: a interveni mai eficient, dar dintr-o situaţie mai puţin expusă, este o tactică nu lipsită de rafinament.

G.C.S.: *În afară de modificarea echilibrului pe roluri, populaţia trece acum şi printr-un proces de reaşezare demografică. A nu se uita aspectul imigraţiei, dar şi schimbarea ratelor de natalitate şi mortalitate. Ce părere aveţi, cum va evolua populaţia planetei în viitorul apropiat?*

→

Johan Galtung este un om care a făcut şi face istorie.

Cercetător şi activist pentru pace, cunoscut pe toate continentele pentru că a ţinut cursuri, a întreprins cercetări, a fost consultant pentru guverne, organisme internaţionale, corporaţii şi a încercat – adesea a şi reuşit – aplanarea unor conflicte de pe toate continentele.

S-a născut în 1930 la Oslo, unde în 1959 fondează Institutul de Cercetare a Păcii (PRIO), iar în 1993 reţeaua TRANSCEND, care intervine pentru rezolvarea conflictelor peste tot în lume. În 1987 i se decernează Premiul Right Livelihood, considerat un Premiu Nobel Alternativ pentru Pace; a primit multe alte premii internaţionale importante. A susţinut două doctorate, unul în matematică (1956) şi unul în sociologie (1957), a primit vreo zece titluri Doctor Honoris Causa, inclusiv din partea Universităţii din Cluj (1976).

Se spune că niciun norvegian nu a predat la mai multe universităţi decât el. Se mai spune şi că ar fi mai poliglot decât Papa şi că el ar fi eternul candidat la Premiul Nobel pentru Pace. El nici nu confirmă, dar nici nu dezminte aceste zvonuri.

Mediator în peste 50 de conflicte internaţionale şi autor a peste 150 de cărţi şi 1.500 de articole publicate şi traduse în zeci de limbi şi pe multiple domenii (relaţii internaţionale, istorie, psihologie, pedagogie, ştiinţe politice, sociologie, drept, religie, budism...).

Creator de ştiinţe, cum este cea a *Studiilor Păcii* şi a *Studiilor asupra Viitorului;* iniţiatorul *Teoriei Violenţei Structurale* şi al *Teoriei Structurale a Imperialismului;* fondator al primului institut de studii ale păcii, al *Journal of Peace Research* şi creator de tehnici cum este cea conţinută în primul manual al ONU pentru transformarea conflictelor (*Metoda Transcend*).

Cum a reuşit toate acestea? Lucrând încontinuu şi pretutindeni, cu bucurie, cu voluptate se poate spune. Şi ghidându-se după un principiu de luat aminte: „Nu există ceva mai teoretic decât o bună practică şi nimic mai practic decât o bună teorie”.

Autobiografia de faţă este o introducere în „universul Galtung”, un manual, o carte de înţelepciune. Un roman chiar – a fost deja răsplătită cu un premiu literar în Norvegia.

Cititorul se va convinge uşor de acest lucru – ajutat şi de prefaţa acad. Mircea Maliţa şi de postfaţa psiho-sociologului Cătălin Mamali.

Fraza de încheiere a cărţii ar trebui memorată – a se pune în contrast cu titlul: „Ne aflăm pe drumul păcii prin lume, ţara noastră.”

(Textul de pe coperta a patra a cărţii lui Johan Galtung *Johan fără ţară. Străbătând lumea pe drumul păcii,* tradusă din engleză de Gabriela Căluţiu Sonnenberg şi apărută la Editura Tiparg, Piteşti, 2015, nr. 4 în Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeş*)

Dialoguri esenţiale

J.G.: Nu cred că va creşte prea mult. Mizez mai degrabă pe stagnare, sau chiar pe un uşor regres. Din nou femeile sunt cele care decid în ce direcţie se va merge. Din ce în ce mai multe femei doresc să-şi controleze propriile vieţi, nu mai vor să fie privite ca nişte „maşini născătoare". Cu cât creşte numărul lor, aşa cum am mai spus, cu atât mai puţini copii se vor naşte. Eu cred că există acum foarte multe femei pe glob care îşi doresc un număr de maximum doi copii. Ele au acum posibilitatea de a decide, având acces la diverse metode de control şi de planificare familială. Probabil se va stabiliza situaţia în jurul unei medii de 1-2 copii, pentru ca mamele să aibă o reală şansă de a duce o viaţă mai bună, nu ca spectatoare ale bărbaţilor, obişnuiţi să-şi aleagă singuri destinul, prin propria lor voinţă.

G.C.S.: *Un alt subiect din sfera „impalpabilului" este religia. Aţi subliniat în multe rânduri faptul că majoritatea conflictelor şi războaielor se datorează „frecuşului" creat artificial pe liniile de demarcaţie dintre religii, acolo unde sunt tensiuni. La ora actuală, însă, o nouă „religie" îşi face intrarea în scenă, dobândind pe zi ce trece tot mai mulţi adepţi: religia schimbării climatice. Şi ea are ca scop salvarea planetei, chiar dacă sub o formă mai pragmatică. Sunteţi de părere că iminenţa unei eventuale extincţii planetare va reuşi să unească sub un singur scut adepţii religiilor oponente de până acum? Este de imaginat o estompare a adversităţilor dintre adepţii diferitelor religii, în condiţiile unei colaborări pentru binele speciei, per total?*

J.G.: „Religie climatică" este o expresie nouă. Inspirată combinaţie! Este foarte posibil, da, chiar foarte probabil! În fond, problema degradării climei o avem în comun cu toţii.

G.C.S.: *Dar această convingere este în acelaşi timp şi pasibilă de îndoială, ca orice religie clasică. Nu toţi cred în iminenţa pericolului unei catastrofe climatice! De aceea am optat pentru cuvântul „religie".*

J.G.: Înţeleg foarte bine sintagma. Mi se pare inspirată atât expresia aceasta, cât şi modalitatea în care formulaţi întrebările, folosindu-vă de cuvinte-cheie grăitoare.

G.C.S.: *Ne putem, aşadar, imagina un viitor în care creştinii şi musulmanii, ca exemplu, nu s-ar mai combate reciproc, ci şi-ar uni forţele, într-un efort comun, în vederea contracarării unei degradări climatice care ne-ar afecta pe toţi în aceeaşi măsură?*

J.G.: Bineînţeles, este o condiţie a supravieţuirii noastre. Planeta este la dispoziţia noastră, a tuturor oamenilor. Cred că o astfel de evoluţie este posibilă, din moment ce de ea depind atât de multe lucruri vitale pentru specia noastră. Pe de-o parte, avem demnitatea umană, mai precis, sarcina de a satisface nevoile oamenilor. Pe de altă parte, avem nevoile naturii. Ecuaţia are două componente: natura şi omul.

Noi facem parte din natură, evident, dar suntem o componentă de foarte mare importanţă, un element-cheie. În consecinţă, şi nevoile noastre sunt importante, inclusiv pentru natură. Lucrurile care ne sunt necesare şi pe care le solicităm de la ea au un efect covârşitor asupra naturii. Nevoile noastre de bază trebuie să fie acoperite. Avem sarcina nu doar de a le detecta şi formula, ci şi de a le satisface, respectând în acelaşi timp nevoile de bază ale naturii.

Eu cred că atunci când vom reuşi să înţelegem clar care sunt nevoile de bază ale oamenilor, dar şi ale naturii, vom fi capabili, pornind de la ele, să adoptăm şi deciziile optime pentru viitorul nostru comun.

Bineînţeles că necesitatea primordială absolută a omului este supravieţuirea, dar trebuie corelată cu ceva care ar putea foarte bine să poarte numele de ...„willness", o sintagmă care are în componenţă şi cuvântul „illness", englezescul pentru „boală", dar în acelaşi timp aminteşte şi de „wellness", bunăstare. Să învăţăm, deci, cum să supravieţuim, combinând aceste două elemente.

Exact acelaşi lucru se poate spune şi despre natură: supravieţuirea este şi ţelul suprem al naturii. Ce-şi doreşte, de fapt, natura? Eu cred că nimic altceva decât ceea ce ne dorim şi noi.

Există mai multe condiţii pentru supravieţuire. Dacă vrem să înţelegem cum funcţionează viaţa, trebuie să analizăm exact acele condiţii de existenţă-subzistenţă.

G.C.S.: *Alt domeniu care ne grefează tot mai mult viaţa este digitalizarea. Întâmpinăm dificultăţi la filtrarea adevărului, fiind înconjuraţi de informaţii digitalizate. Din ce în ce mai multe voci atrag atenţia că digitalizarea ar fi pe cale să ne elimine din procesul de luare a deciziilor. Apare teama că ar putea să ne oblige la acte împotriva voinţei noastre. Este justificată această teamă? Credeţi că ar trebui să ne creăm un fel de „insule" lipsite de elemente digitale, în care omul să se poată refugia la nevoie?*

J.G.: Digitalizarea este un instrument. Trebuie să-l folosim cât mai bine. Nu se pune problema să fim pentru sau împotriva ei. Există digitalizare şi digitalizare. Trebuie doar să ştim cum o întrebuinţăm.

G.C.S.: *Digitalizarea are multiple întrebuinţări, inclusiv în combaterea pandemiei. Dar planurile de redresare economică se mai inspiră şi din istorie. De exemplu, se vorbeşte în Germania despre Planul Marshall, care a ajutat mult Europa de Vest după cel de-Al Doilea Război Mondial. În Spania se vorbeşte despre reactivarea Pactului Moncloa, cel care a „reparat" economia după dictatura franchistă. Dumneavoastră aţi atras atenţia, în urmă cu mulţi ani, în autobiografie, că se pot face şi mari greşeli, adoptându-se măsuri eronate, aşa cum a făcut Japonia, altă naţiune învinsă în cel de-Al Doilea Război Mondial. Care credeţi că ar putea fi greşelile cele mai grave pe care guvernele ar trebui să le evite acum, în plină etapă de criză provocată de virusul Covid-19?*

J.G.: Este o întrebare foarte bine pusă. Mărturisesc că nu mă încumet să-i dau un răspuns. Situaţia este mult prea complexă, iar multiplele implicaţii istorice, pe care foarte bine le-aţi insinuat, sunt extrem de complicate...

G.C.S.: *Înţeleg. Să vorbim mai bine despre măsurile de redresare din perspectiva celor afectaţi de ele, mă refer aici la efectele ei sociale. Oamenii se tem că, în urma privaţiunilor de tot felul, va creşte nemulţumirea în rândul populaţiei şi se va ajunge la frământări, proteste şi chiar violenţă. Alţii dimpotrivă, consideră că, graţie ajutoarelor financiare disponibilizate din fondurile care ţineau banii blocaţi la nivel centralizat, vom asista la o revigorare a economiei, creşterea consumului, euforie etc. Care dintre scenarii vi se pare mai probabil?*

J.G.: Sunt tentat să cred mai degrabă în varianta a doua. Sau poate ambele. Eventual concomitent. Eu sunt de părere că omenirea nu este deloc mărginită la minte. Ea a găsit întotdeauna modalităţi şi căi de rezolvare. Ea este capabilă să construiască soluţii. Simt un anumit optimism, poate şi pentru că am studiat cu atenţie istoria şi îmi place să cred că mă pricep la ea, măcar un pic. Dacă ne uităm înapoi, ceea ce am depăşit ni se pare uneori de-a dreptul incredibil! Acest potenţial este existent şi latent, în noi.

G.C.S.: *Se spune că producţia va dobândi o pondere economică mai importantă decât consumul, cel care a avut rol primordial în secolul trecut. Dacă privim cu atenţie, sectorul terţiar este cel mai afectat de pandemie. Serviciile, în general, sunt aproape inexistente în perioada carantinei (turism, alimentaţie publică, transport de persoane, bănci etc.). Se poate spune că era sectorului terţiar s-a încheiat?*

J.G.: Atunci când vorbim despre terţiar ne referim la împărţirea clasică pe trei sectoare a economiei: industrie, agricultură şi servicii. Condiţia existenţei acestei clasificări este întrepătrunderea dintre sectoare. Industria şi agricultura sunt susţinute şi optimizate cu ajutorul robotizării, automatizării, finanţării etc. Tot ce ţine de intervenţia umană în procesul economic, creativitatea şi dexterităţile lui speciale, toate acestea compun domeniul serviciilor. Nu se pot desfiinţa serviciile; fără ele nu funcţionează nimic. Am făcut un scurt excurs teoretic, cu voia Dumneavoastră...

G.C.S.: *Da, aşa este, e bine să nu uităm lecţiile din teoria economică. Mulţumim pentru reîmprospătare. În altă ordine de idei, legat de viziuni pe termen lung, îmi daţi voie să amintesc un citat din cartea Dumneavoastră?*

J.G.: Când spuneţi „carte", trebuie să menţionaţi la care dintre cele o sută cincizeci de volume pe care le am pe conştiinţă vă referiţi...

G.C.S.: *Desigur, ca părinte al teoriei păcii şi al cercetării destinate rezolvării conflictelor, ca sociolog, matematician, economist şi profesor aţi scris nenumărate cărţi. Citatul la care fac eu referire provine însă din opera Dumneavoastră literară, autobiografia apărută şi în România: „O lume cu un singur stat, lumea însăşi, şi cu o singură naţiune, omenirea, se profilează la orizont. Este de datoria noastră să proiectăm o lume în care nimeni să nu fie mai egal decât altul." Aţi scris aceste rânduri în anul 2006. Vă întreb acum: credeţi că această nefastă criză ne apropie de viziunea pe care aţi avut-o atunci sau sunteţi de părere că ne îndepărtăm de acel ideal?*

J.G.: Cred că ne-am apropiat de el, tocmai din cauză că această ameninţare planează asupra întregii omeniri. Propagarea ei în cercuri concentrice duce cu gândul la un val sub carena corăbiei omenirii, un val care ne poartă, pe care navigăm într-o direcţie comună, strângând rândurile. Exact aşa vizualizez eu situaţia. Toţi suntem într-o barcă.

G.C.S.: *Da, se observă cum, pentru a realiza acest front comun împotriva duşmanului invizibil, ne metamorfozăm şi la nivel individual. Coeziunea oamenilor a crescut, apar ofertele de ajutor reciproc dezinteresat, solidaritatea oamenilor creşte. Singurătatea în carantină produce un efect neaşteptat: valorile morale dobândesc prioritate, arta, cultura iau un avânt neaşteptat. Credeţi că izolarea forţată va lăsa loc unei eliberări de energii spirituale pozitive, încurajând artele, filosofia, creativitatea? Avem şansa de a experimenta o renaştere a spiritualităţii?*

J.G.: Foarte, foarte posibil! Am putea s-o numim eliberare. Cum bine s-a putut observa la o privire atentă aruncată istoriei omenirii, s-a întâmplat mereu acest lucru. De fiecare dată când omenirea s-a aflat la o răspântie, trecând prin grele încercări, au urmat faze de înflorire ieşite din comun, exact de acest gen. De exemplu, epidemia de ciumă din anii o mie trei sute patruzeci a fost, desigur, una dintre cele mai groaznice provocări din istoria omenirii. O sută de ani mai târziu s-a întâmplat în Europa lucrul cel mai frumos posibil: Renaşterea.

Nu întâmplător, renaştere înseamnă, în sens literal, începerea unei noi vieţi. Există o istorie a viitorului în care este rezervat mult loc renaşterilor consecutive, succesive, repetate şi reiterate. Nu încape nicio îndoială că noi, omenirea, purtăm în noi capacitatea aceasta de a ne regenera.

Cei care mă cunosc ştiu că, în general, am obiceiul să eman un anumit optimism. Dar care este sursa acestei încrederi nestrămutate, pe care eu o cultiv? Hai să spunem că am idee despre istorie, cel puţin un pic de habar. Istoria noastră este o istorie a supravieţuirii, în ciuda tuturor obstacolelor, în pofida lor, oricum, mereu...

G.C.S.: *Sună foarte încurajator.*

J.G.: Sper că da.

G.C.S.: *De fiecare dată când discut cu Dumneavoastră, mă simt privilegiată şi vă sunt profund recunoscătoare pentru ideile inedite şi pentru tonul Dumneavoastră optimist. E o plăcere să comunicăm. Sper că vom reuşi azi să trezim şi interesul multor altor oameni pentru temele pe care le-am dezbătut.*

J.G.: Plăcerea este şi de partea mea. Vă mulţumesc pentru minunata formulare a întrebărilor şi pentru întreaga conversaţie. Dialogul, dezbaterea constructivă este rezolvarea, am mai spus asta. Noi am avut un dialog, nu doar un schimb de întrebări şi răspunsuri. Este o plăcere să răspund unor întrebări în spatele cărora pot ghici un spirit deschis şi o muncă serioasă.

G.C.S.: *Iar eu vă mulţumesc din suflet pentru timpul pe care mi l-aţi acordat.*

(Interviu luat pe 18 aprilie 2020. În fotografie, cei doi interlocutori, pe 24 februarie 2006, la o întâlnire a Prietenilor Culturii de pe Costa Blanca, Spania, din staţiunea Moraisa - cenaclu de limbă germană.)

Alexandru Boboc, profesorul meu din minte şi din suflet

Vlad BILEVSKY

Recent trecut întru cele veşnice, majoritatea dintre cei care au făcut studii de filosofie în ultima jumătate de secol l-au cunoscut pe profesorul Boboc mai ales la catedră, dar, în prelungirea ei, una dintre cele mai mari realizări ale Domniei Sale a fost prima sa carte, *Kant şi neokantianismul* (1968). Profesorul a fost primul – şi singurul, am putea adăuga – specialist în neokantianism de la noi, a cărui lucrare a fost publicată înainte de traducerea din 1969 a *Criticii raţiunii pure.* Încă din tinereţe şi-a demonstrat măiestria de germanist, în care nimeni nu l-a putut egala, şi prestigiul de specialist al filologiei de text kantiană l-a păstrat până la sfârşitul vieţii. În continuare, lucrarea Domniei Sale rămâne unică, iar de-a lungul anilor bibliografia neokantiană din limba română a fost sporită semnificativ prin traducerile Profesorului, mai întâi cele directe (Cassirer, Adickes, Vaihinger, Riehl, Fischer etc.), dar şi indirecte, prin orientări conexe kantianismului (Hartmann, Husserl, Heidegger, Carnap, Hegel etc.). Iar în tinereţe, după primul său deceniu de profesorat, profesorul Boboc a primit cu căldură următoarele cuvinte într-o scrisoare de la Constantin Noica: „Abia acum îmi parvine cartea (*Kant şi neokantianismul* – n.n.) pe care aţi avut amabilitatea să mi-o trimiteţi. Vă mulţumesc cu întârziere, aşadar, însă cu toată căldura, impresionat fiind de volumul de cunoştinţe puse în joc de această carte şi de felul cum l-aţi stăpânit şi ordonat. Am întârziat eu însumi, în anii formaţiei mele, asupra lui Kant şi a neokantianismului. Păstrez amintirea unei bune şcoli, dar a uneia care trebuie părăsită la timp. Am rămas în ultimă instanţă cu cei mari şi, în definitiv, alături de Platon şi Aristotel, cu un Hegel care absoarbe în el până şi pe Kant. (...) Aş fi curios să ştiu cum aţi ieşit Dv. din această întâlnire. «Încheierea» n-o spune. Oricum, aţi făcut o lucrare remarcabilă, care ar putea interesa, cred, şi alte culturi naţionale, dacă ar fi tradusă.” (Fragment din scrisoarea reprodusă în comunicarea profesorului din volumul *Simpozionul Naţional Constantin Noica,* Ediţia a V-a, Ed. Academiei, Bucureşti, 2013, p. 169) Iar generaţia noastră cea tânără de astăzi a avut şi ea onoarea de a cunoaşte unul dintre cei mai mari germanişti ai poporului român.

Când am aflat de vestea cea tristă, tocmai mă îndeletniceam cu un text recomandat de Domnia Sa: *Wer denkt abstrakt?* al lui Hegel, în traducerea profesorului Boboc (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2018). Lucram, de fapt, la o ediţie a unui curs despre Kant pe care îl organizasem cu Domnia Sa în anul universitar 2018-2019, curs pe care Profesorul m-a însărcinat să-l îngrijesc şi să-i scriu un studiu introductiv. Totul fusese înregistrat, atunci, aşa că munca era pur şi simplu una de transcriere – de furnicuţă, cum spunea Profesorul, dar mai ales de documentare. Căci, în fond, tocmai urma să public un studiu despre Kant alături de unul dintre cei mai mari specialişti în Kant din lume! Ca de fiecare dată, nu am rămas nici aici pe cont propriu. Profesorul îmi sugerase o scurtă bibliografie a perioadei respective, pe care ar fi trebuit s-o urmez nu didactic, sau într-un stil erudit, ci cu smerenie. „Te afli în faţa unui Sfinx”, îi plăcea să spună despre opera lui Kant, parafrazându-l pe Blaga, evidenţiind, ca de obicei, importanţa marelui filosof în cultura universală. Studiul despre Hegel îmi folosea, spunea Profesorul, la aprofundarea distincţiei lui Kant dintre *gândire naturală şi gândire reflectată*, la care am ajuns în cursul pe care-l transcriam. „Trebuie să ne obişnuim, în filosofie, să întrebuinţăm întrutotul gândirea reflectată spre a putea pătrunde cu adevărat ideile filosofice”, a adăugat. Şi mi-a povestit o butadă a unui neokantian, Cassirer, care, făcând referire la celebrul citat „două lucruri umplu sufletul meu: cerul înstelat deasupra mea şi legea morală din mine”, spunea: „Stelele nu sunt pe cer, ci în cartea de astronomie”. Şi mă învăţa cum întotdeauna concretul nu trebuie privit aşa cum se prezintă în gândirea noastră naturală, ci trebuie pus într-un context cognitiv, spre a ajunge la gândirea reflectată. Nimic nu a întrecut, apoi, profunzimea încheierii ideii, când mi-a spus: „Căci, în definitiv, despre aceasta s-ar putea să fie filosofia, şi nimic mai mult: desprinderea de concret spre a regăsi concretul pe planul gândirii”, şi de aici mi l-a sugerat pe Hegel.

Meditând asupra temei, ca de obicei, l-am sunat pe Profesor pentru a dezbate cele citite când, pe neaşteptate, mi-a răspuns fiul Domniei Sale şi mi-a dat de veste cum că Profesorul s-a obârşit întru Domnul. Vestea m-a cutremurat şi, parcă într-o clipă, am izbucnit în lacrimi la realizarea faptului că nu-mi voi mai vedea vreodată profesorul meu de suflet.

Experienţa mea cu dumnealui, în fond, nu a părut una aparte. L-am cunoscut în 2016, la o conferinţă dedicată lui Aristotel la Facultatea de Filosofie din Bucureşti, unde am rămas uimit de eleganţa şi lejeritatea transmiterii unui volum atât de mare de informaţii. Deşi timid, cum suntem noi studenţii de obicei, mi-am făcut curaj să merg la Domnia Sa, la sfârşit, să mă prezint şi, cu o voce tremurândă de emoţie şi de admiraţie, să-i propun organizarea unui curs de Filosofia culturii. Am fost întâmpinat, surprinzător pentru mine, cu interes şi căldură şi, desigur, cu deschiderea ca, la cei 86 de ani pe care-i avea atunci, să ne ţină un curs. De atunci şi până astăzi, 4 ani mai târziu, am organizat două cursuri cu Domnia Sa, ambele foarte reuşite şi cunoscute printre studenţi şi Profesorul a căpătat, în acest foarte scurt timp, afecţiunea tuturor.

Am rămas surprins din primul moment de felul de a fi al Domniei Sale: îmi vorbea cu blândeţe, cu dragoste, şi îmi dădeam seama că nu are nimic din atitudinea arogantă, profitoare şi egoistă pe care o văzusem în mediul filosofic. Năzuinţa sa era una singură: să ne înveţe carte. Şi niciunul dintre noi, cei care am fost la cursurile Profesorului, nu am ieşit vreodată din sala de curs aceeaşi care intraserăm. Cu toţii am simţit în noi mutaţia culturală ce s-a produs în interiorul nostru în doar câteva ore: în scurt timp, cu toţii am început să vedem în Profesor un adevărat mentor, ba chiar într-atât, încât ne întâlneam înafara cursurilor, noi studenţii cu notiţele noastre, exclusiv pentru a discuta în marginea ideilor aflate de la Profesor. Pe vremea aceea, eu veneam întotdeauna cu aproape un ceas înainte de curs pentru a discuta cu Profesorul şi aşa am ajuns să-l cunosc. De multe ori, în răgazul pe care mi-l acorda, îmi preda diverse lucruri în câteva minute şi-mi spunea ce să citesc. În câteva luni am ajuns până în punctul în care, cu măiestria sa de germanist, Profesorul venea cu textul german din Kant pe care-l discuta cu mine, confruntându-l cu traducerea românească. Aşa am ajuns şi eu, prin eforturile Domniei Sale, să mă îndrăgostesc de filosofia kantiană, în al cărei studiu nu mi-a lipsit sârguinţa de atunci încoace. „La vârsta ta e obligatoriu să citeşti dacă nu 8, cum citeam noi, măcar 4 ore pe zi. Iar acesta este un obicei cu care trebuie să te deprinzi încă de pe acum şi să-l practici toată viaţa”, îmi spunea, cu eleganţa-i caracteristică.

Cu timpul, m-am apropiat din ce în ce mai mult de Domnia Sa, iar pentru persoana care eram atunci, la cei 18 ani ai mei, până acum, când ne-a părăsit, nimeni nu a avut un rol mai important în devenirea mea decât Profesorul. Am învăţat de la Domnia Sa, mai ales din exemplul propriu, ce înseamnă „comportament cultural” şi cum trebuie să te orientezi în cultură. Şi acesta este cel mai important lucru pe care-l poate face un profesor: să te orienteze şi să te îndemne către performanţă. Iar dacă prin ceea ce a reprezentat *profesorul* din el am câştigat, încă dintru început, nespus de multe informaţii, de la *omul* Alexandru Boboc am învăţat atitudinea pe care un tânăr ar trebui s-o aibă în faţa culturii: smerenia. Şi trebuie spus că nimeni de astăzi nu a întruchipat cu mai multă fidelitate smerenia în cultură decât profesorul Boboc.

Smerenia a practicat-o chiar şi faţă de sine: era un om de o corectitudine remarcabilă, care nu era niciodată interesat de altceva decât de cultură. Nu a ocupat funcţii – nu a fost decan, director, preşedinte de vreun fel etc. –, căci nu a simţit că o asemenea distincţie îi poate spori interesul şi capacitatea sa culturală. Dimpotrivă, spunea cu haz: „Dacă eşti prea ocupat să-i conduci pe alţii, se prea poate să uiţi să te conduci pe tine însuţi. Şi oricum, nu aş mai avea timp să scriu, aşa că nu am ce să caut în centrul atenţiei; în filosofie, nimic nu este mai important decât scriitura.” Şi aceasta s-ar putea să fie cea mai valoroasă lecţie primită de la Profesor: înainte de orice altceva stă cărturăria şi cultura, restul este secundar. De aceea, pentru că era mult prea serios în activitatea sa, nici nu a avut prea multă lume în jurul său. A ajutat foarte mult, fără să se aştepte vreodată la ceva înapoi, iar dacă toată viaţa a fost persecutat de circumstanţe – înainte pentru că ar fi fost prea „în neconformitate cu regimul”, iar după pentru că ar fi fost prea „comunist” –, a ştiut să-şi păstreze cumpătul şi nu a polemizat niciodată cu nimeni. Importantă este cultura, obişnuia să spună, nu polemica. „Un om de cultură nu poate fi polemist decât în timpul liber, pe care eu nu-l prea am şi se pare că alţii îl au din belşug.” Iar despre brutalităţile din presă la care a fost supus îmi zicea mereu: „Dă-mi voie să-ţi dau un sfat, Vlad, pe care l-am primit şi eu de la profesorii mei: La necuviinţă nu se răspunde!” După care, cu devoţiunea-i caracteristică, se întorcea la scris. Aici este marea lecţie a personalităţii Profesorului: o eleganţă neîntrecută nu doar în filosofie, ci şi în fire, alături de o inimă foarte mare şi o minte luminată. Avea prea mult bun-simţ şi eleganţă ca să intre în vreun conflict cu cineva, iar atitudinea sa era într-atât de nobilă şi caldă, încât l-a făcut pe un fost colaborator să-i atribuie, pe bună dreptate, caracterul de lord. Şi dacă în viaţă a ştiut să fie un lord, acest atribut nu i-a lipsit nici în cultură: este autorul, traducătorul şi editorul a *peste o mie de articole* şi *peste o sută de cărţi,* multe dintre ele unice şi de neînlocuit în cultura noastră filosofică şi, desigur, nu putem uita de moştenirea sa profesorală, în cei peste 60 de ani la catedră.

A pregătit studenţi peste tot: Bucureşti, Iaşi, Suceava, Cluj, Bacău şi câte altele, dar şi din Italia, Franţa, Germania, Anglia etc. Ba chiar îmi povestea că la un moment dat a avut un doctorand din Egipt care venise special la el să fie dăscălit în kantianism. Şi deşi a pierdut, cu timpul, legătura cu mai toţi, întotdeauna şi-a preţuit studenţii şi-mi spunea că nu există bucurie mai mare pentru un profesor decât să vadă, în studenţii săi, desăvârşirea culturală pe care a încercat să o inspire. Un destin profesoral se împlineşte, până la urmă, prin roadele sale culturale: în primul rând prin cărţi – neîntrecute, am putea spune –, dar mai ales prin studenţi, care-i păstrează vie amintirea şi-l continuă prin activitatea lor. Şi oricum, vrând-nevrând, cu toţii, în filosofie, îi suntem într-un fel studenţi; în limba română nu există alte traduceri ale multor cărţi şi texte înafara celor făcute de dumnealui, iar oricine a vrut şi va vrea de acum să studieze *orice* din arealul cultural vast în care s-a specializat Profesorul, va trebui, direct sau tangenţial, să treacă şi prin el.

(În fotografie, profesorul, alături de câţiva studenţi, după cursul de Filosofia culturii, 29 mai 2017)

In memoriam

Azilul Elena Doamna (III)

Filofteia PALLY

Pentru Davila, doar grija şi educarea copiilor orfani era obiectivul acestui Azil. „Într-o neţărmurită iubire cuprindea Davila pe copiii aceştia de aproape toate vârstele, considerându-i laolaltă ca o vastă familie a sa, şi aceasta a dăinuit încă şi când se înmulţise numărul copiilor săi proprii, pe care i-a crescut, în mare parte, alături cu orfani. El însuşi lipsit în viaţă de mângâierile părinteşti, Davila răsfrânge asupra acestor copii toată duioşia neîmpărtăşită în anii copilăriei sale. Cu toate multiplele ocupaţii, el nu lipsea din mijlocul lor, îndrumând pe cei însărcinaţi să-i supravegheze cu diferite sfaturi: «Mi-aduc aminte – îmi povestea odată o distinsă institutoare, fostă elevă a Azilului – cum venea cu buzunarele largi ale pardesiului, pline cu tot felul de bunătăţi şi cum împărţea copiilor, cu amândouă mâinile, mere, portocale, bomboane, jucării, pesmeţi şi tot ce puteau cuprinde aceste buzunare care parcă într-adins erau făcute după măsura desagilor lui Moş Crăciun!» Pentru ca să le poată veni în ajutor la creştere şi dezvoltare, le ducea vara la Brebu, în casele lui Matei Basarab Voevod, ce erau în administrarea Eforiei spitalelor civile. De-acolo, făceau excursii prin împrejurimi, atrăgându-le atenţia asupra comorilor sufletului ţăranului român, îmbrăcându-le, în zile de sărbătoare, în costum naţional şi făcându-le să-şi iubească ţara, datinile şi religia." [12]

Carol Davila a dobândit, încă de la început, admiraţia şi respectul principelui Carol I, când, însoţindu-l pe I.C. Brătianu la Dusseldorf, pentru a-l determina să accepte conducerea Principatelor Unite, l-a încântat pe viitorul rege cu harta ţărilor cucerite de Mihai Viteazul, spunându-i: „Îmi permit a pune, sub ochii Alteţei Voastre Regale, întinderea viitorului său Regat!"

Felul în care, ulterior, familia Golescu (implicit, Carol Davila, devenit nepot al Zincăi şi al lui Dinicu Golescu, prin căsătoria cu nepoata acestora, Anica Racoviţă), s-a ataşat de tânărul principe şi viitor rege Carol I, este foarte elocvent ilustrat în *Memoriile regelui Carol I al României,* de un martor ocular, din care reproducem, în continuare, textul următor [13]: „Călătoria spre Piteşti continuă în goană. Încă de departe, prinţul zări un arc de triumf în jurul căruia se strânsese o mare mulţime de oameni, călări şi cu trăsuri, ca să-şi aştepte domnitorul. Piteştii au o privelişte plăcută, cu viile lor drăgălaşe. În spate se zăresc înalţii Bucegi şi munţii Muscelului, acoperiţi de zăpadă. Pe la ora 6, călătorii ajunseră la marginea oraşului. Aici, iar se pregătise prinţului o primire însufleţită, cu cuvântări şi muzică. Primarul prezintă pâine şi sare pe o tavă de argint; fete îmbrăcate în alb presărau flori în calea prinţului.

La Piteşti, se anunţă prinţului generalul Golescu, membru al Locotenenţei Domneşti; de asemenea, şi ministrul afacerilor străine Ion Ghica, fost guvernator la Samos. Prinţul întinse mâna acestor domni care veneau din Bucureşti, şi-şi exprimă bucuria să salute într-înşii pe cei dintâi membri ai guvernului românesc. După ce i se prezentară autorităţile oraşului, prinţul cu generalul Nicolae Golescu şi *prince* Ion Ghica se urcară în echipajul princiar tras de opt cai şi traversară orăşelul, împodobit ca de sărbătoare, cu steaguri, covoare şi ghirlande. Iar i se aruncară de la ferestre flori nenumărate şi porumbei. Pe un pod lung de lemn, trecură Argeşul şi, pe un al doilea pod, Râul Doamnei. După o călătorie de un ceas, prinţul ajunse la Goleşti, moşia familiei Golescu, care totdeauna s-a distins prin patriotism şi dezinteres. Mama lui Golescu, o matroană de vreo 76 de ani, ale cărei trăsături nobile şi clasice dovedeau că trebuie să fi fost foarte frumoasă în tinereţe, primi pe prinţ, înconjurată fiind de nepoţii şi nepoatele ei, printre care mai ales doamna Davila atrase atenţia prinţului prin trăsăturile regulate şi expresia foarte inteligentă a feţei.

Pe la ora 8 se luă prânzul. Familia întreagă luă parte la el. Brătianu se dusese la moşia lui, Florica, în apropiere imediată de Goleşti.

După-masă, Golescu şi Ion Ghica înfăţişară prinţului primele afaceri de stat. Iscăli un act prin care mitropolitul Moldovei, Calinic Miclescu, care se pusese în fruntea separatiştilor în răscoala de la Iaşi (3/15 aprilie 1866), era graţiat. Până târziu, noaptea, prinţul stătu de vorbă cu miniştrii, care îi făcură o impresie foarte favorabilă: generalul Golescu, om de vreo 60 de ani, de o aparenţă francă, militărească; Ion Ghica, cu maniere de diplomat turc, care purtase fesul de guvernator la Samos, dar se distinsese ca administrator energic. Cu aceşti doi domni, prinţul convorbi franţuzeşte, pe când ministrul lucrărilor publice, dl Sturdza, care îşi făcuse studiile la Bonn, vorbea nemţeasca cea mai curată. Pe la ora 12, prinţul, obosit, se culcă. De somn, însă, fireşte, nu prea putea fi vorba.

10(22) mai – Prinţul se scoală din pat încă de la 6, ca să-şi poată face pregătirile pentru importantul act al intrării în capitala ţării sale. Pe la ora 8, pleacă din Goleşti, după ce mulţumi bătrânei doamne Golescu şi familiei Racoviţă pentru ospitalitatea încântătoare de sub patriarhalu-i acoperământ. Trăsura, împodobită cu cununi de flori, era trasă de 12 cai conduşi de trei surugii în costume bogat colorate. Împresurat de o trupă de călăreţi şi însoţit de mai bine de douăzeci de trăsuri, prinţul trecu, de la staţie la staţie, pe o şosea bună, prin sate cu poziţii admirabile, împodobite la intrare cu arcuri de triumf. Populaţia, în portul ei frumos, îl saluta cu entuziasm. Se făceau, în medie, câte 20 de kilometri pe ceas…"

Desigur, în anturajul oficial al viitorului rege, îi vom regăsi pe unii membri ai familiei Golescu, ocupând funcţii guvernamentale sau diplomatice, dar pe niciunul nu şi l-a apropiat sufleteşte, cu nobilă prietenie, aşa cum a procedat cu Carol Davila şi cum vom mai avea prilejul să consemnăm. Lucrul acesta a fost mult mai evident după călătoria în Moldova, efectuată în vara aceluiaşi an, în scopul cunoaşterii aprofundate a ţării sale către zona de răsărit şi în care l-a luat cu sine pe doctorul Davila, cel care îl convinsese că România este ţara lui, care are nevoie de ocrotirea şi protecţia lui nobilă. De aceea, cunoscându-l şi apreciindu-i calităţile morale şi profesionale, Carol I va oferi, toată viaţa, protecţie Azilului Elena Doamna, aspect care a fost şi mai eficient după căsătoria principelui cu Doamna Elisabeta, la fel de nobilă ocrotitoare ca Elena Cuza.

Iubitoare de copii încă din copilărie, principesa Elisabeta (autoare de poveşti pentru copii şi de versuri, publicate sub pseudonimul Carmen Sylva), a vizitat Azilul la scurt timp de la venirea în ţară, luând sub protecţia sa nevinovaţii orfani care o priveau cu durere şi nădejde. Scrisoarea pe care o adresează prim-ministrului ţării este concludentă în privinţa modului în care a început să-şi asume misiunea maternă şi princiară. Reproducem, mai jos, documentul [14]:

„Domnule Preşedinte,

Vizita mea la Azilul Elena Doamna mi-a făcut cea mai bună impresiune şi voi păstra o plăcută aducere aminte. Am fost primită de către copile ca o mamă şi ţin a fi mama lor. Cu o vie satisfacţiune am constatat chipul cum copilele sunt îngrijite acolo, precum şi progresele în instrucţiune care fac a spera că acest aşezământ va putea da institutrice pentru şcolile de fete. Solicitudinea mea se concentrează în acest moment în săvârşirea Azilului şi la construcţia unei Capele, atât de neapărată oricărui aşezământ unde trebuie să se facă educaţia tinerimii. Propun dar a se deschide o subscripţiune spre acest efect. Convinsă de nobilele sentimente ale Doamnelor române, nu mă îndoiesc că vor veni să se aşeze cu grăbire la această operă, pe care o pun sub patronajul meu. Mă pun în capul subscripţiunei cu suma de 12.000 franci,

Credeţi, Domnule Preşedinte, la sentimentele mele de stimă şi de afecţiune.

Elisabeta

Bucuresci, 15 ianuarie 1870"

Acestei scrisori i se vor adăuga şi cele personale, pentru Doamnele române, prin care le cere sprijin în iniţiativa sa filantropică. Ecoul a fost pe măsura aşteptărilor, astfel încât, în aprilie 1870, deja se turna temelia Capelei din dealul Cotrocenilor.

Preocuparea generoasă a principesei Elisabeta o regăsim în numeroase gesturi şi acţiuni în beneficiul azilului, obişnuind să verifice permanent calitatea actului didactic, ori să împartă premiile celor mai merituoşi elevi, la sfârşitul anului şcolar, prilej de a oferi, şi din partea ei, cărţi valoroase, necesare instruirii tinerelor premiate. Grija privind calitatea învăţământului de aici era amplificată de crearea şcolii normale de 6 ani, destinată pregătirii institutoarelor, atât de necesare în reţeaua de şcoli primare, rurale şi urbane, prevăzută a se dezvolta accelerat. Selecţia celor mai bune candidate se făcea încă din clasa a IV-a primară, celelalte fiind direcţionate către calificarea în ateliere, fiecare tânără având astfel posibilitatea să se formeze conform cu aptitudinile personale. Pregătirea în clasele superioare va beneficia de introducerea primului curs froebelian, realizat cu material didactic adus din Germania; cele care erau foarte dotate intelectual erau trimise la perfecţionare în Germania, cu bursă din caseta particulară domnească.

E de reţinut că primele fete care au beneficiat de acest privilegiu educaţional au fost Vasilina Alexandrescu (revenită, apoi, ca profesoară de geografie la Azil, căsătorită cu Negulici, fost prefect de Muscel) şi Maria Enescu (revenită ca profesoară de istorie, la Azil). [15] Vizitându-le în Germania, în perioada pregătirii lor de acolo, Anica Davila îi relatează principesei Elisabeta, într-o scrisoare din 1873, că durata zilnică a studiului acestor eleve este cuprinsă între orele 6-21, în „condiţiuni pedagogice perfecte".

După doi ani de studiu, cele două eleve au revenit în ţară, imediat plecând, pentru o durată similară şi în aceleaşi condiţii, alte două orfane, eleve premiante ale Azilului: Eleonora Alexandrescu şi Maria Cristescu.

Performanţele tinerelor absolvente ale şcolii normale din cadrul Azilului sunt explicabile şi prin calitatea deosebită a dascălilor care predau materiile de bază, apreciaţi a fi cei mai buni din acele timpuri: I. Cart, muzică; Barbu Ştefănescu, caligrafie; Lichiardopol, fizică; Aug. Saligny, Carol Davila, C. Istrati, chimie; Maria Flechtenmacher, declamaţie; I. Minescu, istorie; dr. Grecescu, botanică; N. Popescu, limba română;

→

Cu atât mai greu ne este, nouă, studenţilor, dar cu siguranţă şi colegilor dumnealui, să ne luăm adio de la unul din pilonii de rezistenţă ai perseverenţei noastre culturale. Cu toţii l-am admirat şi cu toţii l-am stimat, unii de la distanţă, alţii mai apropiaţi, dar cu siguranţă oricine l-a cunoscut mai îndeaproape şi i-a ascultat îndemnurile l-a şi iubit.

Acum câteva săptămâni, când am vorbit ultima oară cu Profesorul, lucra la o ediţie definitivă a operei precritice a lui Kant. Ne-a părăsit tot ca profesor, scriind tocmai despre filosoful asupra căruia şi-a lăsat amprenta. Cu acest prilej, îmi amintesc de o anecdotă pe care mi-o spunea adesea: în studenţia sa, la bibliotecă, a avut onoarea de a-l cunoaşte pe filosoful Mircea Florian, care pe vremea aceea lucra la traducerea din *Categoriile* lui Aristotel. Spunându-i despre apetenţa sa pentru Kant, Florian a răspuns: „Deşi m-am ocupat întreaga viaţă de Kant şi mereu am gândit în marginea filosofiei sale, nici măcar acum, la bătrâneţe, nu pot spune că l-am înţeles pe deplin". Iar Profesorul amintea de vorba lui Windelband, „a-l înţelege pe Kant înseamnă a-l depăşi", şi dintr-o dată se lumina la faţă. Lecţia a fost, în fond, că în cultură niciodată nu înţelegi o temă sau un mare filosof atât de bine pe cât crezi, mereu mai rămâne un rest, chiar şi în materie de Kant, unde s-a practicat o filologie de text comparabilă cu cea a operelor anticilor. Iar dacă în viaţa Profesorului, Kant a fost primul şi ultimul mare filosof, la rândul meu, ca student al său, voi păstra cu vrednicie în suflet unul din ultimele îndemnuri primite, un îndemn peste timp: *Habe Mut, dich deines eigenen Verstandes zu bedienen!*

Un valoros epigramist: Nic Petrescu (1936-2020)

Ion POPESCU-SIRETEANU

În peisajul literaturii româneşti, Nic Petrescu este bine cunoscut ca strălucit epigramist. S-a născut la 1 noiembrie 1936, în comuna Aninoasa-Târgovişte, judeţul Dâmboviţa, din „părinţi deosebit de onorabili, creştin ortodocşi de nădejde şi cu frica lui Dumnezeu", cum mărturiseşte poetul.

Termină, la Târgovişte, Liceul „Ienăchiţă Văcărescu" şi Facultatea de Matematică-Fizică la Institutul Pedagogic de pe lângă Universitatea „C.I. Parhon" din Bucureşti, cu o întrerupere de „reeducare" pe un şantier, ca muncitor constructor. A fost profesor scurtă vreme la liceul din Târgu Cărbuneşti, apoi, până la pensionare, la licee din Piteşti, fiind bine apreciat de elevi şi colegi.

Activitatea de epigramist i-a fost remarcată de personalităţi precum actorul Ion Calboreanu, epigramiştii Florin Iordăchescu, Tudor Măinescu, Păstorel Teodoreanu, Radu D. Rosetti, Giuseppe Navara, Alexandru Clenciu, Aurelian Păunescu, Vasile Langa sau de către Gabriel Ţepelea, Mircea Ionescu Quintus, Gheorghe Penciu, Gheorghe Petrone şi alţii, unii dintre ei fiind epigramişti consacraţi. Este membru al Cenaclului „Cincinat Pavelescu" din Bucureşti şi membru fondator al Uniunii Epigramiştilor din România (Brăila, 1990).

Deţine un mare număr de premii obţinute la concursuri naţionale de epigramă, care au avut loc la Bucureşti, Ploieşti, Gura Humorului, Brăila, Galaţi... Deţine premii speciale şi diplome de excelenţă sau de onoare. Este prezent în peste 70 de antologii şi culegeri de epigrame.

A debutat în *Informaţia Bucureştiului,* la 17 mai 1956, şi abia peste două decenii în volumul colectiv *Culegere de epigrame,* unde este prezent cu 12 texte.

În concepţia lui Nic Petrescu, epigrama este o activitate foarte serioasă: *În epigramă nu te ţii de glume!* Plecând de la acest adevăr, el s-a dedicat acestei specii literare pe cât de lapidară, pe atât de dificilă. Pentru că epigrama este altceva decât catrenul. Ea cere forţă, spontaneitate, ironie, rime surprinzătoare, talent scânteietor, umor spumos, deschizând largi căi râsului, calamburului, bonomiei, dar şi zeflemelei. Iar fără poantă, catrenul nu-i epigramă, n-are forţă. Îşi pierde dreptul la existenţă ca atare. Atent la viaţa noastră socială, politică, literară etc., epigramistul devine un judecător drept, animat de dorinţa de a îndrepta tot ce este de îndreptat, de terapia prin epigramă fiind nevoie de sus până jos, în întreaga societate.

Dintre volumele publicate, amintim: *Joc fecund: Epigrame* (1996), *Distihuri şi catrene din vremi oligofrene* (2001), *Femeia te ridică, femeia te coboară* (2001), *Vrei, nu vrei, defilăm cu ei: Epigrame* (2005). A mai publicat câteva volume de format mic (un sfert de pagină A4): *Noi şi ele cer şi stele* (2008), *În doi timpi... cu flori şi ghimpi:* distihuri (2010), *Când te-a copleşit firescu'/ Poeziei nu-i simţi haru'/ Fără domnii: Eminescu/ Şi Vasile Militaru* (2010).

Se ştie de la mari autori că în teritoriul epigramei se pătrunde greu, cu vers bine măsurat şi cu poanta care musteşte de savoare, dar şi de ironie uşor de descifrat. Sigur, epigrama este de obicei un catren, plin de vervă, muiat bine în calambur, prin care se prind şi se surprind anume trăsături de caracter. Pentru că epigrama este, adeseori, un mic şi muşcător pamflet plin de spontaneitate, cu ţintă precisă, o improvizaţie genială, când nu cade sub zodia erodării. Fără rimă neaşteptată şi fără poantă ingenioasă, epigrama este compromisă. Citiţi orice carte de epigrame şi veţi vedea că multe sunt doar catrene, lipsite de elementul care trebuie să domine. Spusa în doi peri, ironia şi autoironia, umorul scânteietor şi spumos, bonomia şi zeflemeaua sunt instrumente ale inteligenţei epigramistului.

În ultimii ani, Nic Petrescu a realizat o mare antologie a epigramei româneşti, în trei volume, intitulată *Epigrama – Floarea parfumată a literaturii*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Nova, 2013. Prefeţele acestor volume sunt semnate de Voichiţa Pălăcean-Vereş, directorul editurii. Extragem câteva texte din volumele publicate: *Natura, cu-ale sale oşti,/ Mereu în vervă ca şi-acuma,/ Firesc să fi creat şi proşti,/ Dar prea s-a întrecut cu gluma (Exagerări); Cum eşti dornic de dreptate/ Doamne-ascultă ruga mea:/ Nu da omului cât poate/ Şi nici prostului cât vrea! (Rugă); Obsedat că pierde-ntruna/ Vrând chiar soarta să-şi ajute,/ A fugit şi el cu una,/ Însă ea fugea mai iute! (Ghinionistul); Din când în când dau glas mâniei,/ Da-i tot aşa şi-n lumea mare:/ Sunt un artist al României/ Dar „patria" habar nu are! (Eu, epigramistul); Când ei regină şi-au votat/ O-ntorc şi eu ca la Ploieşti:/ Sunt Nic Petrescu... Împărat/ Al epigramei româneşti (La mânie!); Doamne, dac-am meritat/ Pentru cât m-ai ocrotit/ Plec din lume împăcat:/ Viaţa nu mi-am irosit (Spre final).*

Matematicianului şi maestrului Nicolae Petrescu, unul dintre cei mai mari epigramişti români din toate timpurile, bărbat chipeş, cu spirit ales, autor al volumului *Femeia te ridică, femeia te coboară,* care a ales să ne părăsească săptămâna asta, când încă mai e în vigoare interdicţia de a participa la funeralii mai mult de opt persoane:

Maestru-a socotit şi-a copt
Să prindă legea „Maxim opt"...
Altfel, cortegiu-ar fi trădat
Câte femei nu l-au uitat!

(Nicolae Badiu, elev al maestrului în ale matematicii şi epigramisticii, 6 mai 2020)

În 21 februarie 1872, legatul Sultanei Marsil (mama Mariei, prima soţie a doctorului Davila; la scurt timp de la formularea Legatului, Sultana se va stinge, în 22 august 1872, fiind înmormântată la Mănăstirea Pasărea, alături de fiica ei), făcut de aceasta în folosul Azilului, înzestrează considerabil potenţialul material şi financiar al instituţiei de binefacere şi instrucţie, cu „15.879 pogoane cuprinse între moşiile Albeşti, Rotunda, Muntele Oticul, Gura Plaiului, munţii Lespezi şi Podeanu, Suhaturile Clocoticiu. Venitul acestor moşii alcătuiau, în 1872, un fond de 500 de galbeni austrieci." [16]

Trebuie subliniată contribuţia valoroasă a creativităţii elevelor de la Azil la Expoziţia Internaţională de la Viena, din 1873, însuşi împăratul vizitând standul românesc, la care doctorul Davila a prezentat un album de cusături şi costume naţionale, lucrat de eleve, sub îndrumarea atentă a Anei Davila. Deşi Carol Davila nu fusese desemnat ca membru al Comitetului de reprezentare, condus de comisarul Emanuel Kreţulescu, el a participat pe propria cheltuială, urmând a fi inclus în juriul internaţional, în vreme ce se afla la Viena. [17] Împăratul a apreciat Tezaurul de la Pietroasa, mătăsurile, costumele naţionale, chihlimbarul negru, tablourile, antichităţile.

La sfârşitul vizitei, împăratului Franz Joseph i se oferă, pentru împărăteasă, din partea principesei Elisabeta, un costum naţional lucrat de orfanele Azilului. Deşi România a fost foarte modest reprezentată pentru secţiunile participante, doctorul Davila obţine, prin argumentaţie şi motivaţii pertinente, două diplome de onoare, cea de-a doua fiind acordată Azilului, în persoana Alteţei Sale, principesa Elisabeta, ca protectoare a orfanelor, şi în plus, medalia de merit. Se adaugă articole elogioase de presă, în *Neue Freie Presse,* din iulie 1873. „Ecoul activităţii desfăşurate de Davila la Viena, în folosul Azilului, a fost din cele mai frumoase. Curând după aceea, el primeşte de la preşedintele comitetului orfanilor din Viena, *Humanitas,* o scrisoare oficială de mulţumire, în care aduce laude pentru educaţia ce se dă orfanilor şi declară că comitetul adoptă aceleaşi principii pentru noua fundaţie, *Instituţie de Educaţie.* Despre Azil, zice: *Este un institut model, unic, cum nu se află al doilea în toată lumea civilizaţiei.*" [18]

Succesul remarcabil al Azilului îl va proiecta printre cele mai prestigioase şcoli din ţară, renumite pentru educaţia aleasă, complexă, şi pentru pedagogia de înaltă calitate folosită aici. Meritul deosebit revine soţilor Davila, Principesa Elisabeta apreciind că dacă doctorul Davila este spiritul, doamna Davila este sufletul acestui institut.

Într-adevăr, deşi Anica nu a primit decât în august 1873 numirea în funcţia de directoare onorifică, ea a coordonat încă de la început, alături de soţul ei, organizarea vieţii şi activităţii din azil, fără a fi constrânsă de vreo obligaţie, ci doar din devotament matern faţă de copiii lipsiţi de familii şi asumarea îndatoririlor de soţie sprijinitoare a iniţiativelor soţului ei. Calitatea actului educativ din Azil este argumentată şi de faptul că fiicele lor, Elena (căsătorită cu generalul Perticari) şi Zoe (căsătorită Cuţarida) au fost eleve aici, la absolvire, acestea continuând studiile la universităţile din Stuttgart, respectiv, Genova.

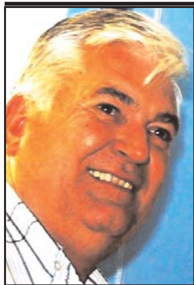
Toată această glorie care a încununat strădaniile familiei Davila se va umbri tragic prin sfârşitul violent al Anicăi Davila, otrăvită cu stricnină dintr-o eroare medicală, în ziua de 15/25 ianuarie 1874. Profund marcat de pierderea dureroasă, Carol Davila va trăi neconsolat următorii zece ani, înnebunit de durere, repetându-le, atât copiilor săi, cât şi fetelor de la orfelinat, că „a murit mama voastră, a murit norocul meu!"

Note

1. Al.C. Gălăşescu, *Eforia spitalelor civile*, Bucureşti, 1899, p. 316, 807; G.M.Ionescu, *Istoria Cotrocenilor,* Bucureşti, 1902, p. 202, apud Emilia Grecu, *Azilul Elena Doamna şi ajutorul domnesc dat orfanilor,* Editura Casa Şcoalelor, 1944, Ars Docendi, ediţie anastatică, p. 34.
2. Emilia Grecu, *ibidem.*
3. *Ibidem,* p. 37.
4. Arhivele Statului, Dosar nr. 178/1862, şi *Monitorul Oficial* nr 158/1862.
5. *Ibidem.*
6. Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost,* I, Ediţie critică, note şi comentarii de Valeriu Râpeanu şi Sanda Râpeanu, Studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, Bucureşti, 2009, pp. 216–219.
7. *Asyl Elena Doamna pentru copii orphani,* Bucureşti, 1865.
8. Publicată de Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1901.
9. *Monitorul Oficial,* 15 mai şi 4 iunie 1863, apud Emilia Grecu, *op. cit.*, p. 47.
10. Costache Negri, *Viaţa şi corespondenţa lui Carol Davila,* Bucureşti, 1935, p. 156.
11. Emilia Grecu, *op. cit.*, p. 70, 71.
12. Lucia Borş, *Azilul Elena Doamna*, în *Boabe de grâu,* 1932, p. 152.
13. *Memoriile regelui Carol I al României, de un martor ocular,* vol. I, 1866-1869, Ediţie şi prefaţă de Stelian Neagoe, Editura SCRIPTA, Bucureşti, 1992, pp. 56-57.
14. *Monitorul Oficial, nr.* 48, din 3 martie 1870
15. Emilia Grecu, *op.cit.,* p. 82.
16. *Ibidem,* p. 88.
17. *Monitorul Oficial,* nr. 179/21 aug/2 sept 1873, Înalt Decret nr. 633.
18. Emilia Grecu, *op. cit.*, p. 93.

Cărţi şi autori

Conceptul de identitate în literatura română, între mit şi arhetip

Florian COPCEA

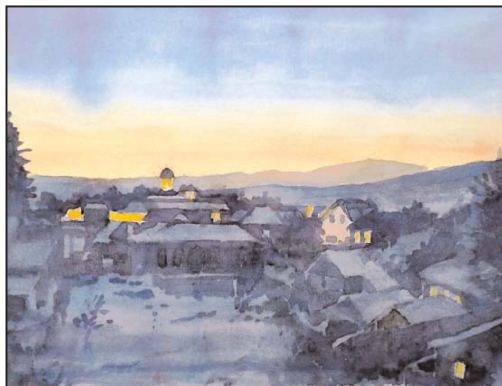
Afirmarea/conservarea identităţii cultural-spirituale a unui individ sau a unui popor a constituit, în literatură, un model tipologic fundamental de întemeiere dialectică a *Fiinţei* în paradigma dihotomiei *Eu/Celălalt,* care interferează fericit cu variaţiile complexe, dinamice şi canonice ale limbii. Din acest punct de vedere, identitatea fixă, dar multiplă, este un mit rizomatic, palimpsestic, spectral, consacrat de o întreagă literatură. Mihai Cimpoi în *Identitate şi alteritate* (Ed. Fundaţia Scrisul Românesc/Princeps Magna, Craiova – Chişinău, 2011), acceptă că identitatea este un *summum* de simboluri şi coduri puse în corelaţie cu variabilele/variatele concepte comportamentale şi sociale cu apartenenţă nu numai la libertatea de exprimare, ci şi la elementele de dezvoltare a conştiinţei identitare.

Tema identităţii a suscitat, mai ales în secolul XX, interesul creatorilor, ei văzând în aceasta sensul devenirii eului estetic într-o lume care şi-a impus „salvgardarea fiinţei prin limbaj". Impactul lui Eu asupra Celuilalt, produs dincolo de egoism, potrivit aserţiunii fenomenologului menţionat, ne determină să nu lăsăm lumea aşa cum este, să pătrundem în intimitatea şi resorturile ei ficţionale, pentru a-i dezvălui mecanismele de sineizare „şi de decartezianizare (reabilitarea sinelui, negat prin divinizarea realităţii)", toate acestea neînsemnând numaidecât „o exterioritate obiectivă", ci şi gândire şi rostire sau, cum s-a exprimat Jacgues Derrida (*Scriitura şi diferenţa*, Bucureşti, 1988), „gândirea şi celălalt sunt acelaşi", un sine comun proiectat alterativ înlăuntru şi în afara identităţii Fiinţei, cea din urmă putându-se raporta axiomatic la o realitate lingvistică şi istorică: *om – limbă – Lume.*

Pe temeiul avatarurilor acestei realităţi existenţiale este concepută şi cartea *Forme ale identităţii în literatura română* (Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2020) a exegetei Carmen Dărăbuş. Intenţia autoarei nu este numai aceea de a revizui ipostazele sub care se manifestă identitatea cultural-estetică în creaţiile literaţilor asupra cărora îşi direcţionează interesul, ci şi cea de a explica, dialogic, paradoxurile diagnosticate în metabolismul cultural-spiritual.

Carmen Dărăbuş cunoaşte la perfecţie marile teme imagistico-poetice utilizate în literatura universală. Abordarea prin grilă ontologică a identităţii şi integrarea acesteia în literatura română, cât şi în cea universală, este prefigurată, fără ezitări şi complexe, holistic am spune, de ecourile conceptuale eminesciene. Premisa hermeneutică, dezvoltată în interpretări comparatistice, este temeinic/ingenios îndreptată către o motivare canonică. Fără îndoială, condiţia poetului este să se identifice în structura arhetipală a Fiinţei care, valorificată sub obsesia absolutului, modelează indubitabil eul creator. În consecinţă, probe ale „universalităţii naturii umane", asupra cărora a insistat obsesiv-demiurgic autorul *Luceafărului,* întâlnim şi în alte arealuri literare, începând cu Evul Mediu şi continuând şi până dincolo de romantism, în care „exacerbarea simbolurilor culturale" a generat mituri ideale de recuperare a spiritului abandonat sau doar ignorat al fiinţării fiinţei proprii a creatorilor cu identitate temeinic fixată. Pe Eminescu, lumea exterioară pare să nu-l fascineze mai mult decât „mişcările interioare ale sentimentelor". În viziunea autoarei, el trăieşte divinitatea creaţiei. În fiinţa sa arhaică, golurile existenţiale, aspiraţie faustică, sunt acoperite, heideggerian vorbind, cu „luminişuri" şi reflecţii asupra rostirii de sine. Excelent remarcă exegeta că motivul florii albastre (atestat şi în creaţiile romanticilor Novalis şi Leopardi), „semnificând puritatea senină" a unui suflet pe cât de sensibil, pe atât de vulnerabil, „exprimă detaşarea faţă de valorile acestei lumi şi înălţarea sufletului eliberat către Dumnezeu, adică spre virginal, în timpul ascensiunii sale prin albastrul ceresc". Faţă de ceilalţi poeţi, şi ei având conştiinţa esenţială a identităţii lor, Eminescu „creionează o superbă întruchipare a spiritului într-un efect floral, în care gândirea superioară, cosmică, este accesibilă nouă, celor din lumea trecătoare, prin desfătare estetică". Mai mult, poetul, în sublima sa ipostază de *daimon* înnăscut, retras în „lumea imaginaţiei" fără însă să-şi piardă sau să-şi pună în pericol identitatea, se raportează încontinuu, ritualic, în tot universul său poetic, la sacralitatea vieţii şi a morţii.

În demersul său exegetic, autoarea îşi axează analiza comparatist-sursieristă şi asupra identităţii creştine, introducând cu măiestrie în dezbatere devenirea întru fiinţă a însăşi literaturii române, al cărei travaliu poate fi atestată de *Scrisoarea lui Neacşu de la Câmpulung* către judele Braşovului, „artefact" care confirmă „deschiderea culturii române spre experienţele cunoaşterii şi expresiei universale". Incursiunea prin lumea cărţilor de după 1521 oferă autoarei posibilitatea să comenteze o parte din

reperele fundamentale ale destinului civilizaţiei umane: „Cartea apărută, în ediţie românească, în 2017, *Tratat despre obiceiurile, ceremoniile şi infamia turcilor* de Georg Captivus Septemcastrensis, cunoscut, iniţial, ca «Anonimul din Sebeş» (Mühlbach), «Studentul Romosan», George de Ungaria (Transilvania fiind, la vremea respectivă, principat care aparţinea Coroanei Maghiare), este prima traducere din limba latină în limba română, care include şi *Prefaţa* lui Martin Luther din 1530. Un exemplar al primei ediţii se află la British Museum şi cuprinde o notă manuscrisă intitulată *Editum per fratrem Georgium de Ungaria*, fapt confirmat de Sebastian de Olmeda în *Cronica dominicanilor,* autorul aparţinând acestui ordin, de altfel. Născut în 1422 la Romos, localitate aflată la 50 de km de oraşul transilvan Sebeş, George moare în 1502, fiind înmormântat, alături de pictorul Fra Angelico, în biserica dominicană Santa Maria sopra Minerva.

Patria sa având un caracter multinaţional, sub conducerea lui Iancu de Hunedoara, originea etnică rămâne incertă, presupunându-se a fi român, maghiar ori sas. Aflat la Sebeş de la vârsta de cincisprezece ani spre a urma cursurile mănăstirii dominicane a oraşului, la şaisprezece ani cade în robie turcească după asediul cetăţii. […] Cartea, cu o importantă valoare documentară, este parte a cunoaşterii universale în ceea ce priveşte organizarea societăţii, la confluenţa Orientului cu Occidentul, în perioada în care istoria omenirii se împarte în două: ceea ce a existat înainte şi după Renaştere." Importanţa comentariilor, deloc întâmplătoare, la lucrarea lui Georg Captivus Septemcastrensis, rezidă prin faptul că, prin translaţia unor elemente aparţinând identităţii poporului turc către cultura română, de altfel, proces propriu aculturaţiei, aceasta din urmă îşi fundamentează gradul de unicitate.

Preocuparea lui Carmen Dărăbuş de a promova/proteja formele identităţii decriptate în actul creativ se concentrează şi în direcţia individualizării imagologiei istorice, fenomen consacrat de Mihail Sadoveanu. „Aparţinând unor epoci cultural-istorice diferite, Mihail Sadoveanu, stabileşte autoarea, în romanele *Fraţii Jderi, Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi Vodă* şi *Nopţile de Sânziene,* creează o imagologie, în trei epoci succesive, din jocul alterităţii şi al identităţii, comparabilă prin prezenţa unor invarianţi vizând modalitatea de a te privi în raport cu Altul, aplicabili şi în relaţia inversă…[…] Trăirea identităţii este mai intens conştientizată în raport cu Celălalt, iar cunoaşterea din exterior, alternată cu cea din interior, mediază acceptarea, care presupune toleranţă. Subiecţii aparţinând a două universuri impun funcţii diverse generate de părerea Celuilalt.

Dacă Evul Mediu dă drept instrument de raportare teismul etic (binele şi răul de esenţă biblică, concepte clar delimitate, predeterminate, care impun o dictatură a unui tip de exclusivism religios), Renaşterea suspendă unilateralitatea unui punct de vedere, prin problematizarea pe care importanţa raţiunii o implică, totuşi, dezbaterea propriu-zisă referitoare la noţiunea de toleranţă apare odată cu sfârşitul sec. XVII şi începutul sec. XVIII, ca antidot la o îndelungă practică a persecuţiilor religioase." Punerea problemei identităţii neamului românesc certifică idealul estetic al unui mare romancier, socotit, pe bună dreptate, cheia de boltă a romanului istoric românesc: „Creator al romanului istoric în literatura română, Mihail Sadoveanu plasează acţiunea romanului său, *Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă,* în ultima parte a secolului al XVII-lea. Scris în prima jumătate a secolului XX, cartea reflectă rezonanţa pe care Ţara Moldovei, spaţiu geo-cultural aflat între Orient şi Occident, o are în conştiinţa abatelui Paul de Marenne. Geneza imaginii stă, în fond, în confruntarea a două lumi, a două civilizaţii; imaginea despre sine şi imaginea conturată în memoria Celuilalt vorbesc despre mai multe descrieri ale realităţii, aşadar, nu există o singură perspectivă sau viziune valabilă în sens absolut. Gradul de toleranţă depinde de gradul de acceptare a imaginii Celuilalt…"

Autoarea volumului *Forme ale identităţii în literatura română* are sentimentul predestinării. Demersul său analitic demonstrează, în fond, înţelegerea integrativă a fenomenelor pe care le declanşează în mentalul colectiv resemnificarea termenilor care, *volens-nolens*, antrenează în substanţa lor epoci, generaţii, valori, curente, paradoxuri. Privită din acest unghi, exegeza nu poartă urmele unui delict de opinie. Intelectualii au obligaţia să mediteze şi să se îndrepte chiar şi „cu un gând generalizator asupra Fiinţei, prinsă în mreje destinale, dusă – fără şansă de opunere – de curgerea Timpului într-un Neunde…" (Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 47).

Consecventă, aşadar, tehnicii reticulare ce şi-a impus-o în susţinerea temelor ce fac obiectul studiului amintit, Carmen Dărăbuş, în capitolul *Spaţiul ca identitate,* explorează temeinic şi argumentativ, în tradiţie ontologică, câteva dintre elementele narative care au contribuit la consolidarea identităţii/identificării unor literaţi români clasici, la crearea, regresiunea sau repunerea în circulaţie literară, de către aceştia, a unor arhetipuri tropice şi empatice. Autoarea excelează prin puterea de a converti „spaţiul, aflat la interferenţa realului cu imaginarul" în care creatorul îşi face simţită prezenţa, datorită căreia îşi etalează scopul existenţei sale, chiar dacă acesta se consumă ireversibil între utopii şi herotopii. Iată cum explică Carmen Dărăbuş această transgresiune între nonficţiune şi idealitate: „Teoriile lui Michel Foucault referitoare la spaţiu fac distincţia între utopii şi heterotopii; dacă primele nu au reflectare în lumea reală, heterotopiile sunt «locuri reale, locuri efective, locuri desenate în chiar procesul de instituire a societăţii, şi care sunt un fel de contraplasament, un soi de utopii efectiv realizate, în care amplasamentele reale [...] sunt în acelaşi timp reprezentate, contestate şi inversate, nişte specii de locuri aflate în afara oricărui loc, chiar dacă sunt localizabile în mod efectiv» (Michel Foucault, *Theatrum philosophicum*, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2011).

→

Noi, *pe vremuri* şi între vremuri

Ion C. ŞTEFAN

Nu mă aşteptam ca Horia Bădescu, vecinul meu de suflet inspirat şi de grădini înflorite, să scrie o carte de *Amintiri din copilărie;* e drept, altfel intitulată – *Căderea din Rai* (Editura Şcoala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020) – sugerând, poate, despărţirea de pitorescul locurilor natale, Areful nostru istoric şi veşnic îndrăgit…

Ei, Bădeştii (învăţători) şi *ei,* Stănciuleştii (învăţător şi preot) erau *domnii satului,* iar Tuţu, adică Ilie Bădescu cel Bătrân, cântăreţ în strană la biserică şi învăţător pensionar, rostea despre fiul său, Ghică Bădescu, dacă îl chema vreun părinte la poartă, să-l întrebe ceva: – *Domnul* e sus, acum se odihneşte şi nu-l pot deranja! Treci, matale, te rog, ceva mai pe seară!

Iar Horia Bădescu e fiul domnului Ghică Bădescu, la rândul său fiul domnului Ilie Bădescu; cu atâţia *domni* am avut norocul să fiu vecin de grădini roditoare şi să-mi umplu sufletul de la ştiinţa lor de carte, dăruită mie prin bunătate şi vocaţie pedagogică. Şi iată că acum cel de al treilea *domn* din satul nostru, Horia, zis *Moţu,* s-a apucat să scrie despre *Căderea din Rai,* dedicată *familiei mele şi Arefului,* nişte amintiri semnificative, emoţionante şi directe.

În acest sat străvechi, de păstori moşneni, descendenţi ai vitejilor luptători în oastea lui Vlad Ţepeş, m-am născut şi eu: floare de prun lângă floare de măr, alături de Horia, amintindu-l pe bravul erou transilvan – şi iată că mă numeşte prieten: *Dragului meu prieten, aceste pagini despre Aref, noi şi ai noştri, la vremuri de cumpănă, cu frăţească îmbrăţişare şi urări de ani mulţi şi buni… Horia.*

De aceea, nu mai reuşesc poate să-mi adun *cuvintele potrivite,* să scriu despre cartea lui. Ce inspirată idee să-ţi începi cartea despre anii copilăriei cu chipul tău din copilărie pe prima pagină: „Nu ştiu nimic despre mine, din timpul dintâi, în afară de ceea ce a notat, cu infinită dragoste, mama sau din ce mi s-a povestit. Copilul din acele fotografii – eu din acele fotografii – habar nu are că lumea e în război! Nimic, în lumina aceea blândă de mai, nu lasă să se ghicească suferinţa cumplită care învăluie lumea.” (p. 9)

Amintirile mele încep să se împletească acum cu evocările lui, din viaţa tatălui său, din notările mamei sale, din acele îndepărtate vremuri de muncă şi luptă, dăruiţi cu dragoste locurilor natale: „Osmoza între fiinţa mea şi fiinţa locului, aceea care o modelase şi o făcuse aşa cum avea să fie, este opera timpului, a anilor în care n-au fost despărţite niciodată, mereu una a celeilalte, a plecărilor şi a revenirilor, a jindului după ceea ce fusese şi n-avea să mai fie vreodată, rămânând, însă, la fel pentru totdeauna.” (p. 17)

Dar evenimentele familiei n-au fost la fel de luminoase dintru început. Horia ne povesteşte despre primii ani ai tatălui său, ca învăţător, în Transilvania, la Ciucea; apoi ai mamei, la Turnu Severin şi Piteşti; revenirea tatălui în locurile natale; transferul mamei-învăţătoare în Aref, căsătoria; naşterea şi evoluţia celor două fete, Nora şi Olguţa, şi a mezinului, Horia, studiile surorilor şi ale naratorului.

Momentele umbrite au început prin persecutarea tatălui, ca membru al Partidului Ţărănist, urmărit de către legionari, apoi de către comunişti; arestarea domnului învăţător, în vara anului 1952, lipsurile materiale şi frământările sufleteşti ulterioare ale familiei.

Copilul de atunci, prunc al suferinţei nedrepte, îşi evocă anii de şcoală şi marea lui dragoste pentru lectură, ca un luminos refugiu dintr-o realitate nedreaptă: „Aşa încât refacerea bibliotecii familiei se vădea a fi mai mult decât necesară. Iar eu trăiam o foame de carte transformată cu timpul în bibliomanie. La vremea tinereţii sufeream cu adevărat dacă plecam cu mâna goală dintr-o librărie. Lumea cuvintelor mă fascina. Mă fascina viaţa lor. Puterea lor magică de a întrupa universuri imaginare, dar care păreau atât de reale, posibilitatea de a fi în pielea atâtor personaje, de a trăi atâtea alte vieţi şi întâmplări, unele fabuloase, mă acaparaseră irepresibil.” (p. 45)

→

Heterotopiile, la rândul lor, sunt de criză (locuri sau locuri tabu pentru persoane aflate, fie şi temporar, în relaţie disfuncţională cu societatea) şi de deviaţie (închisori, cimitire, spitale de psihiatrie). Elementele constitutive ale spaţiului generează imagini analizabile în conceptul de heterotopologie. Pătrunderea într-o heterotopie se bazează pe un ritual care include, la capete, închiderea şi deschiderea; mina, ca loc în care controlul social este mult relativizat din cauza izolării, poate constitui o astfel de heterotopie, ce devine spaţiu mental, iar apoi spaţiu literar. În literatura universală, ea pătrunde mai ales în secolul XIX, în operele lui E.T.A. Hoffmann – *Minele din Falun*, şi Emile Zola – *Germinal.*” De interpretări originale beneficiază, în excursul autoarei, evident, în contextul probării identităţii culturale, operele românilor Ioan Slavici, Liviu Rebreanu, Ion Agârbiceanu, Geo Bogza, Augustin Buzura, Marin Preda, în care subteranul minier, văzut ca un spaţiu insular, rupt de realitate, se dezvăluie ca o lume paralelă, parabolică, opusă totalmente edenului, dincolo de percepţia omului aflat în comuniune cu Dumnezeu.

În aceeaşi notă este tenace comentat, în capitolul *Forme ale identităţii prin asumarea religiei,* romanul *Roxana* al lui Gala Galaction, care „oferă informaţii despre *Dreptul ctitoricesc* în Ţările Române, preotul fiind un bun cunoscător al istoriei bisericii ţării sale”. Scrie Dărăbuş în susţinerea ideii enunţate în titlu: „Conceput ca un roman în parte epistolar, prin care tânărul şi neexperimentatul preot Abel Pavel se adresează confesorului şi maestrului său, părintele Veniamin, cartea devine rând pe rând o incursiune în mecanismele necrutătoare ale unei lumi necunoscute lui, protejat de simplitatea cutumelor din satul ardelenesc în care şi-a petrecut copilăria, iar mai apoi de cele ale spaţiului spiritual şi material al bisericii. Încercând a nu se abate de la cuvântul Domnului, atitudinea şi discursurile şi le sprijină permanent pe citate din scrierile biblice, din Psaltire şi din Evanghelii, favoritul său fiind Sfântul Apostol Pavel. Bun observator al vremurilor sale, dar şi al castei din care face parte, el mărturiseşte puternicul ataşament faţă de valorile creştine, care ar putea avea valoare corectivă într-o societate care pare a-şi fi pierdut reperele morale, cum este cea de după Primul Război Mondial. Parohia pe care o primeşte este «creată de curând, mai mult din faptul unor certuri şi unor rivalităţi limitrofe decât din convingerea superioară şi dezbătută că în acest centru muncitoresc trebuie înfiptă făclia directivelor creştine».”

Pentru a fi şi mai convingătoare asupra faptului că identitatea este un dat care îi este transmis omului pe cale genetică şi îi influenţează esenţial destinul, Carmen Dărăbuş îşi fixează atenţia, cu predispoziţie funciară, asupra câtorva „identităţi şi coordonate ale convieţuirii în Porto-Franco Europolis”, oraş legendar, aproape o Ithacă: „O literatură beletristică ce oferă, implicit, un imaginar al unui loc dintr-o anumită perioadă de timp a existat încă de la începuturile textelor scrise. Inevitabil, proza şi în oarecare măsură teatrul compun, stratificat, o imagine pe mai multe niveluri: «Caracterul schematic [al operei literare] se manifestă nu numai în stratul obiectelor reprezentate, dar şi în stratul imaginilor» (Roman Ingarden, *Studii de estetică,* Editura Univers, Bucureşti, 1978). Gradul de raportare al artei la realitate este mai mult sau mai puţin vizibil, în funcţie de gradul de abstractizare şi de codul estetic căruia produsul artistic i se supune. Literatura română, în speţă genul epic şi cel dramatic, de la începuturile ei – cu excepţia notabilă a romanului alegoric al lui Dimitrie Cantemir, *Istoria hieroglifică* – se dezvoltă în direcţia unui realism *avant la lettre,* aşa cum se întâmplă, în general, în literatura europeană, chiar dacă ritmurile evoluţiei diferă de la ţară la ţară. Prima jumătate a secolului XX în literatura română este o etapă fundamentală, a recuperărilor în raport cu experimentele din literatura universală. Alături de inovatori care aduc psihologia şi filosofia în structura operelor lor, există, în continuare, scriitori care cultivă preponderent obiectivismul, realismul social, chiar dacă nu lipsesc şi elementele de analiză psihologică: Mihail Sadoveanu, Duiliu Zamfirescu, Ion Agârbiceanu, Gala Galaction, Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Cezar Petrescu, Jean Bart etc.” Identitatea urbei, situată parcă la marginea lumii şi care reprezintă un tărâm fabulos, enigmatic, pentru nostalgici şi sentimentali, devine unul dintre atributele definitorii ale unor creatori prinşi, dar nu definitiv, în ecuaţia om-Lume înlăuntrul căreia embrionează profunda trinitate *sacru-mitic-poetic.*

Capitolul *Identităţi în Bucureştiul fanariot* ne acordă privilegiul de a cunoaşte câteva cosmosuri exotico-antropologice, misterioase, aflate, unde altundeva?, în interiorul operei literare, romanul *Manuscrisul fanariot* al Doinei Ruşti fiind unul dintre acestea. De fapt, ce se vrea acest roman? Explicaţia autoarei este cât se poate de edificatoare: „O naraţiune densă, în care sinestezia dă viaţă unor destine pe canavaua unui oraş exotic prin influenţele greco-turce, având ca fir roşu legenda numelui, legendă prezentă în lumea rurală românească, conform căreia schimbarea numelui schimbă o soartă rea în una bună, alungă boala, moartea etc. Numele joacă un rol important, continuând o tradiţie a romanului românesc şi universal […], hermeneutica onomastică urmează criteriul relaţiei cu textul, şi anume, cel intratextual, în acest caz, situat într-un context general al numelui, în care schimbările onomastice aduc şi schimbări de loc, context care generează adevăratele conţinuturi. […] Onomastica literară probează numeroase astfel de cazuri de resemnificare, care fac dintr-un simplu dicţionar un ingredient care face, adesea, personajele memorabile.”

Reconstituirea fiinţială a personajului literar în biografia fictivă plăsmuită de scriitori pentru a-i dimensiona identitatea constituie, sugerează proiecţiile cronotopice ale caleidoscopului ştiinţific aplicat al lui Carmen Dărăbuş, un atu pentru a explica necesitatea „receptării unui scriitor” atât în funcţie de imaginile contradictorii ale lumii exterioare, cât şi de sinele său care este, într-un sens apropiat de Carl Gustav Jung, un arhetip integrator, în măsură să păstreze nealterată identitatea individului.

Are dreptate autoarea când reactualizează mitemul *minoritate.* Dincolo de discuţiile pro şi contra pe care le presupune, o minoritate, în esenţă, este păstrătoare, la margine de abis sau centru, a individualităţii unui grup etnic. „Păstrarea şi promovarea identităţii se face, iniţial, spontan, îşi justifică intervenţia Carmen Dărăbuş, prin dorinţa membrilor unei comunităţi de a-şi asuma o identitate. Mai apoi, în drumul spre instituţionalizare, se creează asociaţii culturale care vor câştiga şi statut juridic. Tradiţia unor astfel de asociaţii se conturează în secolul XIX, se diversifică, apoi capătă consistenţă şi continuitate…” Şi, pentru a-şi susţine cât mai ilustrativ aserţiunea, ne aduce în prim-plan destinele câtorva valoroşi poeţi din Banatul ex-Iugoslav care au supravieţuit identitar prin literatură: Petru Cârdu şi (tangenţial) Slavco Almăjan, Ioan Baba, Nicu Ciobanu, Ioan Flora, Pavel Gătăianţu ş.a. Toţi aceştia, alături de mulţi alţii, au reuşit să apere flacăra identităţii româneşti de furia istoriei, dar şi, nu în ultimul rând, Fiinţa. Ei nu s-au împlinit ca intelectuali complexându-se de „marginea” lui Derrida, ci, sisific şi prometeic, şi-au legat revelatoriu/holistic spiritul de ceea ce putem numi *conştiinţa identităţii naţionale.*

În contextul consideraţiilor autoarei, putem concluziona că între identitatea lingvistică şi mitico-estetică există o conexiune sacră care asigură conservarea, în memoria limbii, a Eului fiinţei umane care nu poate accepta sub nicio formă „scuza fatalităţii istorice”. Limba, ca element definitoriu în conturarea identităţii, notează autoarea, joacă un rol extrem de important în dezbaterile cu sine şi-n cele exteriorizate.

În fine, lucrarea *Forme ale identităţii în literatura română* a lui Carmen Dărăbuş, fără a polemiza, ne propune o perspectivă aparte a spaţiului literaturii universale, substituită în chip cathartic fiinţei ancestrale româneşti.

Cărţi şi autori

Isus - noi lumini asupra dimensiunii Sale mesianice

Maria Mona VÂLCEANU

Despre Corin Bianu, născut în Dâmboviţa, absolvent al Facultăţii de Drept Universitatea din Bucureşti, ştiam că este poet, publicist, romancier cu insistentă atenţie îndreptată spre parapsihologie, spre subiecte originale, mai greu abordabile scriitorului contemporan. I-am citit cu interes volumele de poezie, mai puţin epigramele, gen pe care nu prea ştiu să-l interpretez, precum şi volumele de proză *Zidul cel mai lung,* 2007, *Agremin şi încă ceva*, 2008, *Văcăreştii la amiază*, 2011. Nu găsisem starea sufletească să mă apropii de volumul *Isus, Noi lumini asupra dimensiunii Sale mesianice în relaţie cu omul şi omenirea,* apărut la Editura Herald, Bucureşti, 2016. Abia în această tristă primăvară m-am putut apleca atent asupra acestei cărţi, unică în felul ei în peisajul literar contemporan.

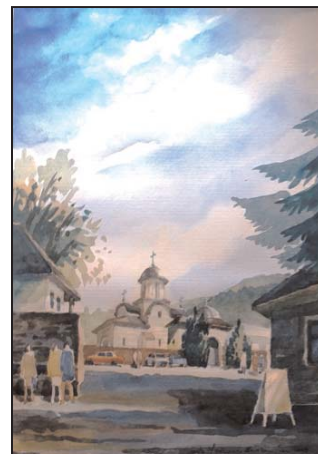
Coperta patru dezvăluie izvoarele documentare ale acestui roman despre începuturile zbuciumate ale creştinismului, mai exact, *Jesus and His times* de Charles BricKer, *Viaţa lui Isus,* de Ernest Renan, *Viaţa lui Isus* de Giovanni Papini, *Procesul lui Isus* de Mircea Duţu. Dar impresia mea este că această carte pare să se fi scris singură, posedă o anumită energie a cuvintelor care ne poartă în prezentul acelor timpuri, vezi mantia de purpură a Mântuitorului, auzi vorbele Lui, vezi treptele de piatră ale Ierusalimului, valurile mărunte ale mării, frunzele uscate spulberate de vânt... şi în acest peisaj, două înfruntări, ceata ucenicilor, mereu în transformare, metamorfozarea lor din oameni în Apostoli şi ceata fariseilor, şi ei coborând din ce în ce, până se vor transforma din preoţi ai templului în ucigaşii lui Cristos.

Isus se desprinde din peisaj, îl vezi mişcându-se, cel mai adesea călătorind, pe uscat sau pe mare, poposind sub un copac să poată vorbi mulţimilor care-L urmează, sau vameşilor, sau fariseilor... poposind pentru odihnă în anumite case, la prietenul Lazăr, înconjurat de ucenici şi urmat de femeile care-l duc grija, Ioana, Veronica, Maria din Magdala, cealaltă Marie, sora lui Lazăr. Sunt descrise vindecările miraculoase, vindecarea orbului, vindecări în zile de Sabat, minunea învierii Semidei şi învierea lui Lazăr. Isus este văzut ca un izvor de apă vie, „cât sunt în lume, eu sunt lumina lumii". „Cine mă urmează pe mine nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieţii."

Perspectiva narativă este multiplă, la început vedem prin ochii celui care va deveni Apostolul Andrei, malul Iordanului şi pe Sfântul Ioan Botezătorul care botează mulţimile, asistăm la venirea Mântuitorului când „Întreaga mulţime e copleşită. Până şi pietrele cu nisipul, iarba cu tufişurile de pe margini au căpătat ceva din seninătatea luminii. Murmurul ca de albine a încetat, se aude doar fâşâitul valurilor." În această atmosferă sacră a Botezului Sfânt, se deschid cerurile: „Tu eşti Fiul meu iubit, întru care am binevoit!"

O altă lumină se proiectează asupra Fecioarei Maria, care simte şi ştie că Fiul are de îndeplinit o Taină, minunea de la nunta din Cana se săvârşeşte la cererea Sa, naratorul este acum Natanail, apoi Maria Magdalena, prin ochii căreia vedem şi noi o splendidă descriere a localităţii în care se află reşedinţa lui Lazăr cel înviat din morţi: „Priveliştea place ochiului, locul este neasemuit de plăcut. De aici, de sus, vede şi Ierusalimul, care pare atât de aproape, de parcă Betania ar face parte din el! În partea opusă se zăreşte în depărtare sclipirea stinsă a Mării Moarte, ce absoarbe în neantul ei apele Iordanului. Binecuvântat loc a ales Isus pentru odihnă, după ce se osteneşte în Cetatea Ierusalimului."

Schimbarea la faţă este mărturisită de alt personaj–narator, Tadeu: „Precum îşi dă seama, Învăţătorul îi şlefuieşte încet-încet, cum trebuie să fie ca ucenici de-ai săi, adică oameni care să propovăduiască cuvântul lui Dumnezeu. Încă o dată, Isus a adus cu el seninătatea şi liniştea care se furişează plăcut în sufletele oamenilor." Capitolul *Cel mai mare în Împărăţia cerurilor* este realizat prin ochii lui Matei, personajul poate cel mai lucid, filosof şi teolog, minte iscoditoare şi neliniştită. Concluzia este cea transmisă de Evanghelie: „Dacă vrea cineva să fie cel dintâi, trebuie să fie cel mai de pe urmă din toţi şi slujitorul tuturora". Matei chibzuieşte fără răgaz să-şi lămurească sieşi mai întâi şi apoi celorlalţi vorbele profetice ale Învăţătorului care îi anunţă că va lua asupra sa păcatele lumii. Poate un *alter ego* al autorului, Matei înţelege că omul este bun dar poate fi contaminat de rău şi atunci imboldul divin pentru mântuirea lumii este Isus. „Deci toate faptele lui Isus de întărire a credinţei în Dumnezeu prin înţelegerea exactă a Sfintelor Scripturi, de tămăduire a bolilor şi slăbiciunilor poporului, sunt tot atâtea dovezi de îmbunătăţire a mersului lumii pe care el le dă neobosit şi cu generozitate."

A treia vestire a patimilor este povestită de mama lui Iacov şi Ioan, din grupul femeilor credincioase Învăţătorului, vestea îi întristează pe ucenici, dar cuvintele sfinte picură ca izvorul de apă vie: „Câtă vreme aveţi lumina printre voi, credeţi în lumină ca să fiţi fii ai luminii." Ca într-o reţea de spionaj, marele preot Caiafa organizează în alt plan urmărirea şi prinderea lui Isus. Suntem în desfăşurarea acţiunii, într-un prezent istoric, stăpânitorul Irod taie capul Sfântului Ioan Botezătorul iar conducătorul romanilor, Pilat din Pont nu vrea să se implice în acest conflict religios din ţara iudeilor. Matei vede toate aceste lucruri şi le interpretează, este la fel de îngrijorat ca toţi ucenicii pentru soarta Învăţătorului. Se înlănţuie episoadele cunoscute, femeia păcătoasă în care nimeni n-a mai îndrăznit să dea cu piatra, ispitirea cu tot felul de întrebări ca în capitolul *Birul Cezarului.* Cetele fariseilor şi cărturarilor sunt văzute acum de Ioan, alt narator martor, tehnica aceasta a schimbării perspectivei narative este un procedeu inspirat folosit de autor. Ioan ne duce pe Muntele Măslinilor, într-un loc „retras sub un cedru din ale cărui ramuri lăsate încep să curgă muşchi, destrămaţi de un vânt uşor. Parcă ar fi într-o colibă largă, din ramuri verzi şi înmiresmate. El s-a aşezat jos şi ucenicii au făcut la fel, în jurul Lui: Cerul şi Pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece!"

Tot Matei e cel care ne relatează *Cina cea de taină,* când aflăm că în fiecare om e ascuns câte un Iuda, depinde numai de împrejurări să iasă la iveală. Se aude şi glasul lui Toma întrebând îngrijorat care este calea, Doamne, nu ştim unde te duci, rosteşte el înspăimântat şi răspunsul divin: „Eu sunt calea, adevărul şi viaţa. Nimeni nu vine la Tatăl decât prin Mine!"

Ne apropiem de punctul culminant, dramatismul se acumulează treptat, unghiul din care sunt privite scenele se schimbă, capitolul *Judecata* este văzut prin ochii lui Simon Petru, iată scena din fragmentul *În curte la Hanan:* „În Grădina Ghetsimani, la poalele Muntelui Măslinilor, atât de drag multora, Simon Petru priveşte înspăimântat cum hăitaşii Marelui Preot l-au prins pe Învăţător şi-i leagă mâinile, ca la tâlhari, deşi El nu s-a opus în nici un fel. Îl duc aşa, cu mâinile legate, trăgându-l şi împingându-l în cetate prin poarta Bethesda. Le-a fost teamă mare de El, dar văzându-l blând de tot, prinseră a se obrăznici. Petru merge în urma lor prin întuneric, abătut şi înfricoşat."

Cititorul trăieşte cu spaimă mare momentele acuzării, în faţa lui Irod, apoi a lui Pilat din Pont care doreşte să-l elibereze pe Isus din mâinile duşmanilor iudei, dar neavând suficientă armată, de teama unei răzmeriţe, Pilat îi lasă pe trimişii preoţilor să-L condamne. Femeile mironosiţe şi Maria, mama lui Isus au încremenit statui de durere la picioarele Crucii, Ioan nu s-a dezlipit de Mântuitor. Totul se acumulează, textul transmite durere şi reuşeşte printr-o magie a cuvintelor să-l ducă pe cititor chiar la picioarele Crucii, când semne cereşti se arată, întuneric mare, furtună, cutremur de pământ. Tudor Arghezi a întrezărit acest moment în psalmul *Am fost să văd pe Domnul bătut de viu pe Cruce.* Citeşti şi inima ta sângerează când înţelegi că „atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, că L-a dat pe Fiul Său iubit, Unul Născut, ca ea să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică". Acesta este de fapt şi mesajul cărţii. Va învia Fiul lui Dumnezeu aşa cum a spus-o, va reveni în lumină dumnezeiască şi va revigora iubirea ca pe un nesfârşit ogor verde, ce va da rod, adeverind Scripturile... O carte care transmite o energie sacră, portretul Mântuitorului, apostolii, la început oameni obişnuiţi, mulţimile care văzând minunile săvârşite sub ochii lor au început să creadă, simplă şi profundă în acelaşi timp, această carte este ea însăşi un miracol pentru vremurile noastre.

De la aceste începuturi se iveşte largul zbor spre lumea creaţiei: „Eram al cărţii cu mult înainte de a începe să scriu cărţi." (p. 48) Şi, puţin mai departe: „Lumea e mică, iar noi copii ai aceleiaşi culturi europene." (p. 48)

Câte moment minunate, peste care alunec cu gândul emoţionat (în calitatea mea de *vecin-martor*)!... Dar cel mai mult mi-a rămas în suflet portretul pe care Horia îl face mamei sale, învăţătoarea şi scriitoarea Elena Bădescu, căreia, în anii mei de început ca editor, i-am tipărit volumul de povestiri *La Ostrov:* „Adevărul este că femeia aceea delicată, mignonă, de o aparentă fragilitate, avea nu doar o inteligenţă şi o sensibilitate accentuate, nu doar o înzestrare literară remarcabilă, pe care un alt context intelectual, o altă ambianţă ar fi fasonat-o şi i-ar fi dat o altă dimensiune decât aceea pe care i-o confirmă cărţile scrise şi publicate la senectute, ci şi o voinţă şi o putere surprinzătoare de a suporta şi a rezista loviturilor vieţii." (p. 19)

Timpul urcă nepăsător peste *vremurile noastre,* transferându-le din prezent în trecut; nu vreau să ne mai numărăm anii, dragă Horia, când tu ai devenit atât de înţelept: „Iar înţelegerea, care vine odată cu trecerea anilor, simţul datoriei şi al unui comportament pe care însăşi poziţia familiei îl impunea, respectul de sine, care reclamă respectul pentru celălalt şi pentru ceea ce înseamnă esenţa umană aveau să lase în trecut acele puseuri ale unei maladii care nu s-a declanşat niciodată." (p. 36)

Fiindcă *vremurile* se întorceau mai târziu cu faţa lor cea senină spre lumină; domnul învăţător a fot eliberat şi, după un timp, reîncadrat la învăţământ; Horia şi-a continuat studiile în ciclul gimnazial, apoi la Liceul Vlaicu Vodă, din Curtea de Argeş, cu întoarcerile periodice în vacanţele de vară spre pitoreştile plaiuri arefene: „Lumea în care am crescut eu părea făcută, în pofida a tot şi a toate, să-şi afle căile şi resorturile în afara duratei. Adevărurile ei, peste care timpul trecea în tăcere, sau, uneori, cu vuiet de cascadă, stăteau încă în neclintirea veacurilor. Satul părea veşnic, ce iluzie, Doamne!, fiindcă îşi întemeia fiinţa şi existenţa, umanitatea lui cea mai profundă, pe veşnicia imanentă a lumii." (p. 66)

Noi, pe vremuri şi între vremuri!

Şi, mai departe, un adevărat poem în proză închinat verilor: „Ei, da, verile, verile în nopţile cărora la Aref puteai vedea cum stau să cadă, bolnave de singurătate, stelele pe munţi, erau pline de întâmplări şi istorii mai mult sau mai puţin interesante, uneori misterioase, când aveam impresia că mă puteam sustrage timpului acaparator." (p. 90)

Noi, între vremuri, de pe vremuri!

Femeia cu mintea cea mai luminată din Secolul Luminilor (I)

Paula ROMANESCU

Se luminau zorii secolului al optsprezecelea în chiar Oraşul-Lumină, ba chiar şi prin ceaţa de prin Europa cea mai mereu pusă pe răsturnări socio-politico-religioase cu încărcătură filosofică numai bună de ascuţit tăişul ghilotinei în anii din apus ai aceluiaşi prealuminat secol rămas în istorie sub numele de „Al Luminilor", când, cu tot Iluminismul în fâlfâire, s-a recurs la o foarte eficientă egalizare între cetăţeanul de rând şi purtătorul de coroană, cu trecere prin pajiştea de revoluţionari liberi să se căsăpească întru fraternitate à la Abel şi Cain sau, cum i-o tăia capul…

Dar până să ajungă acolo, adică la Revoluţia cea cu *Liberté-Egalité-Fraternité,* cu schimbarea apelativului *Majestatea Voastră*, ori *Doamnă marchiză*, ori *Excelenţa Voastră*, ori *Sfinte Părinte,* cu acela de *cetăţene* (nu, la *tovarăşe* nu se ajunsese încă!) şi, nu în ultimul rând, cu foarte eficienta ghilotină, timpul trebuia să mai aibă… puţintică răbdare ca să poată deveni (i)raţional, ştiinţific, bine pârguit filosoficeşte, cu toate izbânzile raţiunii înscrise în *Dicţionarul Enciclopedic* – noua Biblie a omului cu minte care ar fi vrut, şi nu, să mai creadă într-un *Unul Atotputernic Făcător al tuturor văzutelor şi nevăzutelor.*

Cu un zâmbet subţirel, numai bun de tăiat firul de credinţă religioasă al închinătorilor la Sfânta Treime, Voltaire admitea totuşi că *Si Dieu n'existait pas, il faudrait L'inventer / Dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebui inventat…*

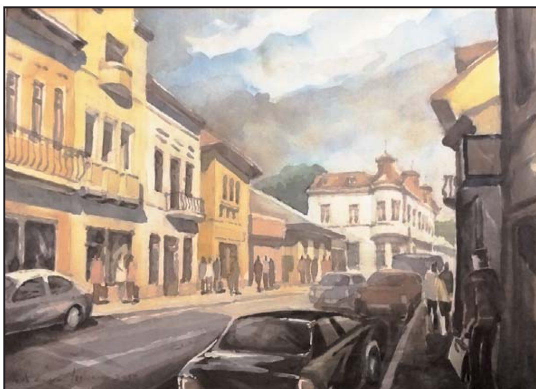
Dar prin 1700 Voltaire (1694-1778) nu era decât François-Marie – un copilandru isteţ, frumuşel doar pentru ochii mamei lui, Marguerite Daumard, poate şi ai tatălui – François Arouet, iar Rousseau (1712-1778) abia în al doilea deceniu al veacului avea să înceapă să se zbenguie în natură precum Mowgli cel din *Cartea Junglei* (1894) a englezului Rudyard Kippling, autor între altele şi al splendidului poem *If / Dacă* (dacă nu l-aţi citit, grăbiţi-vă s-o faceţi, fiindcă e un giuvaier al liricii universale!) dintr-un sfârşit de alt secol plin de romantice doamne cu camelii, de o cohortă de purtători de ranguri nobiliare făcători de nimic, dar pricepuţi la tocat averi cu întreţinute uşurele, îngreunate doar de bijuteriile bătute în pietre preţioase, de artişti – poeţi, pictori, cântăreţi care formau boema pariziană adaptabilă oricărei schimbări sociale, ea rămânând mereu neschimbată, şi de drame hugoliene care mai de care mai lacrimogene.

Dar timpul trecea şi, în primele decenii ale veacul al XVIII-lea, *Scrisorile filosofice* ale lui Voltaire aveau să-l trimită pe autorul lor în exil fiindcă iritase binişor regalitatea franceză. Autorul lor voia nici mai mult nici mai puţin decât să-i… lumineze pe întronaţii Europei cu ideile lui despre monarhie şi, pe cale de consecinţă, să le devină sfătuitor, iar ei, cuminţi şi blânzi ca nişte mieluşei, vorba rapsodului fără seamăn Tudor Gheorghe, să execute întocmai poruncile „înţeleptului" aciuiat pe lângă monarh, cu toate privilegiile cuvenite. Dar monarhul nu şi nu, fiindcă îi erau prea îndeajuns sfaturile fierbinţi ale marchizei de Chateauroux, câtă vreme Maria Lezsczynska, soaţa-regină, era când lehuză, când însărcinată – adevărată fabrică de copii cu care a umplut Curtea Franţei ca mai apoi şi alte Curţi, iar Madame de Pompadour nu-şi intrase încă în atribuţiile de metresă regală *en titre* – stăpână absolută pe inima şi mintea Ludovicului cu numărul 15.

Dar să-i lăsăm pe aceştia şi să ne aplecăm, aşa, dintr-o târzie curiozitate, de nu chiar din nevoia de a evada dintr-un prezent în care nu se întâmplă mai nimic bun, prin veacul francez de lumini, peste umbra celei mai luminate femei – Gabrielle-Émilie Le Tonnelier de Breuteuil, matematician, filosof, astronom şi, aşa cum a reţinut-o memoria bârfitoare a celor care au venit sub soare după ea, iubita lui Voltaite – marchiza Émilie du Châtelet.

S-a născut într-o familie nobiliară în ziua de 17 decembrie 1706. Beneficiind de o educaţie aleasă şi de o solidă instrucţie raţională, rezervată de regulă purtătorilor de pantaloni, copila a manifestat de timpuriu o mare atracţie pentru ştiinţele exacte. Matematica, fizica, astronomia îi erau filosofie şi balsam gândirii, dar nici inima nu-i moţăia deloc. Primele lecţii, muzică, dans, retorică, arta bunelor maniere, au fost repede ignorate de dragul studiul matematicii şi fizicii care o fascinau. Se înţelege că familia îi aducea profesorii acasă, fetele ne prea mergând la şcoli pe atunci. Dacă ştiau să se facă plăcute şi să pună mâna pe un soţ, de dota lor se îngrijeau părinţii. De dotarea intelectuală – nimeni. De tocat dota – soţii lor purtători de blazon nobiliar, dar de regulă scăpătaţi pentru că întreţinerea metreselor nu era deloc treabă uşoară…

Matematicianul profesor, savantul De Mézières i-a predat cel dintâi tot ce ştia şi el, dar şi fătuca l-a învăţat la rându-i să încerce să o vadă cu inima… Acum, de!, complet neştiutor în meandrele inimii nu era nici magistrul, dar cum era o somitate în dezlegarea celor mai complicate capcane matematice, a găsit uşor soluţie la noua problemă, adică a răspuns cu bucurie cântecului micii sirene până s-a pierdut de tot în farmecul vrăjitoarei. Ea nu s-a pierdut deloc cu firea şi a continuat a-şi desăvârşi studiul/ studiile complete, alături de Alexis Claude, altă somitate a ştiinţelor din acel timp, care a purtat-o prin fizică, prin muzica sferelor cu trecere prin vid, până-n lună, printre stele, până a început să vadă (el) stele verzi.

Când împlinise şaisprezece ani – femeie în toată firea, deci! – îşi învârtea favoriţii (ar fi vulgar să le zicem amanţi, deşi…) la roata mare a scării nobiliare unde se aflau, gata s-o prindă în braţe, când Marchizul de Guébriant, când ducele de Richelieu – mareşalul, a nu se confunda cu străbunicul lui, cardinalul, care se mutase demult în împărăţia eternă, la puţină vreme după ce în 1634 înfiinţase Academia franceză.

Fermecătoarea studioasă i-ar fi putut face zdravănă concurenţă împărătesei iubeţe Mesalina, dar când a ajuns la vârsta de 19 ani, s-a trezit serios cerută în căsătorie de Florent Claude marchiz du Châtelet. Ea a acceptat şi s-a achitat repejor de „obligaţia" de soţie, dovedindu-se vrednică născătoare a trei prunci, fără să neglijeze iubirea ei dintâi – matematica şi derivatele ei. De acum înainte soţul n-ar fi trebuit să mai aibă… tupeul să pretindă şi exclusivitate asupra ei, şi-o fi spus ea. Nu l-a întrebat şi, prin urmare, nici nu aştepta răspuns. Se simţea liberă să trăiască după cum îi era vrerea.

Marchizul, ajuns mareşal, era de altfel din ce în ce mai ocupat cu trebile care ţineau de cariera militară, plecând mai mereu la luptă pentru cucerire de teritorii în numele regatului Franţei, dar şi la luptă pentru alte mai dulci cuceriri, astfel încât marchiza s-a văzut „nevoită" să-şi aprofundeze cunoştinţele când cu astronomul Pierre Louis Clairaut, când cu savantul Maupertius, când cu cine mai ştie care expert într-ale ştiinţelor exacte şi… fluctuante, altfel spus, acele ştiinţe care-i făceau raţiunea să strălucească şi inima să i se aprindă.

Citea mult, înţelegea ce citeşte, se ocupa de traducerea în limba franceză a multor studii ştiinţifice şi tratate din limba latină sau engleză, între care Issac Newton, *Principia mathematica*, la care a şi adus importante contribuţii personale.

Când trecea prin Paris, nu ocolea *Café Grado,* unde se adunau de obicei ştiinţificii ca să discute la o cafea şi-un vinuţ despre ale lor. Doar la prima ei venire aici n-a fost lăsată să intre, fiindcă purtătoarelor de fuste lunge nu li se permitea frecventarea cafenelei, ca să nu-i tulbure pe savanţii prinşi în discuţii serioase şi nu numai... Or ea tocmai de acele discuţii serioase era interesată. Aşa că ori de câte ori voia să dezbată vreo temă ştiinţifică între cunoscători, îşi punea pantaloni, pelerină şi ce mai trebuia pe cap şi astfel era lăsată să intre ceremonios în cetatea Café-ului cu savanţi, un fel de Cafeneaua Capşa *avant la lettre* din Micul Paris de care ştim şi noi.

În al său *Discours sur le Bonheur*/*Discurs despre fericire,* Émilie du Châtelet avea să noteze: *Bărbaţii sunt liberi să-şi împlinească toate aspiraţiile – să-şi facă o carieră militară sau diplomatică; femeia însă, lipsită de acest avantaj, se poate dedica studiului în toată libertatea. Dacă aş fi rege, aş interzice orice abuz care face ca jumătate din omenire să rămână în ignoranţă, aş da posibilitate femeilor să se bucure de toate drepturile şi în primul rând de cele spirituale.* Şi nu greşea deloc. De altfel, în cercul select al matematicienilor din acel timp ea era foarte apreciată, ba era căutată atunci când vreo problemă dădea bătaie de cap şi celor mai luminate minţi. Kant spunea despre ea că *primatul raţiunii şi al cunoaşterii o situează mai presus de toate reprezentantele sexului său şi mai presus de cea mai mare parte a celor de sex opus.* O fi ştiut el ce spune!

În anul 1746 Émilie du Châtelet este aleasă membră a Academiei de Ştiinţe din Bologna. Academia Franceză i-a publicat doar studiul *Despre propagarea focului*, dar de primit n-a primit-o în rândul nemuritorilor fiindcă nu se intra aici ca la Café Grado dacă erai femeie, oricât de *mai presus de cea mai mare parte a celor de sex opus* ai fi fost. Se poate spune că pentru a fi „apt" de intrare la Academie se avea în vedere dotarea candidaţilor de la brâu în jos ca astfel aleşii să-şi poată etala cu emfază ţinuta de ceremonie şi bastonul/sabia personalizate. Să amintim că, mai aproape de vremea noastră, Eugène Ionesco avea mânerul bastonului-sabie sub formă de corn de rinocer, trimitere clară la celebra piesă *Rinocerii,* iar Jean Cocteau avea o sabie creată chiar de mâna lui.

Şi când te gândeşti că această anomalie (de neacceptarea femeilor în Academie vorbesc!) a durat până în secolul al XX-lea, în anul de graţie 1980, când Marguerite Yourcenar devine prima femeie membră a celei mai înalte instituţii – cea a nemuritorilor din Franţa. Zice-se că până atunci, cum nu călcase picior de femeie în Academia franceză de la înfiinţarea ei de către cardinalul Richelieu, nici toaletă pentru femei nu exista, neajuns care a fost remediat în răstimpul cât Marguerite Yourcenar şi-a rostit discursul de primire. O fi poveste, n-o fi? Să rămânem totuşi în lumina lucrurilor!

Prin anii 20 ai secolului al XVIII-lea, Voltaire era un scriitor deja cunoscut prin atacurile sale îndrăzneţe la adresa Curţii şi a Bisericii, fapt care i-a atras „simpatia" acestora şi o întemniţare la Bastilia. Ieşit din închisoare, el îşi înteţeşte criticile, dar are grijă să se pună la adăpost de persecuţie, autoexilându-se în Anglia.

Înduioşată de soarta lui, prin anul 1733 Émilie du Châtelet îl invită la castelul ei din Cirey-sur-Blaise din Champagne, situat nu departe de frontiera cu Anglia, avantaj care, la o adică, putea fi fructificat cu uşurinţă de fugar. Voltaire vine şi… uită să mai plece.

Alături de Émilie, stăpân pe inima ei (?!), robit de farmecul şi de inteligenţa ei, recunoscându-i superioritatea gândirii (tocmai el care sclipea de inteligenţă!), avea să rămână el pentru cincisprezece ani în castelul marchizului du Châtelet care, foarte discret, nu se amesteca în treburile altora şi cu atât mai puţin ale soţiei sale… Iar Émilie şi Voltaire aveau treabă, nu glumă!

→

Vecina mea, Africa

Arta captivă

Nicolae MELINESCU

Tulburate de evenimente recente, de actualitatea clocotitoare provocată de perspectiva unei crize economice globale fără precedent, fostele puteri coloniale europene se fac că uită ce au lăsat în urmă pe continentul african după o dominaţie oficială de aproape o sută de ani. Exerciţiul dureros al asumării crimelor, jafului şi al furtului unor bogăţii culturale este amânat, pentru că morţii, bolnavii şi infectaţii nu pot să aştepte. De modul în care sunt trataţi depinde supravieţuirea guvernanţilor. Presiunea imediată a traiului de zi cu zi, nevoia unei gândiri clare şi vizionare reclamă în contextul actual mobilizarea decidenţilor pe direcţii fundamentale în care justiţia culturală poate fi lăsată să aştepte în anticamera marilor cancelarii. Oare? Nu cultura, e adevărat materială, a fost cea care a scos omenirea din epidemii? Nu cultura, de data aceasta spirituală, a dat speranţă şi vitalitate după războaie şi catastrofe?

Naţiunile europene de navigatori s-au transformat în puteri coloniale treptat, după secolul al XVII-lea, s-au luptat pentru noi teritorii şi, două secole mai târziu, structura unui imperiu colonial mondial s-a consfinţit pentru marii jucători, Marea Britanie, Franţa, Germania, Belgia, Olanda, Spania, Portugalia şi Italia. Modificările profunde din politica mondială după 1960, anul marii decolonizări, a însemnat o a doua împărţire a noilor state între noii hegemoni, Statele Unite şi Uniunea Sovietică, în virtutea şi între limitele sferelor de influenţă. După numai trei decenii, alte aranjamente, provocate de alte paradigme, au fost demontate de aparenta încetare a Războiului Rece şi ieşirea, precum Venus din spuma mării, a unui singur mare dirijor al afacerilor planetare. Era nevoie şi de o înălbire a imaginii celor care s-au aşezat în capul mesei cu bucate alese.

Unele foste puteri coloniale şi-au cerut scuze pentru atrocităţile comise şi au înşirat vorbe goale ca să-şi acopere istoria sângeroasă. Altele au apelat la fostele formule ale relaţiilor internaţionale de atunci şi au invocat lipsa unei legislaţii internaţionale, drept care nu pot fi condamnate pentru brutalităţile comise. Însăşi istoria colonială a început să fie rescrisă, cu nuanţe atenuatoare din partea albilor şi cu tonuri sumbre şi acuzatoare din partea africanilor, şi nu numai a lor. „Sentimentul general este că totul s-a întâmplat cu mult timp în urmă, toată lumea (europeană) a făcut-o, nu e nimic dramatic, nu avem pentru ce să ne cerem iertare”, spunea istoricul şi scriitorul olandez Sander Philipse (https://www.oneworld.nl/lezen/discriminatie/racisme/discriminatie-op-de-arbeid smarkt-tegengaan-wat-werkt-wel/, accesat 27 martie 2020), chiar dacă este vorba de traficul cu fiinţe umane, lapidar descris în epocă drept comerţul cu sclavi. Potrivit jurnalelor de bord ale navigatorilor britanici, peste 20 de milioane de africani au fost căraţi de velierele Majestăţii Sale în coloniile din Caraibe şi America de Nord de la sfârşitul secolului al XVIII-lea până la Războiul de Secesiune din Statele Unite. Atunci, ca şi acum, întregul proces de transmutare a unei uriaşe forţe de muncă, aptă să pună în mişcare prima revoluţie industrială şi pe malul estic al Atlanticului a fost privit ca o funcţie mecanicistă a relaţiilor internaţionale. „Unul dintre lucrurile permanent evocate este profitabilitatea. Adesea, ideea este: comerţul cu sclavi este atât de ciudat, încât recurgi la el numai dacă este profitabil. Pentru că, de exemplu, mulţi sclavi au murit din cauza unor boli infecţioase în timpul traversării oceanului. Am calculat că, pentru Olanda, comerţul cu sclavi a reprezentat doar 0,005 la sută din venitul naţional. Nu e mult. În plus, comerţul olandez cu sclavi este singurul care a fost desfiinţat din motive economice”. (https://www.hpdetijd.nl/2019-01-29/slavernij-piet-emmer/, accesat 27 martie 2020) Aşadar, ce nevoie mai are coroana Ţărilor de Jos să-şi recunoască partea în jaful colonial, când acesta nici nu i-a adus mari foloase…

Inventarul detaliat al profiturilor poate să-i salveze pe actualii politicieni, dar persistă o fantomă care nu le dă pace şi care desfiinţează calculele sumare ale istoricului Piet Emmer, citat. Dincolo de abordările belicoase şi violente, de descinderile în haită, şi-a făcut loc şi curiozitatea. Antropologia şi arheologia şi-au cucerit un loc important între demersurile coloniale. Atractivitatea lor provenea din aventura coborârii în timp şi spaţiu. Exploratorul european, departe de metropolă se găsea în altă lume, cufundată în secole uitate. În urma acestui foraj în cronica nescrisă a unui întreg continent, cercetătorii au reuşit să amenajeze muzee antropologice în secolul al XIX-lea în propriile metropole şi să prezinte drept anomalii şi curiozităţi viaţa de zi cu zi a unor comunităţi îndepărtate, guvernate de alte credinţe şi alte tradiţii, nu lipsite de valoare, cum s-a dovedit ulterior. Motorul cercetărilor era tocmai fascinaţia călătoriei temporale în sens invers şi consolidarea iluziei supremaţiei ideologiilor rasiste care motivau năvala peste populaţiile africane. Dar aceste colecţii încremenite sub pereţi de sticlă nu au reprezentat şi nici nu reprezintă o recunoaştere a creativităţii comunităţilor locale, ci sublimează violenţa şi aroganţa colonială. Africanii cer de multe decenii să li se returneze ceea ce e al lor, reperele identitare reprezentate de izvoarele materiale păstrate cu titlu de pradă de război de către europeni. Muzeul civilizaţiei africane a fost deschis la Dakar la începutul lui 2018 nu ca o arhivă etnografică sau istorică după model european, ci ca un depozitar al noii Africi, care se uită către sine, nu către extra-continentali. Cu justificată mândrie, colecţiile sale amintesc că prelucrarea fierului a fost descoperită în Africa cu 2500 de ani înainte de Cristos. Ceea ce este remarcabil pentru misiunea aşezământului senegalez sunt spaţiile aparent goale, amenajate cu ecleraj, cu vitrine care aşteaptă revenirea artefactelor, uneltelor şi decoraţiunilor furate de europeni şi prezentate triumfal ca mari succese ale civilizării unei alte lumi.

Cincisprezece naţiuni membre ale Comunităţii Economic a Statelor Vest Africane au convenit un plan de acţiune ca să-şi recapete proprietăţile culturale răspândite pe tot globul, iar la începutul lui februarie au hotărât să declare 2021 Anul Culturii în Africa, pentru ca să accelereze returnarea colecţiilor furate. Noua viziune a africanilor ofileşte trufia foştilor cuceritori europeni, obligaţi de principiile democratice pe care pretind că le promovează să şi acţioneze în virtutea lor. Europa este chemată să-şi privească în faţă o istorie recentă nu foarte onorabilă şi să restituie însemne regale, obiecte de cult şi opere de artă reprezentative. Europenii acceptă încleştând din pumni obligaţia morală ce le revine. Unii politicieni francezi fac distincţie între modul de „preluare” a obiectelor africane, între jaful violent, descoperirile arheologice şi colectarea de obiecte de studiu şi chiar cumpărarea lor, care presupune un târg, un schimb comercial.

→

Efervescenţa creatoare pentru acest cuplu insolit era permanent la cote maxime. Iubirea lor la fel. Generos, Voltaire îl „împrumută” cu o sumă considerabilă pe marchizul du Châtelet care trebuia să… rămână nobil şi a nu băga de seamă ceea ce era secretul lui Polichinelle. Cu arginţii (sau o fi fost aur?) dăruiţi, marchizul trebuia să procedeze la o extindere a castelului, altfel spus, să-i ofere filosofului condiţii cât mai confortabile de locuire, un laborator de studii şi experienţe pentru Émilie şi un teatru unde să-i fie jucate filosofului dramaturg piesele.

Ăsta da teatru! Protagoniştii „triunghiului” erau şi actori-interpreţi, şi spectatori printre invitaţii la castel, şi creatori, şi savanţi, şi filosofi. Nici marchizul nu era neluat în seamă când se întâmpla să fie prezent. Juca şi el minunat pe scenă în rolul valetului sau al încornoratului, cel de nobil june-prim nu-l prea prindea...

Liberi să trăiască după cum le era voia şi plăcerea, Émilie du Châtelet şi Voltaire făceau cu graţie oficiile de gazde când erau vizitaţi la Cirey de toată floarea ştiinţifică şi literară a Franţei, ba chiar de pe întreg pământul, fiindcă relaţiile epistolare pe care le aveau cu toate curţile regale făceau ca emisarii acestora să fie mai mereu pe drumuri cu escală la Cirey. Erau socotiţi regi ai gândirii. Şi erau: el, înţeleptul multi-talentat din Cirey, ea, savantă strălucită! Raţiunea îşi avea în cei doi chip şi casă. Inima lor? Era totuna cu trupul, iar desfătările pasionale nu numai că nu le lipseau deloc, dar erau la concurenţă cu geniul lor, îmbogăţindu-l.

În amintitul *Discours sur le bonheur,* ea afirmă că omul este şi trebuie să fie capabil să-şi controleze pasiunile şi, în felul acesta, să fie răspunzător de propria-i fericire sau nefericire. Cu o condiţie: să pună raţiunea pe primul loc şi să nu aştepte minuni care să-i pice din cer. Nu tot astfel gândea şi Voltaire? El era chiar şfichiuitor de ironie când se referea la para mălăiaţă pe care cei ce nu se îngrijeau de propria fericire aşteptau să le pice în gură de la Dumnezeul iubirii…

Şi anii treceau, şi îndrăgostiţii de la Cirey trăiau într-o atmosferă de creaţie, studiu, pasiune, lux, voluptate. Dar de la o vreme Voltaire începuse să fie ademenit de un altfel de cânt de sirenă: Frederic al II-lea al Prusiei, mare iubitor al culturii franceze, monarh luminat, de! L-ar fi vrut lângă el… Drept e că tare îi mai plăcea monarhului să fie înconjurat de tineri chipeşi, dar şi talentaţi într-ale artelor, atitudine de o remarcabilă corectitudine politică!

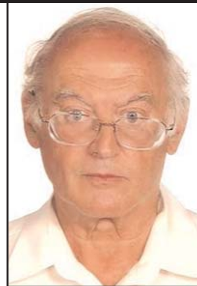
Voltaire chipeş nu era, depăşise demult pragurile alunecoase ale tinereţii, dar sclipea de inteligenţă, iar pentru Frederic aceasta era suprema calitate care-l fascina la un om. La castelul Sans-Souci de la Postdam, pe care regele îl ridicase spre a-i fi loc de desfătare (intelectuală!), fericiţii apropiaţi o duceau tot într-o desfătare şi-un *dolce farniente* cu un rege înconjurat de tineri poeţi, muzicieni, artişti, toţi şăgalnici şi berbanţi… Nu era de ici de colo să fii mereu în intimitatea regelui, să iei masa cu el în tête-à-tête, să-l tachinezi cu nonşalanţă citindu-i poeziile (fiindcă prusacul se voia şi poet şi aştepta de la Voltaire să-i cizeleze versurile), să-l tratezi de la egal la egal, că altfel ce mai chichirez gâlceava cu… monarhia luminată!… Cu ironia lui legendară, consilierul întru poezie al suveranului nu s-a sfiit deloc să-i spună acestuia cu un surâs numai tăiş de sabie: *Maiestate, nimic nu vă rămâne imposibil! V-aţi propus să faceţi versuri proaste şi aţi reuşit perfect!* „Poetul” a înghiţit în sec, regele… luminat s-a întunecat de amar, dar s-a prefăcut foarte bucuros că are un critic sever, dar onest… Unde mai pui că-i putea fi şi sfătuitor de taină întru-ale multor alte taine…

Luna lor de miere/fiere a durat multişor, până când Émilie care venise şi ea la Sans-Souci să bea o cupă de şampanie şi să facă o partidă de-a norocul orb, i-a atras atenţia iubitului ei că majestatea sa trişează la jocul de cărţi ca să-l uşureze pe el de parale. Abia ajuns în iatacul de tainice nopţi cu sau fără poezie, filosoful ofuscat foarte că fusese jecmănit (şi de cine!) şi-a strâns ciornele cu toate corecturile făcute la poeziile Fredericului de Prusia şi a şters-o englezeşte cu intenţia să treacă graniţa şi să le publice în Franţa chiar aşa cum erau, „cu materialul clientului”, ca să aibă luminaţii franţuzi de ce râde cu gura pân' la urechi citindu-le. A fost urmărit sub acuzaţia că a sustras documente secrete care puneau în pericol pacea regatului şi oprit de trimişii împăratului, care se şi vedea ridiculizat de filosoful cu ironia la purtător. I s-au confiscat „documentele secrete” şi a fost lăsat apoi să se ducă cu Dumnezeu la dracu-n praznic... (Va urma)

SF-ul într-un *tratament fabulatoriu*

Mircea OPRIŢĂ

Mircea Nedelciu s-a născut la 12 noiembrie 1950 în comuna Fundulea, judeţul Ilfov, decedând în plină putere creatoare, la 12 iulie 1999 în Bucureşti, în urma unei boli leucemice care l-a ţintuit aproape un deceniu în scaunul cu rotile. Absolvent al secţiei română-franceză de la Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti. Ca student, face parte din Cenaclul „Junimea", condus de criticul Ovid S. Crohmălniceanu, profesor la facultatea respectivă. A avut mai multe servicii provizorii: profesor navetist, ghid turistic, librar la Editura „Cartea Românească", ulterior funcţionar la Uniunea Scriitorilor. Debut cu proză scurtă în *Luceafărul* (1977), editorial cu volumul *Aventuri dintr-o curte interioară* (1979). Alte volume de proză scurtă: *Efectul de ecou controlat* (1981), *Amendament la instinctul proprietăţii* (1983), *Şi ieri va fi o zi* (1989), romanele *Zmeura de câmpie* (1984) şi *Tratament fabulatoriu* (1986). Aşa cum avea să constate Cristian Teodorescu, colegul său de promoţie literară, Nedelciu „era şeful sclipitor al generaţiei 80 şi marele înnoitor al prozei scurte româneşti. Om cu idei îndrăzneţe, pe care înainte de a le scoate pe piaţă le trecea prin filtrul unui bun-simţ rar printre scriitori, ştia să viseze rămânând cu picioarele pe pământ şi putea să-ţi spună o teorie literară, într-un limbaj abstractizat, în timp ce-şi lega via de la Fundulea sau repara ceva la casa părintească de acolo." A mai semnat în colaborare (cu Adriana Babeţi şi Mircea Mihăieş) romanul *Femeia în roşu* (1990), iar postum i-a apărut romanul neterminat *Zodia scafandrului* (2000). Evoluţia scrisului său este surprinsă cu exactitate de comentatorul amintit:

„Astfel a trecut de la textualismul explicit al primelor două volume la o proză în care, după ce şi-a verificat uneltele, autorul vorbeşte tot mai puţin despre rosturile lor. Le pune pur şi simplu la treabă, în timp ce el, realistul, trece de la cronica lumii cotidiene care se vede şi poate fi pipăită, la o lume care ar putea fi, în povestirile lui SF, sau la aceea care nu există decât pentru Mircea Nedelciu, în prozele fantastice, unde textualismul se transformă într-o ultimă ancoră aruncată în realitatea ştiută, de care Mircea se desparte pentru a-şi cerceta incertitudinile odată pătruns într-o lume în care întrebările sunt mai multe decât răspunsurile."

La Mircea Nedelciu găsim motive „de gen" introduse subtil în substanţa romanului *Tratament fabulatoriu.* Ele întregesc, prin forţa lor de sugestie intelectuală, parabola ţesută în jurul falansterului utopic din „Valea Plânşii". Aplicată spaţiului natural, ideea benzii lui Möbius („pe care poţi să mergi la infinit şi nu ştii niciodată când ajungi, cu adevăratelea, pe partea cealaltă a planului") justifică într-un mod propriu SF-ului alunecările de la o realitate exterioară la halucinaţiile şi reveriile aduse la suprafaţă prin simpla „răsucire fizică" a ficţiunii. Un roman fantastic sau oniric se putea lipsi, în fond, de mecanismul exact al unei asemenea ipoteze. Soluţia autorului trimite spre o cheie de lectură ce nu este deloc în defavoarea cărţii. Datând din aceeaşi perioadă, povestirea *Şi ieri va fi o zi* (apărută iniţial în 1985) tratează, în plan estetic, viaţa ca „text" cu diverse continuări posibile în regimul „fabulatoriu" care i se aplică. Dar, dincolo de schema generală, anticipaţiei îi revine partea cea mai consistentă a lucrării. Urmărită într-o perfectă gradare a amănuntelor, intruziunea insolitului într-o anume secvenţă, banală, din biografia personajului narator conduce la splendidul motiv al faliilor temporale. Modul lucid şi discret-ironic în care îl descoperim prelucrat aici exclude interpretarea lui de pe poziţiile fantasticului, invitând-o în schimb pe cea de nuanţă SF: →

Să nu uităm că Cecil Rhodes a „cumpărat" un vast teritoriu de la nord de fluviul Limpopo, azi Zimbabwe, de la regele local Lobengula, cu zece pături şi o pungă de mărgele. O altă propunere la fel de amăgitoare este ca exponatele africane şi din coloniile altor continente să rămână la Muzeul Britanic, la Louvre, sau în colecţiile de istorie şi antropologie din marile capitale, cu titlu de împrumut permanent. „Dar aceasta nu este o soluţie, pentru că printr-un împrumut dreptul de proprietate îţi aparţine. Dai cu împrumut ceva ce-ţi aparţine. Restituirea înseamnă un transfer al dreptului de proprietate către un nou deţinător şi acesta îl poate da cu împrumut. Dacă dai cu împrumut ceva ce îţi aparţine, eşti respectat în lumea muzeelor pentru că poţi să-ţi impui voinţa şi condiţiile. În lumea capitalistă, capacitatea de a da cu împrumut înseamnă forţă şi presupune capacitatea de a te impune", susţine cercetătorul senegalez Felwine Sarr. (https://www.iea-nantes.fr/en/chercheurs/sarr-felwine_401)

De doi ani, circulă în lumea curatorilor un raport de 252 de pagini care face recomandări privind artefactele din afara Europei, recomandări destul de vagi, principiale, care nu sunt instrumentul de lucru menit să-i angajeze în primul rând pe politicieni să acţioneze concret şi imediat. Unul dintre cele mai aşteptate răspunsuri la această provocare a fost cel al Muzeului Britanic, deţinătorul unor colecţii impresionante de artefacte furate din toată lumea, începând cu marmorele Elgin şi cu coroana negusului abisinian şi terminând cu măştile nigeriene şi statuetele sud-africane. Un purtător de cuvânt al muzeului, care a ţinut să rămână anonim, a declarat că British Museum salută „analiza transparentă a provenienţei obiectelor şi susţine stabilirea unei relaţii mai echitabile între Europa şi Africa. Considerăm că forţa unei colecţii este reprezentată de cuprinderea şi profunzimea sa, care le permite milioanelor de vizitatori să înţeleagă marile culturi ale lumii şi modul în care ele se interconectează, prin comerţ, migraţie, cucerire sau prin schimburi paşnice". (https://www.theguardian.com/uk-news/ 2019/ dec/17/soldiers-grandson-to-return-items-looted-from-benin-city-nigeria) Cu alte cuvinte, colecţiile valoroase vor pierde din popularitate şi din semnificaţia ştiinţifică dacă sunt transferate din muzeele europene cu milioane de vizitatori, în sălile noului muzeu de la Dakar sau din Kinshasa. Cu toate acestea, Coasta de Fildeş, Senegal, Republica Democrată Congo, Benin îşi asumă riscul acestei pierderi de vizibilitate şi le cer cu insistenţă Marii Britanii, Franţei sau Germaniei să returneze ceea ce nu le aparţine. Reprezentanţii acestor ţări şi ai altora în aceeaşi situaţie argumentează că restituirea înseamnă dreptate, echilibru, recunoaştere, restaurare şi reparaţie morală. Mai presus de orice, restituirea deschide calea spre stabilirea unor relaţii culturale echitabile şi a abandonării aroganţei europenilor.

Semn(al) de carte

Mihai Sporiş, *De vorbă cu... Lucian Blaga,* Intol Press, Râmnicu Vâlcea, 2018

De vorbă cu Lucian Blaga este o carte de omagiere a poetului-filosof, cu ocazia Centenarului Marii Uniri, amintindu-ne că el însuşi va fi dăruit *Poemele luminii* momentului astral al zilei zilelor românilor. Aflăm acest lucru din *Hronicul şi cântecul vârstelor* (Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012, p. 246), din cele consemnate de însuşi Lucian Blaga: „Ziarele şi revistele bucureştene începură a se ocupa de *Poemele luminii* şi de *Pietre pentru templul meu* ca de un dar pe care Ardealul îl face României în ziua marii uniri". Răspunsurile noastre la întrebările poemelor s-au dat încă din 2016. Am ezitat, dintr-o anume pudoare, să le publicăm. Revenind asupra *Hronicului...* ne-am reamintit ezitarea, dar şi imboldul în publicarea, din 1919, a volumului *Poemele luminii.* Să reamintim aici mărturia partenerului nostru din dialogul virtual, despre evenimentul din ianuarie 1919: „*Glasul Bucovinei.* Era un ziar nou ce apărea de câteva zile la Cernăuţi sub conducerea profesorului Sextil Puşcariu. (...) Pe întâia şi a doua pagină un lung articol în care Sextil Puşcariu prezintă publicului românesc *Poemele luminii.* (...) Se scrie deci despre volum înainte ca volumul să fi apărut. Ceasul suna gândului meu dezlegare..." În ceea ce ne priveşte, în 1 Decembrie 2016 am fost la Alba Iulia să simţim bătaia inimii ei de acum şi vibraţia celor veniţi în mod special din ţara cea mare şi să ne imaginăm ce va fi peste doi ani, cu ocazia marelui centenar. La întoarcere, ne vom fi oprit pentru câteva lamentaţii în Lancrăm, în preajma lui Dorin-profesorul şi a unchiului său Lucian, poetul. Aveam unele temeri. Vom fi cerut îngăduinţa să publicăm dialogul nostru. Aerul tare, al unei zile frumoase, fremăta limpede încuviinţarea. (Autorul, la începutul cărţii)

Ioan Enache, *Iudacainul. Cartea întâi a pocăinţei,* Editura Studion, Bacău, 2018

Stihuri care junghie dureros; citindu-le, mă simt parcă strivit de vinovăţie. De ce? Poate pentru că sunt prea mult om în neputinţe şi prea puţin om în biruinţe. Căci în aceste versuri, răpus de nevrednicia duhului, omul e îngenuncheat, mult prea îngenuncheat, ca să nu te doară durerea lui şi să nu plângi cu el, şi pentru el, în definitiv plângându-te pe tine, omul neom, niciodată împlinit în sine, ci doar în Hristos. (Părintele Hrisostom, pe coperta a patra)

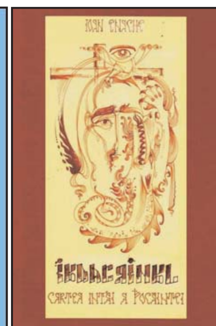
Liviu Jalbă, Octavian Stănăşilă*, *Matematică elementară integrată. De la gimnaziu spre meserie, Carte de învăţătură,* Fundaţia Floarea Darurilor, Bucureşti, 2018

De peste 50 de ani, una din virtuţile învăţământului a fost sistematic subminată şi chiar uitată; anume, cea de asimilare şi de verificare a cunoştinţelor transmise către elevi, nepunându-se accentul pe *înţelegerea* materiei predate. În ultimul timp se manifestă o nemulţumire generală a modului în care matematica, şi nu numai ea, este predată (şi neasimilată!) în şcoala românească, la toate nivelurile. (…)

Autorii doresc să-şi comunice experienţa profesională şi contactul cu tinerii pentru a dovedi că matematica nu este doar un şir nesfârşit de definiţii, formule, enunţuri, demonstraţii etc., ci are un mare număr de aplicaţii şi un rol integrator, indispensabil Fizici, Chimiei, Economiei sau Informaticii. Separarea Matematicii de aceste discipline este tragică. Ne-am gândit să oferim o abordare intuitivă, cu motivaţii fizice sau geometrice, să prezentăm exemple diferite, comentarii care pregătesc diverse noţiuni, note istorice, mici povestioare, care să „umanizeze" dialogul cu tinerii, viitorii utilizatori. *Deşi rafinează intuiţia, rigoarea excesivă poate împiedica înţelegerea.* A preda matematică fără a apela la exerciţii de fizică, economie, chimie, este plictisitor, după cum a evita matematica este un păcat. Cu gândul de a ocoli crisparea comunicării, am abordat metoda „maieutică", uşor colocvială şi senină, cu întrebări şi răspunsuri semnificative. (Autorii, în prefaţa cărţii)

* N. 19 mai 1939 – d. 25 mai 2020

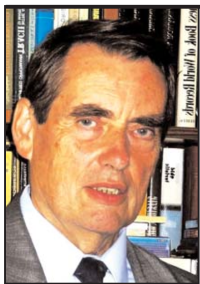

Orizont SF

Limitele metodei ştiinţifice

Dan D. FARCAŞ

S-ar putea construi oare teorii ştiinţifice asupra fenomenelor enumerate în episoadele anterioare: OZN-uri, răpiri, apariţii sfinte, extracorporalitate, experienţa morţii iminente, Akasha etc.? Cel puţin deocamdată, mai degrabă nu, întrucât metoda ştiinţifică cere ca „faptele" pe care le ia în considerare să fie observabile, în mod repetat, de orice doritor, sau să poată fi experimentate într-un laborator, eventual să fie şi cuantificabile (măsurabile). O teorie ştiinţifică mai trebuie să aibă capacitatea de a anticipa existenţa unor fapte noi, care nu au fost încă raportate de nimeni, care pot fi apoi confirmate sau respinse atunci când se confruntă cu realitatea. În acest scop, adevărurile sale nu au voie să se schimbe în timp.

Din păcate, nu putem aduce un OZN sau un extraterestru într-un muzeu, unde fiecare sceptic să le poată vedea şi pipăi. Nu putem reproduce o răpire OZN într-un laborator. Nu putem măsura ori înregistra percepţiile cuiva în starea morţii iminente sau în extracorporalitate. Şi aşa mai departe. Cu alte cuvinte, prin rigorile pe care ea singură şi le-a impus (şi care i-au asigurat, e drept, extraordinarele succese), ştiinţa nu poate aborda o serie de domenii ale realităţii, cum ar fi fenomenele foarte rare, cele inaccesibile experimentării sau observării şi cele care nu apar la voinţa experimentatorului (cum ar fi întâlnirile apropiate OZN). Ştiinţa nu poate aborda, cel puţin deocamdată, nici trăirile interne ale oamenilor (deci nici *channeling*-ul, extracorporalitatea sau altele). Nu poate aborda nici mecanismele liberului-arbitru, intuiţia, conştiinţa, creativitatea etc. Nu pot fi descrise ştiinţific nici căile pe care se nasc strategiile imprevizibile ale vieţii, artei, politicii, sportului etc., unde nu există legi invariabile.

Din multele exemple care depăşesc competenţele ştiinţei, evoc doar unul singur. Kary B. Mullis, care a primit Premiul Nobel pentru Chimie în 1993, scria într-una dintre cărţile sale că, într-o seară de vară din 1985, fiind singur, în preajma cabanei sale din munţi, a întâlnit un „raton luminos" care i-a spus „Bună seara, doctore". El a răspuns ceva şi următorul lucru pe care şi-l amintea era că se plimba dimineaţa, pe un drum lângă cabană. Nu avea semne de rănire sau vânătăi. Mullis a comentat: „Nu încerc să public o lucrare ştiinţifică despre aceste lucruri, pentru că nu pot să fac niciun experiment. Nu pot face să apară ratoni luminoşi. Nu îi pot cumpăra de la o firmă de echipamente ştiinţifice pentru a-i studia. Nu pot face să mă pierd timp de câteva ore. Dar nu neg cele întâmplate. Este ceea ce ştiinţa numeşte fapt anecdotic, pentru că s-a întâmplat într-un mod pe care nu îl putem reproduce. Dar s-a întâmplat."

În ciuda tuturor limitelor pe care le-am menţionat mai sus, ştiinţa oficială insistă totuşi că ea deţine singura cale îndreptăţită în orice cunoaştere valabilă a realităţii (materiale). Atunci când întâlneşte fapte din categoria celor pe care nu le poate aborda cu metoda sa şi, prin urmare, nu le poate nici explica, în loc să spună „Îmi cer scuze, dar nu sunt competent să studiez acest lucru", sau eventual „Sper că voi înţelege acest lucru cândva în viitor", de multe ori, constatăm că ştiinţa preferă să lase impresia că acele fapte (evenimente rare, trăiri, apariţii sfinte etc.) nu s-au întâmplat şi trebuie să fie simple iluzii, halucinaţii, neînţelegeri şi aşa mai departe.

Această aroganţă a „deţinătorilor Adevărului" există de mult timp în spaţiul gândirii europene. Când în 1801 astronomul Piazzi a descoperit primul asteroid – Ceres – filosoful Friedrich Hegel „a demonstrat" că acest lucru nu era posibil. Chimistul Antoine Lavoisier susţinuse, de asemenea, cu ceva timp în urmă, în Academia Franceză, că meteoriţii nu pot exista, spunând: „Nu pot cădea pietre din cer, odată ce nu sunt pietre în cer". Şi Galileo Galilei a invitat în zadar cardinalii, care se pregăteau să-l condamne, să privească în telescop, pentru a se convinge, de exemplu, că Jupiter avea sateliţi. Cardinalii „ştiau ei foarte bine care este realitatea" şi nu erau dispuşi să se lase duşi de nas de un „şarlatan". Ne putem gândi şi la exemplele pe care le-am menţionat referitor la provincialismul temporal. Acelaşi tip de respingere se manifestă azi relativ la toate fenomenele inexplicabile evocate în episoadele anterioare.

În şcoală ni s-a tot vorbit despre „legile naturii". De fapt, nimeni nu cunoaşte, până la capăt, aceste legi, ci numai legile lui Newton, ale lui Einstein ş.a.m.d., care aproximează foarte bine „legile naturii", dar nu coincid cu ele. Teoriile ştiinţifice, indiferent cât de corect descriu realitatea, nu sunt realitatea însăşi, nici baza ei, ci construcţii umane abstracte, adecvate realităţii pentru care au fost create, dar cu limite inerente; a le confunda cu realitatea este o greşeală fundamentală.

Întrucât orice teorie ştiinţifică are limite, nu putem „demonstra" pe baza ei că ceva, încă neîntâlnit în realitate, există sau nu există. Pe baza legilor lui Newton, Maxwell, Einstein ş.a.m.d., s-au făcut predicţii extrem de precise şi utile (multe din confortul modern se datoresc, în ultimă instanţă, acestor predicţii). Dar, fiind purtătoarea unor limite omeneşti, orice lege ştiinţifică poate întâlni situaţii în care nu mai este valabilă, fiind *falsificabilă* (sau „invalidabilă"), conform termenului propus de epistemologul Karl Popper. Ca un exemplu, s-a scris mult despre acel fapt glorios prin care astronomul Le Verrier a descoperit planeta Neptun doar prin calcul, adică i-a prezis poziţia pe cer folosind doar matematica şi legile ştiinţifice ale teoriei mecanicii cereşti. Dar se trece îndeobşte sub tăcere că el a calculat apoi şi poziţia unei alte planete, pe care a botezat-o Vulcan, care ar fi avut o orbită mai apropiată de Soare decât Mercur. Planeta n-a fost găsită niciodată, deoarece, în ciuda socotelilor corecte, ea nu exista. De data aceasta, mecanica cerească newtoniană a fost depăşită. Problema a fost explicată doar prin teoria relativităţii.

Cu metodele ştiinţei nu pot fi abordate nici problemele fundamentale „gnoseologice" (cum e întrebarea dacă procesul de cunoaştere a legilor naturii este infinit sau va avea un sfârşit), ori cele „ontologice" (de pildă, dacă trăim sau nu într-o „realitate virtuală", tip Matrix, ori existenţa divinităţii). Pentru această din urmă problemă, acum vreo treipatru secole, ştiinţa europeană a găsit o rezolvare paliativă, exilând divinitatea într-o lume „transcendentă". Domeniile spirituale au fost lăsate în seama religiei şi, poate, a filosofiei, în timp ce domeniul material a fost încredinţat ştiinţei. Asta, deşi aceiaşi gânditori admiteau, de pildă, că divinitatea intervine uneori în lumea reală, ceea ce este cel puţin contradictoriu. Dacă în vremea aceea soluţia era de înţeles, azi sunt tot mai mulţi care o pun sub semnul întrebării, încercând să vadă lucrurile dintr-o perspectivă mai largă.

Faptul că ştiinţa nu poate aborda problema divinităţii are, ca una dintre consecinţe, imposibilitatea de a da un răspuns raţional la întrebarea dacă lumea este rezultatul unei evoluţii naturale sau a fost creată de o voinţă. Creaţioniştii presupun existenţa, dintru început, a unei divinităţi care, posedând o cunoaştere şi o putere fără margini, a creat materia şi spiritul, cu toate formele lor. Evoluţioniştii cred, dimpotrivă, că materia a evoluat treptat, într-un număr inimaginabil de mare de paşi mărunţi, de la formele cele mai simple până la maxima complexitate a lumii actuale, de la materia primordială la conştiinţa umană, ajungând probabil, în altă parte, chiar şi la forme de necuprins cu mintea, cele pe care le-am numit hipercivilizaţii.

Cel puţin de la Darwin încoace, ştiinţa optează pentru varianta evoluţionistă. Între altele, ea se întreabă: de unde a apărut *ex nihilo* acea maximă complexitate a divinităţii? Şi de ce o divinitate atotputernică, în stare să creeze Universul printr-un singur gest, a avut nevoie – pe Pământ – de cele patru miliarde de ani de luptă continuă, atestate de straturile geologice, de la primele forme de viaţă până la noi?

Dar există argumente şi pentru prima variantă, cea creaţionistă. Un astfel de argument este aşa-numitul *principiu antropic*. Ecuaţiile prin care înţelegem funcţionarea Cosmosului conţin un număr de aşa-numite „constante universale" (viteza luminii, constanta gravitaţională şi alte încă cel puţin zece), având mărimi care au fost determinate prin măsurători. Fizicienii au observat că aceste constante au exact valoarea potrivită pentru ca noi să putem exista, atât civilizaţia pământeană, cât şi întregul Univers. Cine a fixat atât de bine aceste constante?

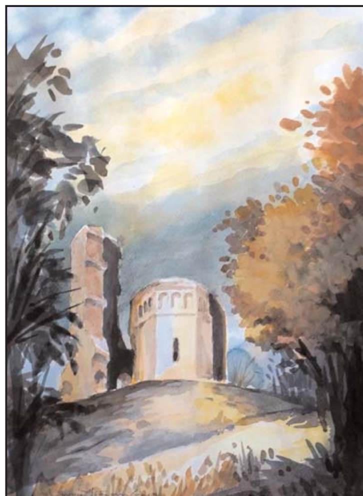
Deşi evoluţioniştii au răspuns şi la această problemă, evocând multiversurile, cred că cel mai înţelept este să avem smerenia să recunoaştem că mintea noastră are limite atunci când încearcă să răspundă la astfel de întrebări. Între altele, ar trebui să avem curajul şi realismul să acceptăm că, la ora actuală, mintea umană nu poate face – decât cel mult printr-un „pariu", sau un ataşament subiectiv – distincţia între „magia" activităţilor unor hipercivilizaţii şi ceea ce noi considerăm sacru, sfânt sau divin. Nu avem dovezi suficient de convingătoare pentru a înclina definitiv balanţa într-o parte sau în cealaltă.
(Va urma)

„Ştiu acum că peste vreo opt-nouă ani voi fi căsătorit cu actuala mea colegă şi prietenă Zoia. Că voi trăi cu ea într-un apartament de la etajul opt din chiar blocul acesta unde locuiesc la etajul trei, singur. Până în ziua aceea urâtă pe care am şi trăit-o nu vom avea copii şi această situaţie va face dificilă convieţuirea în menajul nostru. Apartamentul acela de la opt va fi identic cu cel în care stau acum numai că de la intrare voi avea spre dreapta dormitorul şi spre stânga sufrageria şi nu invers, cum e aici la trei. Baia şi bucătăria se vor afla tot faţă în faţă, dar iarăşi inversate de cum sunt aici. Directorul Gângea va fi pensionat sau va muri, iar locul lui va fi luat de colegul meu Zaharia care se va purta urât cu mine şi cu Zoia. Ştiu deci că de acum în opt ani nu mă aşteaptă nimic bun şi ar trebui să mă întreb (în scris, ca o continuare la situaţia textuală dată) de ce nu mă sinucid. Ei bine, iată de ce: Pentru că studentul acela mi-a propus o excursie de o zi în trecut, şi eu m-am înscris la ea şi va trebui s-o fac. Apoi, pentru că nu ştiu ce lucruri frumoase se ascund în fiecare din cele câteva mii de zile care mă mai despart de acea zi a discuţiilor violente din familia mea viitoare şi de la serviciul meu care va fi acelaşi ca şi azi. Am dreptul să sper că şi după ziua aceea urâtă lucrurile se mai pot îndrepta şi vor deveni frumoase, poate că voi avea şi un copil cu Zoia, nu vom fi chiar aşa de bătrâni încât să nu mai avem acest curaj. Dar mai ales, ceea ce mă îndeamnă să trăiesc, să suport cu seninătate monotonia apartamentului stas, a muncii mele lipsite de surprize, este curiozitatea nebună de a şti ce s-a întâmplat cu adevărat în ieri-ul cel adevărat. Poate ieri s-a întâmplat ceva formidabil de frumos pentru mine, ceva care mă determină într-un mod esenţial şi mă face imun la meschinăria vieţii care mă aşteaptă. Voi face excursia aceea de o zi în trecut şi voi fi bucuros. Voi decide abia după aceea dacă sunt imun sau nu. Cea mai bună continuare a acestui text este deci aceasta: Şi ieri va fi o zi."

Autorul a fost tradus în limbile maghiară, germană, franceză, sârbă, rusă şi engleză. Aproape fiecare carte de-a sa a fost încununată, la apariţie, cu premii ale Uniunii Scriitorilor, cărora li se adaugă Premiul „Ion Creangă" al Academiei Române.

Ars longa...

Eugeniu Ivănescu

Eugeniu Ivănescu, arhitect de profesie, este născut la 7 octombrie 1947, la Curtea de Argeş, într-o familie cu tradiţie în pictura bisericească şi de şevalet, o veritabilă *dinastie Ivănescu*.

A urmat şcoala elementară şi Liceul Teoretic „Vlaicu Vodă" în Curtea de Argeş, în perioada 1954-1965, apoi Institutul de Arhitectură „Ion Mincu" din Bucureşti, între anii 1966-1972.

A debutat în profesia de arhitect la Consiliul Popular al Judeţului Olt, în cadrul Secţiei de Arhitectură şi Sistematizare (1972-1973). A fost apoi încadrat ca şef de atelier–arhitectură la Atelierul de Proiectare al Judeţului Olt (1974-1977).

Între anii 1977-1982 a fost angajat la Institutul de Proiectare al Judeţului Argeş, iar între anii 1982-1984, la Institutul de Cercetări pentru Pomicultură Mărăcineni.

A lucrat la Inspectoratul de Stat în Construcţii (I.S.C.) Argeş între anii 1984-1997, la Institutul de Proiectări pentru Transporturi Auto, Navale şi Aeriene (IPTANA) Bucureşti, sucursala Piteşti, între 1997 şi 2000, şi la I.S.C. Bucureşti – D.J.C.C. Argeş, după anul 2001.

A realizat proiecte de arhitectură pentru obiective din judeţele Olt şi Argeş (Staţia de Salvare Slatina, sediul Procuraturii judeţene Olt, blocuri de locuinţe în Piteşti, Curtea de Argeş, Mioveni, hoteluri), sedii de ferme pomicole din judeţele Constanţa, Olt, Dolj, Suceava, Bacău, sedii de firme, pensiuni. Totodată, a elaborat şi proiecte de sistematizare a unor localităţi, precum şi proiecte de amenajare peisagistică. A urmărit lucrările de restaurare şi consolidare a numeroase monumente.

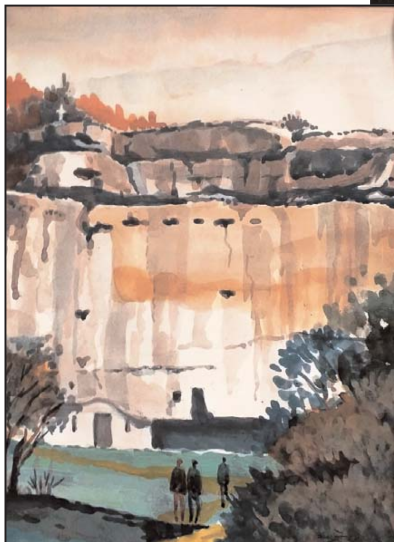

În afara activităţii de specialitate, a frecventat cenaclul „Plaiuri Argeşene" de pe lângă Casa Sindicatelor din Piteşti şi a expus, din 1982 până în 1988, lucrări de grafică, acuarelă şi pictură de şevalet la numeroase expoziţii.

Membru al Ordinului Arhitecţilor şi al Uniunii Arhitecţilor din România din 1990. Preşedinte al Filialei Ordinului Arhitecţilor din România – Argeş între anii 2014-2018.

După pensionare (în 2012) s-a dedicat şi mai mult picturii, a organizat şi a participat la expoziţii personale şi de grup, mai ales sub egida Uniunii Arhitecţilor (de exemplu, expoziţiile ARH-ART din anii 2014, 2017, 2019).

Număr ilustrat cu lucrări (acuarele) de Eugeniu Ivănescu, majoritatea reprezentând imagini din Curtea de Argeş.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Mihaela ALBU – scriitor, Craiova
- Acad. Alexandru BOBOC – Bucureşti
- Pr. Theodor DAMIAN – SUA
- Marian NENCESCU – scriitor, Bucureşti
- Florin HORVATH – scriitor şi ezoterist, Zalău
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Acad. Dorel BANABIC – Cluj-Napoca
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Acad. Alexandru SURDU – Bucureşti
- Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Vlad BILEVSKY – student, Bucureşti
- Filofteia PALLY – istoric, Piteşti
- Ion POPESCU-SIRETEANU – prof. univ., Piteşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta Turnu-Severin
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti